

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 12 (488) 24 – 30.03.2017 р.

www.tyzhden.ua

**Михайло
Черенков**
про Реформацію
та права
людини

Коли оновлять
склад ЦВК

Чи витримає українська
металургія розрив з ОРДІЛО

Хто формує опозицію
Папі Римському

ЖИТТЯ БЕЗ ВІЗ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

Роумінг: дешевше, ніж ви очікували ;)

Швидкий 3G роумінг

Вигідні пакетні пропозиції від

0,15
₴/Mb

Перелік країн та подробиці дивіться на сайті

Тарифи станом на 07.03.2017 р. Дозволи на діяльність «TL00-1906» від 2/01/2001 та TL03-1568 від 4/12/2003 видані ЕНДЗ

Інфолінія:

(044) 225-8008

w.TravelSiM.ua

U.T.T.

НА ЧАСІ

- 4 Агресивне пробудження
Про масштаби та причини загострення на фронті
- 7 Дмитро Крапивенко про адмінресурс і громадянське суспільство
- 8 Суди, санкції та блокада
Володимир Василенко про законодавчі та судові ініціативи з деокупації
- 14 Перезавантаження добігає кінця
Коли оновиться Центрвиборчком
- 16 Горда зупинка
Що буде з «націоналізованими» підприємствами в ОРДЛО?
- 18 Привид металургійного колапсу
Хто створив міф про катастрофу в українському ГМК у разі розриву кооперації з окупованим Донбасом

ТЕМА НОМЕРА

- 22 Іспит на (без)відповідальність
Як Україна здобувала безвіз
- 26 Обмежені перешкоди
Візова лібералізація з ЄС як засіб модернізації країни
- 30 Безвіз. Погляд із Донбасу
Як ставляться до спрощеного перетину кордону з ЄС мешканці звільнених територій Донеччини
- СУСПІЛЬСТВО
- 32 З окопів у бізнес
Пряма мова ветеранів, що зуміли заснувати прибуткові проекти

СВІТ

- 34 Політичні ігри з вогнем
Як змінюється репутація Польщі на міжнародній арені
- 35 Едвард Лукас про небезпеку 1917-го для нинішньої Росії
- 36 Папа — католик?
Як консерватори Ватикану протидіють реформам Франциска
- ВПРИТУЛ
- 38 Юрій Макаров про мовні квоти
- 39 Катерина Барабаш про випробування російських лібералів «українським питанням»

СПАДОК

- 40 Від футуризму до електроніки
Як українці дивували Європу експериментальною авангардною музикою

КУЛЬТУРА ТА НАУКА

- 44 Михайло Черенков:
«Реформація — духовне вікно в Європу»
Релігієзнавець про нинішню цінність зрушень у християнстві 500 років тому щоденники окупації
- 48 Дуже дрібний бізнес
Як виживають луганчани
- 49 Синдром Джигурди
Про процедуру отримання «паспорта громадянина ДНР»
- Р. С.
- 50 ОНУХ про природу та зміну часу

Тиждень

№ 12 (488) 24 – 30.03.2017

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

01030, Київ, вул. Богдана Хмельницького, 36а, кв. 3

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Анна Корбут, Роман Малко,

Олександр Крамар, Ганна Трегуб, Алла Лазарева,

Денис Казанський, Юрій Лапаєв,

Ольга Ворожбит, Станіслав Козлюк,

Андрій Голуб, Юрій Макаров

Відповідальний за випуск номера

Віталій Столига

Відділ передплати та роздрібної торгівлі

тел.: (067) 407-10-96

e-mail: peredplata@tyzhden.ua

Відділ реклами тел.: (067) 407-10-89

e-mail: reklama@tyzhden.ua

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР

від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 01030, м. Київ, а/с 212

Адреса редакції

Київ, вул. Богдана Хмельницького, 36а, кв. 3

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 17-0582

Наклад 32 000

Номер підписано до друку 22.03.2017 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», «новини компанії» публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

НА ЧАСІ

Агресивне пробудження

Юрій Лапаєв

У багатьох хронічних хвороб є період особливої небезпеки. Дуже часто він збігається з початком весни, коли організм людини втомлений після зими і стає вразливим. Схоже, аналогічні процеси відбуваються й із геополітичними «організмами». 20 березня українські позиції були атаковані терористами із застосуванням РСЗВ БМ-21 «Град» та артилерії. Уперше за доволі тривалий час такий обстріл стався просто серед білого дня, почавшись о 10-й ранку. Під прикриттям артобстрілів до укріплень сил АТО намагався прорватися взвод російсько-терористських сил, але напад було відбито. За офіційними повідомленнями штабу АТО, внаслідок цієї атаки загинули три українські бійці й дев'ять дістали поранення, що можна вважати везінням з огляду на щільність вогню та застосування «Градів». Відповідно до офіційного звіту СММ ОБСЄ лише 20 березня зафіксовано близько 1550 вибухів, до 90% яких було зосереджено в районі Маріуполя, поблизу Широкиного, Водяного, Гнutowого та Лебединського. Для порівняння: на день раніше спостерігачі місії налічили їх тільки близько 200, до того ж без застосування РСЗВ.

ФОТО: REUTERS

Крім Маріупольського напрямку під вогнем регулярно опиняються й уже сумновідомі ділянки фронту, як-от Авдіївська промзона та шахта «Бутовка». Там до атак на українські позиції щоразу частіше долучаються танки, наразі поодинокі, бо їх масовому застосуванню не сприяє місцевість. Щодня тривають обстріли і з важкої артилерії, гранатометів та протитанкових ракет. Відносно спокійним є лише Луганський напрямок, де застосовують переважно стрілецьку зброю. Таке загострення, з одного боку, можна пов'язати з прибуттям до «ДНР» чергового «гуманітарного конвою» з РФ, а з другого — з переходом бойовиків до нової тактики зосередження зусиль на певних ділянках фронту як своєрідною відповіддю на «повзучий наступ» ЗСУ. Лінія зіткнення військ на Донбасі становить близько 430 км, тому ведення одночасних активних наступальних дій уздовж усього фронту потребує значної кількості особового складу, техніки та ресурсів. А з новим підходом можна здобути певні тактичні успіхи навіть відносно малими силами. Поки що ця тактика, як свідчать події поблизу Світлодарської дуги, Авдіївки, а тепер і на Маріупольському напрямку, не принесла успіхів «ДНР». Утім, розраховувати на припинення таких атак зарано: попереду справжня весна, поява «зеленки», а з нею і ДРГ противника.

СИМБІОЗ ВІЙСЬКОВИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ АТАК І НАДАЛІ СЛУГУВАТИМЕ ЕФЕКТИВНИМ ІНСТРУМЕНТОМ ДЛЯ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ КРАЇНИ ПРОРОСІЙСЬКИМИ СИЛАМИ В УКРАЇНІ ТА КРЕМЛЕМ

Провокації на фронті мають допомогти Москві впоратися й з іншим завданням — позбутись економічних санкцій. До червня залишилося трохи більше ніж два місяці, саме в цей час комітет постійних представників країн ЄС розглядатиме питання продовження штрафних заходів на наступні півроку. Тому за цей час Росії вкрай важливо встигнути показати Україну агресором, який порушує мінські домовленості. Аналогічні події вже відбувалися торік, тоді заплекі бої точилися в Мар'їнці та Авдіївці.

За вже звичним сценарієм посилення військової активності противника супроводжувалося активністю ЗМІ та блогерів. Дехто намагався поширити панічні настрої в соцмережах, перебільшуючи кількість загиблих бійців ЗСУ чи повідомляючи про втрати важливих позицій. Новою темою стало множення фейку щодо фенольного заводу в Торезьку, де нібито розміщені українські підрозділи, і це, мовляв, загрожує техногенною катастрофою. Не виключено, що з урахуванням і без того напруженої політичної ситуації такий симбіоз військових та інформаційних атак і надалі використовуватимуть для дестабілізації країни. Цей інструмент занадто ефективний у досягненні політичних та військових цілей, щоб від нього відмовилися проросійські сили в Україні та Кремль. Як при-

від може бути використана будь-яка актуальна тема, що здатна розділити українське суспільство: від мовного питання до кредитування МВФ. Тим більше що адекватної реакції на такі загострення у світі майже немає.

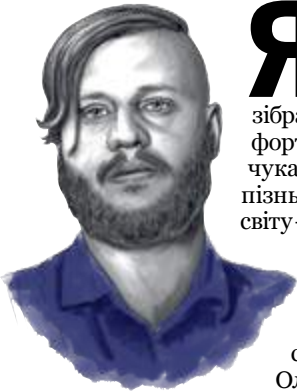
Не видно поки що її і на дипломатичні трюки Росії з «листом Януковича» стосовно введення в Україну російських військ. Після смерті Віталія Чуркіна, який зачитував це послання на позачерговому засіданні РБ ООН у 2014 році, Кремль офіційно відхрестився від існування такого запиту біглого президента України. Водночас Держдума РФ ухвалила закони щодо визнання документів, виданих окупаційною владою ОРДІЛО, внесла законопроекти про надання преференцій мешканцям «ДНР-ЛНР» в отриманні російського громадянства та працевлаштуванні в Росії. Такі кроки свідчать про ігнорування Москвою мінських домовленостей і водночас — про ймовірне прискорення процесів повернення окупованого Донбасу назад до України (у такий спосіб Росія могла почати підготовку до збільшення кількості охочих покинути ОРДІЛО після приходу туди української влади).

Хоча в РФ і без цього вистачає проблем на міжнародній арені. Нещодавно в Гаазі закінчилися публічні слухання в Міжнародному суді ООН за позовом України до РФ. І хоча сподіватися на швидке вирішення проблеми занадто оптимістично, сам факт початку судової справи проти країни-агресора вже є позитивом: Росії стає щоразу важче вдавати із себе невинну сторону з благими намірами. Цікавим є і визнання факту постачання комплексу ППО, що, за твердженням російської сторони, є відповіддю на застосування Україною бойової авіації. У короткостроковій перспективі успіхом для України буде рішення суду щодо введення тимчасових обмежувальних заходів проти РФ. Таке рішення може бути ухвалене вже у квітні цього року. Проте, незважаючи на заяву прес-секретаря президента Росії Дмитрія Пєскова, що офіційний Кремль є учасником судового процесу, а тому готовий визнати його рішення, з реалізацією можуть бути проблеми. У Міжнародного суду немає важелів впливу для забезпечення належного виконання власних вироків, особливо щодо РФ, яка нехтує будь-якими правилами.

Не менш прикриття для Кремля є й інші події: викриття схеми відмивання російських бюджетних грошей обсягом \$22 млрд через Молдову та Велику Британію, звинувачення двох працівників ФСБ у хакерському зламі серверів компанії Yahoo! та проблеми в начебто проросійського президента Трампа. Останньому вже майже відкрито закинули державну зраду та зв'язки з РФ під час нещодавнього заслуховування директора ФБР США Джеймса Комі. Розкол американського суспільства на такому тлі неминучий, а це може зіграти на руку Росії, яка із задоволенням скористається «пожежею» на Капітолійському пагорбі. Може, саме тому нещодавно були озвучені пропозиції Москви залучити США до переговорів стосовно України в «нормандському форматі». ■

Нова вертикаль

Дмитро Крапивенко

Якщо уявити собі український інститут президентства як своєрідний історичний конструктор, то, добре покопирсавшись у ньому, можна було б зібрати більш-менш прийнятну й комфортну модель: ядерна зброя — як за Кравчука, темпи економічного зростання — як за пізнього Кучми, лояльність західного світу — як у перші роки правління Ющенка, монолітна пропрезидентська партія — як у Януковича й патріотичний підйом — як у 2014-му, коли Порошенко очолив державу. Можливо, саме про таку конфігурацію мріє Петро Олексійович у затишному кабінеті на Банковій, коли розмірковує над нинішніми політичними пазлами, що не складаються в ідилічну картинку, як їх не крути. Люди з оточення глави держави нерідко говорять, що він прагне все контролювати особисто, однак для цього потрібна абсолютна монархія, а українська дійсність зовсім інша.

Є «іменний» блок у парламенті, який пропрезидентською партією назвати складно: різні групи відкрито ворогують між собою, а єврооптимісти, наприклад, прямо критикують Порошенка та його курс. Є земляк прем'єр-міністр, політичні амбіції якого стають виразнішими й окрему думку якого чути дедалі частіше. Уряд коаліційний, що тут і ка-

уряд та парламент. Янукович, коли відчував небезпеку вулиці й потрапляв під шквальний вогонь опозиційної критики та зауважень із Заходу, згадував про створену ще за Кучми Раду регіонів і скликав її, щоб відчути могутність і слухняність адміністративного ресурсу. Такі процедури, мабуть, неабияк підвищують самооцінку: збираєш чимале представництво чиновного люду, де всі тебе слухають, поважають і не сперечаються.

Протягом тижня Петро Порошенко встиг скликати й засідання РНБО, й Раду регіонів: для ухвалення рішення про блокаду ОРДЛО потрібно відчути міцний ґрунт під ногами, донести власну позицію, викладену як державна мудрість перед вдячною аудиторією. Ніби спрацювало: президента почули, навіть на інтерв'ю трьом телеканалам наважився, однак до великої прес-конференції так і не дійшло. Остання була, до речі, у червні 2016-го. Тенденція невесела, так і до «телемостів із трудовими колективами» недалеко. Це, звісно, жарт. Петро Порошенко — людина сучасна і прагне йти за трендами, хоч і надміру обережно. Може, він просто чекає благої звістки про безвіз із Євросоюзом — отоді, певно, вже не втримається від великої публічної розмови.

Інша річ, коли РНБО та Рада регіонів були зібрані не для того, щоб випустити інформаційну пару, а з метою розбудови президентської вертикалі, мобілізації адмінресурсу. Це ми вже проходили, і результат відомий. До того ж треба розібратися: у нас вертикаль чи децентралізація? Якщо державний лідер робить ставку на адмінресурс, це означає тільки одне: він набавився у реформи і прагне законсервувати стару політичну систему, проти якої, власне, і постав Майдан.

Чи існує альтернатива адмінресурсові, коли бракує підтримки в парламенті та уряді? Так, це те саме громадянське суспільство, про яке люблять говорити політики з високих трибун. Не вуличні активісти, які вміють зробити так, щоб їх почули на Банковій, часто при цьому порушуючи закон, а ті, хто менш схильний до прямої дії і має натомість належний досвід, освіту, напрацьовані ідеї. Вони не так голосно кричать, у них інші методи, тож їх і не чують. Ба більше, нерідко намагаються підміняти організації, які є громадськими лише за назвою, — різними кишеньковими ветеранськими збіговиськами, відгалуженнями радянських (за своєю сутністю) профспілок, штучно створеними для лобювання інтересів окремих політиків чи олігархів. Узяті до прикладу Національну раду реформ, що могла б бути місцем зустрічі й майданчиком для діалогу між виконавчою владою та громадянським суспільством. Востаннє вона збиралася торік у жовтні. Чи можна вважати той час початком згорання реформ? Не хотілося б. Можливо, активність вулиці, з якою доводиться рахуватися, змусить президента швидше збагнути, що в разі активнішого діалогу з громадянським суспільством і більш рішучого запровадження змін в усіх сферах життя запит на радикальні дії в українців почне зменшуватися. ■

ЯКЩО ДЕРЖАВНИЙ ЛІДЕР РОБИТЬ СТАВКУ НА АДМІНРЕСУРС, ЦЕ ОЗНАЧАЄ ТІЛЬКИ ОДНЕ: ВІН НАБАВИВСЯ У РЕФОРМИ І ПРАГНЕ ЗАКОНСЕРВУВАТИ СТАРУ ПОЛІТИЧНУ СИСТЕМУ, ПРОТИ ЯКОЇ, ВЛАСНЕ, І ПОСТАВ МАЙДАН

зати. Є західні партнери, які втомилися спостерігати за «початком реформ» і ніяк не можуть побачити їх у дії. Є невдоволена вулиця, а на ній радикали, які то залізницю заблокують, то російські банки, — і спробуй із ними не рахуватися, не поліцейська ж держава, та й ініціативи цих вуличних «отаманів» неабиякі популярні в народі. Є аудит НАБУ, Рахункова палата, Центрвиборчком — усюди потрібні кадри, а от із ними, здається, не складається.

Україна занадто велика країна, щоб перекрити всі стратегічні посади особисто відданими товаришами, плюс не слід забувати про пильне око Заходу і громадськості, політичних союзників. «Правити» не вийде, доводиться балансувати. Питання лише в тому, де знайти точку опора для президента. Останні події вказують на те, що він її шукає... Але, здається, йде манівцями попередників. Віктор Ющенко, стараючись продемонструвати свою владу, проводив багатогодинні засідання Ради нацбезпеки і в такий спосіб намагався врівноважити неконтрольовані

Суди, санкції та блокада

Володимир Василенко

Україні необхідно підготувати консолідовану претензію щодо відповідальності Росії за збройну агресію для міжнародних судів, а також закони про окуповану територію і про відновлення територіальної цілісності

Неохоче зголосилися. Після «незручного» рішення про розрив економічних зв'язків з ОРДІЛО влада пообіцяла розробити закон «Про відновлення територіальної цілісності України»

Як відомо, Україна ініціювала проти Російської Федерації позови та провадження в Європейському суді з прав людини, Міжнародному суді ООН, Міжнародному трибуналі з морського права та Міжнародному кримінальному суді. Однак вони не можуть і не повинні розглядатись як альтернатива консолідованій претензії (як і консолідована претензія не є альтернативою українським позовам у міжнародних судових інстанціях).

Питання звільнення окупованих українських територій неминує буде питанням № 1 нашого суспільного та політичного життя. І нещодавні суперечки довкола проєктів закону «Про тимчасово окуповану територію» та закону «Про відновлення територіальної цілісності України», і реакція вищого керівництва держави на блокаду торгівлі з окупованими районами — усе це лише підтверджує, що відкладати вирішення проблеми заради чийось бізнес-інтересів надалі неможливо.

Продовження.
Початок
у № 10

ТАКТИКА І СТРАТЕГІЯ В СУДАХ

Підготовка Україною консолідованої претензії, з одного боку, та українські позови у міжнародних судах, із другого, є різнофункціональними, але взаємопов'язаними елементами єдиної державної політики. Її мета — встановлення та реалізація відповідальності Російської Федерації за злочин агресії проти України.

Однак розгляд ініційованих сьогодні Україною справ вирішує лише тактичні завдання, пов'язані з реалізацією відповідальності РФ за порушення тільки окремих міжнародних конвенцій у ході збройної агресії. У таких справах — у разі позитивних для України судових рішень — можуть бути непрямым чином розв'язані лише окремі, але, далекі, не всі й не основні питання відповідальності РФ. Тому окрім цих справ Україна має підготувати консолідовану претензію, яка матиме стратегічну мету — створити єдину комплексну правову базу для започаткування

процесу реалізації повномасштабної та прямої відповідальності Росії за всі наслідки злочину збройної агресії як такого.

Важливо, щоб тактичні концептуальні підходи, застосовувані українськими делегаціями під час розгляду справ у міжнародних судах, були підпорядковані стратегії правового захисту національних інтересів України в умовах російської збройної агресії. І саме консолідована претензія України до Російської Федерації повинна бути ключовим елементом такої стратегії. Тим більше що потенціал використання міжнародних судів для захисту національних інтересів України в її відносинах із Росією є повністю вичерпаним.

Консолідована претензія має стати тим офіційним документом, у якому буде викладена правова позиція України в питанні відповідальності Росії за збройну агресію. Підготовка такої претензії має супроводжуватися системним упорядкуванням документів, фактологічних матеріалів, юридично оформлених протоколів допитів військовополонених, свідчень цивільних осіб, ухвал та вироків українських судів тощо. Інакше кажучи, йдеться про централізоване створення єдиної доказової бази, яка має стати солідною фактичною основою для обґрунтування правової позиції України та її вимог до Російської Федерації як держави-агресора.

Надзвичайно важливо, щоб у консолідованій претензії було переконливо доведено, що пряму участь у збройній агресії проти України беруть не лише регулярні підрозділи Збройних сил РФ, а й іррегулярні сили та формування найманців, які створені, озброєні, керовані, контрольовані та фінансовані Російською Федерацією і дії яких підпадають під ознаки збройної агресії, як вони встановлені в пункті г ст. 3 Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року та ст. 1 Закону України «Про оборону» від 6 грудня 1991 року № 1932-XII.

Не менш важливим є ґрунтовне доведення того, що в анексованому Криму російська цивільна адміністрація та контингент Збройних сил РФ є окупаційною адміністрацією та окупаційними військами, але в тимчасово окупованих районах Донецької та Луганської областей функції окупаційної адміністрації виконують структури квазідержавних колаборантських утворень «ДНР» та «ЛНР», створені російськими спецслужбами, а окупаційні війська тут складаються і з регулярних, і з іррегулярних підрозділів Збройних сил Росії.

Ключовою частиною консолідованої претензії мають стати визначення масштабів шкоди, заподіяної збройною агресією Російської Федерації Українській державі, суспільству та громадянам, та обґрунтування вимог щодо обсягу й форм відшкодування збитків, яких зазнала Україна внаслідок агресії. Тому особлива увага в цьому документі має бути приділена воєнним злочинам та злочинам проти людяності, вчиненим вищим політичним керівництвом, військовим командуванням та особовим складом Збройних сил РФ.

Консолідована претензія повинна бути затверджена Радою національної безпеки і оборони України, введена в дію Указом президента України й після цього направлена Російській Федерації як офіційний документ із супровідною дипломатичною нотою

У розпал Другої світової війни держави антигітлерівської коаліції планували післявоєнний устрій світу й формували свої позиції стосовно відповідальності нацистської Німеччини, її європейських сателітів та Японії. Зокрема, з цією метою в Радянському Союзі відповідно до Указу президії Верховної Ради СРСР від 2 листопада 1942 року було створено Надзвичайну державну комісію зі встановлення та розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників та їхніх поплічників і заподіяної ними шкоди громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам та установам СРСР. НДК збирала інформацію про злочини нацистів у районах бойових дій та на тимчасово окупованих територіях і працювала до 1951 року. Відповідно до детально розроблених інструкцій вона складала офіційні акти про скоєні злочини та розмір завданої ними шкоди. Час від часу НДК публікувала повідомлення про результати своєї роботи. Зібрані нею матеріали були використані для визначення обсягу воєнних репарацій, одержаних Радянським Союзом після закінчення Другої світової війни, а також під час Нюрнберзького процесу над головними німецькими злочинцями.

щодо бачення Україною мирних процесуальних способів обговорення її вимог (безпосередні переговори, переговори за участю третіх сторін, міжнародний арбітраж, Міжнародний суд ООН).

Якщо реакція Росії буде негативна (що очікувано), Україна матиме можливість надати своїй консолідованій претензії до РФ міжнародного статусу шляхом реалізації свого права на її поширення серед членів ООН як офіційного документа Генеральної Асамблеї ООН, а також у межах інших міжнародних організацій та форумів. Консолідована претензія стане потужним інструментом спростування тверджень російської влади і пропаганди про те, що події на Сході України є внутрішнім конфліктом, а не продовженням збройної агресії РФ, яка почалася із загарбання Криму. Така претензія залишатиметься офіційним документом, який однозначно зафіксує правову позицію України й чітко окреслить її вимоги до РФ як держави-агресора, причому ці вимоги не матимуть терміну давності.

Отже, реалізація консолідованої претензії має залишатися пріоритетом української дипломатії з початку її пред'явлення РФ і на майбутнє. Ніхто не знає, як розвиватимуться міжнародні події та як мінятиметься співвідношення геополітичних сил у світі.

Очевидне й невинуватене зволікання з підготовкою консолідованої претензії України до Росії підтримує авторитет української влади та геополітичну позицію Української держави, оскільки сприймається українським суспільством і міжнародною спільнотою як згода з усіма наслідками російської агресії та небажання добиватися відновлення територіальної цілісності країни й відшкодування спричинених російською агресією збитків.

Наявність офіційно оформленої, опублікованої в країні та поширеної у світі консолідованої претензії України до Російської Федерації як держави-агресора мобілізуватиме суспільство, збільшуватиме суспільну підтримку влади, підвищуватиме її авторитет, забезпечуватиме єдність зовнішньополітичного курсу держави, посилює її позиції в переговорах із Росією, західними партнерами та міжнародними фінансовими інституціями.

Відмова Російської Федерації від розгляду консолідованої претензії створить додаткове правове

підґрунтя для продовження та посилення міжнародних санкцій, застосовуваних проти неї спільнотою західних демократій.

НЕСАНКЦІЙНА ПОЛІТИКА САНКЦІЙ

Наслідком та проявом відсутності в найвищого керівництва держави чіткої та послідовної правової позиції в питанні відсічі збройній агресії Росії та ліквідації її наслідків є вкрай недієва українська політика санкцій проти держави-агресора, а радше практична відсутність такої політики.

Свого часу Кабінет Міністрів України не вжив швидких заходів для належного й системного застосування санкцій проти Росії як держави-агресора, пояснюючи свою бездіяльність відсутністю відповідного національного закону. Таке пояснення не витримує жодної критики, бо за міжнародним правом держава, що зазнала агресії, має повне право негайно вжити проти держави-агресора масштабних санкційних заходів незалежно від наявності чи відсутності національного законодавства із цього питання.

ВИЩЕ ПОЛІТИЧНЕ КЕРІВНИЦТВО УКРАЇНИ МАЄ ВІДМОВИТИСЯ ВІД РІШЕНЬ, ВИГІДНИХ НАСАМПЕРЕД ОЛІГАРХІЧНИМ КЛАНАМ, ВИБУДУВАТИ СТРАТЕГІЮ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА ЗАСТОСУВАТИ ПРОТИ АГРЕСОРА СИСТЕМНІ САНКЦІЇ

Майже через півроку після початку російської збройної агресії Верховна Рада за ініціативою Кабінету Міністрів ухвалила Закон України «Про санкції» № 16644-VII від 14 серпня 2014-го. Наприкінці серпня 2014 року прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк публічно презентував Стратегію програмних дій уряду, яка серед іншого передбачала «запровадження санкцій проти агресора, включаючи фізичних та юридичних осіб Російської Федерації, які створюють загрозу національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України».

Однак застосування санкцій проти РФ розпочалося більш ніж через рік, коли 2 вересня 2015-го РНБО України ухвалила рішення «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», а Указом президента України від 16 вересня 2015 року № 549/2015 це рішення було введено в дію. Відтоді й до початку 2017-го було ухвалено лише п'ять подібних рішень РНБО. Всі вони стосуються тільки 335 фізичних і 167 юридичних осіб.

Через недоліки Закону «Про санкції» ні Кабінет Міністрів, ні РНБО не має права ухвалювати рішення про запровадження секторальних санкцій. Таке право безпідставно віднесено до компетенції Верховної Ради, що практично унеможливляє застосування санкцій проти держави-правопорушника. Закон «Про санкції», ігноруючи загальновідомі норми звичаєвого міжнародного права, дипломатичного права, права міжнародних договорів, не передбачає можливості розірвання або зупинення частково чи повністю дипломатичних і консульських відносин, а також міжнародних договорів з державою-агре-

сором. Унаслідок цього тривалий час лишалися чинними й виконувалися навіть договори між Україною та РФ про військово-технічне співробітництво, досі є чинним Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ, за яким Росія і досі є стратегічним партнером України, а між двома державами панує прозорий кордон і безвізовий режим.

За відсутності чіткої позиції керівництва держави в питанні застосування міжнародно-правових санкцій проти Росії Верховна Рада України 12 серпня 2014 року, тобто майже через шість місяців після початку збройної агресії Росії ухвалила одіозний Закон «Про створення вільної економічної зони «Крим» та особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України». Таким чином, замість запровадження економічної блокади загарбаної Росією території буде створено нормативну базу для зміцнення російської окупаційної влади.

У відповідь громадські активісти за підтримки «Правого сектору», Цивільного корпусу «Азов» та бійців полку «Азов» розпочали громадянську блокаду тимчасово окупованого Криму та Севастополя. Акція полягала в блокуванні перевезень товарів із Криму до України й з України до Криму та припиненні електропостачання з України до Криму. Вона тривала від 20 вересня 2015 року й була припинена 17 січня 2016-го, коли почала діяти ухвалена 16 грудня 2015 року Постанова Кабінету Міністрів України № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території України на іншу територію України та/або з іншої території України на окуповану територію України». Блокадна акція перейшла у формат спостереження за виконанням урядової постанови. Однак запроваджені заборони не стосувалися постачання електроенергії та товарів, що мають стратегічне значення для галузей економіки й безпеки держави.

Згадана урядова постанова була ухвалена під тиском громадськості й для заспокоєння громадськості, а не для здійснення послідовної санкційної політики щодо РФ. Вона вводила часткові обмежувальні заходи, а не повномасштабні санкції, і стосувалися вони не держави-агресора в цілому й навіть не всієї, а лише частини тимчасово окупованої агресором української території.

Потім очолюваний Володимиром Гройсманом Кабінет Міністрів України ухвалив «Концепцію Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» (31 серпня 2016 року, розпорядження № 892-р) та «План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження» (11 січня 2017 року, розпорядження № 8-р). Однак і в «Концепції», і в «Плані» йдеться не про агресію Російської Федерації, наслідком якої стали тимчасова окупація Криму та частин території на Сході України, а про «збройний конфлікт», який відбувається лише в окремих районах Донецької та Луганської областей. У них жодним словом не згадуються тимчасово окуповані РФ Автономна Республіка Крим та місто Севастополь, а загарбані РФ окремі райони Донецької та Луганської областей названі не тимчасово окупованими територіями, а «районами, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої

повноваження». Цілком очевидно, що концептуальною основою ухвалених Кабміном документів є ключова теза російської влади й російської пропаганди про те, що Крим — це «исконно русская земля», а на Сході України внутрішній конфлікт, до якого Росія не причетна.

«Концепція» обґрунтовує, а «План» передбачає широку співпрацю з агресором на умовах агресора й в інтересах тих українських олігархів, які свого часу сприяли російській експансії та агресії на Сході України і які за будь-яку ціну прагнуть вести свій бізнес на окупованих Росією українських територіях і тепер (див. *Тиждень*, № 6/2017).

Ці документи підривають правову позицію України в питаннях як відповідальності РФ за збройну агресію, так і відновлення територіальної цілісності нашої держави. По суті, вони є запереченням необхідності застосування санкцій проти держави-агресора.

БЛОКАДА І ПРЕЗИДЕНТ

Залежним від українських олігархів представникам українського політикуму вдалося заблокувати (сподіватимемося, тимчасово) розгляд законопроекту «Про тимчасово окуповану територію України». Однак влада змушена реагувати на категоричне несприйняття більшістю українського суспільства торгівлі з окупованими територіями.

16 лютого 2017 року РНБО ухвалила Рішення «Про невідкладні заходи з нейтралізації загроз енергетичній безпеці України та посилення захисту критичної інфраструктури», яке того самого дня було введено в дію Указом президента України № 37/2017. Документ, зокрема, зобов'язує Кабінет Міністрів невідкладно «затвердити порядок переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях та перелік товарів, заборонених для переміщення». 1 березня 2017 року Кабінет Міністрів України затвердив відповідне рішення, яке передбачає заборону «переміщувати на тимчасово неконтрольовану територію та з неконтрольованої території товари, за винятком харчових продуктів та ліків у складі гуманітарних вантажів, товарів і продукції, що забезпечують функціонування та обслуговування або є необхідними у виробничому процесі металургійної, гірничо-збагачувальної вугледобувної та енергетичної галузей, об'єктів критичної інфраструктури».

Громадська акція «Блокада торгівлі з окупантом», насильницьке захоплення українських підприємств російською окупаційною владою, ескалація агресивних дій РФ на Сході України спонукали РНБО ухвалити 15 березня 2017 року два рішення, того самого дня введених у дію Указами президента України за № 62/2017 та № 63/2017 «Про невідкладні додаткові заходи із протидії гібридним загрозам національній безпеці України» та «Про застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)».

Проте під час засідання РНБО президент України піддав різкій критиці дії керівників та активістів акції «Блокада торгівлі з окупантами», звинувативши низку політичних сил у намірі «позбутися частини Донбасу» та «юридично легалізувати» цей намір законом про тимчасово окуповані території.

ФОТО: УНАН

Перша блокада. Під тиском активістів влада була вимушена значно обмежити товарообіг з окупованим Кримом у січні 2016-го

Також він висловив переконання, що «подібний закон зруйнує мінський процес», «поховає міжнародні санкції проти Російської Федерації, оскільки вони прив'язані до Мінська». Як альтернативу Петро Порошенко запропонував підготувати, розглянути та ухвалити закон про відновлення територіальної цілісності України.

Хоч би як ми ставилися до учасників торговельної блокади, слід зрозуміти і визнати, що їхні дії є реакцією на неспроможність влади будувати політику щодо РФ як держави агресора на основі чіткої та послідовної правової позиції, яка відповідає інтересам держави, а не окремих олігархів або олігархічних груп. Своєчасна й однозначна кваліфікація збройного нападу Росії на Україну як злочинної агресії та запровадження правового режиму воєнного стану мали б супроводжуватися швидкими управлінськими рішеннями, покликаними забезпечити протидію загрозам у різних галузях економіки, насамперед в енергетичній. Адже було відомо, що близько 45% енергоблоків українських ТЕС завжди працювало на антрацитовому вугіллі. Невдовзі після початку російської агресії в зоні бойових дій, а незабаром на території деяких окупованих районів Донецчини та Луганщини опинилися шахти, де видобувається майже все вугілля антрацитової групи. Такий розвиток подій слід було б передбачити й готуватися до цього відповідним чином.

Сьогодні, коли пішов четвертий рік боротьби України з російською агресією, влада мала б вирішити питання диверсифікації джерел постачання енергоносіїв, зокрема постачання в Україну антрацитового вугілля для ТЕС та ядерного палива для АЕС, і позбутися залежності від Росії та її окупаційної влади. Але цього не було зроблено, незважаючи на спеціальні рішення РНБО, зокрема рішення від 4 листопада 2014 року «Про стан забезпечення енергетичної безпеки держави та невід'ємні заходи щодо сталого проведення опалювального сезону 2014/15 року» та рішення від 6 травня 2015 року «Про стан виконання рішення РНБО від 4 листопада 2014 року та додаткові заходи для гарантованого забезпечення вітчизняних споживачів енергоносіями».

»

На жаль, у центрі уваги критики президента України, як повідомили ЗМІ, опинилися не чиновники, відповідальні за невиконання згаданих рішень РНБО, а політичні сили, що виступили з ініціативою ухвалити закон «Про тимчасово окуповану територію». Так, очевидно, що тексти проекту закону «Про тимчасово окуповану територію України» (як первинно зареєстрованого, так і компромісного, схваленого робочою групою) не структуровані належним чином, їм не вистачає концептуальної завершеності, у них фрагментарно визначений правовий статус тимчасово окупованої території, є суттєві прогалини. Однак будьмо відвертими: у їхніх положеннях немає й натяку на намір використати такий закон як інструмент легалізації відмови України від будь-якої частини окупованої території.

ДВА ЗАКони — ОДНА МЕТА

Проект закону «Про тимчасово окуповану територію України» підлягає не засудженню, а серйозному доопрацюванню та якнайшвидшому ухваленню. Автор цієї публікації розробив новий варіант такого законопроекту, з текстом якого можна ознайомитися на сайті *Тижня*. Він не є ані альтернативою, ані запереченням проекту закону «Про відновлення територіальної цілісності України», пропонуваного президентом.

За офіційними даними Держкомстату, за 11 місяців 2016 року Україна експортувала до РФ товарів на **\$3,2 млрд** (9,8% усього експорту), імпортувала на **\$4,6 млрд** (13,1% усього імпорту)

Водночас закон «Про відновлення територіальної цілісності України» не є альтернативою закону «Про тимчасово окуповану територію України». Обидва документи концептуально доповнюють, а не виключають один одного. Вони мають виконати одну спільну функцію: стати правовим підґрунтям для реалізації мінських домовленостей, але не відповідно до шахрайської схеми, силою нав'язаної державою-агресором, а згідно із загальновизнаними нормами міжнародного права, Конституцією України та нашими легітимними інтересами.

В усьому іншому цілі, функції та роль цих законів різні, оскільки закон «Про тимчасово окуповану територію України» розрахований на застосування в умовах війни, а закон «Про відновлення територіальної цілісності України» — на застосування в умовах миру.

Закон «Про тимчасово окуповану територію України» має:

- 1) зафіксувати нелегітимність силового загарбання та утримання Російською Федерацією тимчасово окупованих українських територій;
- 2) підтвердити невід'ємне суверенне право України на відновлення її територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних державних кордонів;
- 3) визначити порядок захисту прав людини цивільного населення окупованої території України, виходячи з того, що Російська Федерація як держава-агресор здійснює в межах окупованої території ефективний загальний контроль, а органи всіх гілок влади України позбавлені можливості виконувати

там функції, визначені Конституцією і законами України;

4) врегулювати відносини України з тимчасово окупованою територією в санкційному режимі, виходячи з потреб гарантування національної безпеки в умовах тривалої збройної агресії Російської Федерації;

5) зафіксувати загальний порядок встановлення збитків, яких зазнала Україна під час і внаслідок окупації своєї території.

Закон «Про відновлення територіальної цілісності України» має:

1) встановити порядок забезпечення контролю над усією лінією українсько-російського кордону після звільнення тимчасово окупованої території України;

2) визначити тривалість та режим перехідного періоду, необхідного для ліквідації наслідків окупації, гарантування безпеки громадян та відновлення інфраструктури життєзабезпечення;

3) запровадити особливий порядок застосування міжнародних стандартів захисту прав людини на звільнених від окупації територіях у перехідний період;

4) передбачити умови та терміни повномасштабного відновлення на звільнених від окупації територіях конституційного ладу та правопорядку;

5) визначити організаційні заходи, покликані забезпечити реалізацію відповідальності Російської Федерації за збитки, яких зазнала Україна під час і внаслідок окупації, а також покарання фізичних осіб, причетних до скоєння воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Закон «Про відновлення територіальної цілісності України» може бути застосований лише після звільнення Росією окупованих територій. Очікувати, що РФ добровільно поверне Україні загарбані території, марно. Повне відновлення територіальної цілісності України можливе лише за допомогою масштабних санкцій, системно застосовуваних Україною разом із міжнародною спільнотою світових демократій.

САНКЦІЇ ЯК ЗБРОЯ

Санкційна політика України матеріалізується сьогодні в персональних обмежувальних заходах проти порівняно незначної кількості громадян і юридичних осіб Російської Федерації та нещодавньому запровадженні певних обмежень у торгівлі, але лише з тимчасово окупованими територіями.

Однак зберігається досить значний обсяг українсько-російського товарообігу. За офіційними даними Держкомстату, за 11 місяців 2016 року Україна експортувала до РФ товарів на \$3,2 млрд (9,8% усього експорту), імпортувала на \$4,6 млрд (13,1% усього імпорту). Інакше кажучи, головним торговельним партнером України лишається її головний ворог. Причому з 2016-го Російська Федерація скасувала режим вільної торгівлі з нашою країною, повністю заборонила транзит з України через російську територію до третіх країн, запровадила ембарго на імпорт багатьох українських товарів. Як результат, за повідомленням торгового представника України Наталії Микольської, прямі фінансові втрати України становили близько \$1 млрд.

Зі значної кількості двосторонніх міжнародних договорів, які регулюють українсько-російські відносини в різних сферах, на сьогоднішній день припинено дію лише 33. Причому 6 із них розірвала Російська Федерація.

ТОРГОВЕЛЬНА БЛОКАДА Є РЕАКЦІЄЮ НА НЕСПРОМОЖНІСТЬ ВЛАДИ БУДУВАТИ ПОЛІТИКУ ЩОДО РФ ЯК ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА НА ОСНОВІ ПОЗИЦІЙ, ЯКА ВІДПОВІДАЄ ІНТЕРЕСАМ ДЕРЖАВИ, А НЕ ОКРЕМИХ ОЛІГАРХІВ

Непослідовна санкційна політика України щодо РФ призводить до вельми негативних для держави наслідків:

- 1) не дає змоги максимально мобілізувати весь потенціал, інститути та ресурси держави на відсіч агресії;
- 2) деморалізує громадян України та особовий склад Збройних сил України;
- 3) заохочує Російську Федерацію до продовження агресії;
- 4) робить Україну незахищеною від ворожих акцій Росії, насамперед в економічній та гуманітарній сферах;
- 5) використовується російською пропагандою для переконання світової спільноти в тому, що в Україні триває внутрішній конфлікт;

6) викликає сумніви в партнерів України щодо доцільності надання їй допомоги, зокрема озброєнь;

7) слугує аргументом не на користь запровадження суворіших і масштабніших санкцій проти Росії членами міжнародного співтовариства.

Вище політичне керівництво України має відмовитися від ситуативних тактичних рішень, вигідних насамперед тим чи іншим олігархічним кланам. Натомість вибудовувати загальнодержавну стратегію захисту інтересів країни і суспільства в умовах російської збройної агресії та почати застосовувати проти агресора системні й масштабні санкційні заходи.

Це складне завдання потребує великих зусиль і часу. Але його треба виконувати, і якомога оперативніше. Аналіз практики ставлення Росії до України свідчить, що механізми співпраці, створені між двома державами, зокрема в економічній, енергетичній, військовій та гуманітарній сферах, Росія завжди використовувала проти України. Доказом цього є численні війни: газові, торговельні, продовольчі, інформаційні тощо, які час від часу РФ веде проти України й у яких російське керівництво не рахується з економічними втратами для досягнення своїх геополітичних цілей.

Тому ми повинні прагнути до максимальної диверсифікації двосторонніх відносин із країнами світу для зменшення залежності від Росії у всіх сферах. Відносини з РФ, доки триватиме її збройна агресія проти України, мають бути максимально заморожені й здійснюватися в режимі санкцій. ■

громадське радіо

слухайте. думайте.

hromadskeradio.org

Підтримай розвиток
незалежного радіо на
BIGGGGIDEA.COM

Або відправляйте в СМС-повідомленні
суму вашого внеску, наприклад 10,
на короткий номер 2608*

*для абонентів Київстар

Перезавантаження добігає кінця

Роман Малко

Провідні політсили «дозріли» до оновлення Центрвиборчкому

До Великодня влада, схоже, готує українцям справді цінний подарунок — оновлену Центральну виборчу комісію. Принаймні такий висновок напрошується, зважаючи на небувалий ажіотаж довкола можливого винесення на розгляд парламенту списку свіженьких кандидатів. Чи вдасться реалізувати задумане — питання, яке залишатиметься без відповіді аж до моменту голосування. Занадто багато каменів спотикання на шляху цього щедрого сюрпризу.

Що такого трапилося в темних коридорах Печерська й чим зумовлена активізація, здавалося, давно забутої проблеми, можна лише здогадуватися. Чому раптом після більш як піврічного зволікання з узгодженням кандидатур і майже трирічного відвертого небажання займатися цим питанням постала потреба так швидко все поладити — таємниця. Можливо, замучило сумління причетних, чи далися ознаки постійне занепокоєння європейських партнерів і нагадування журналістів, але не виключено, що з'явилися нові важливі обставини, про які наразі не повідомляється. Тема ймовірних позачергових виборів, попри намагання влади, зокрема й президента, запевнити, що не варто навіть думати про це, таки нікуди не зникає. Раз по раз викидаються чутки

про можливу актуалізацію питання на осінь: Рада недієздатна, підтримка влади падає. А якщо рейтинг президента і його команди стрімко скочується, то перевибори краще проводити зараз, ніж потім, бо є хоч якийсь шанс відіграти ситуацію. Що в дійсності відбувається в голові президента і що він планує на осінь, а що на весну, аналітики, які озвучують такі версії, навряд чи знають. Саме бажання нарешті закрити питання ЦВК зовсім не вказує на можливість близьких перегонів. Центрвиборчком — це вже просто токсична проблема, яку треба якось вирішувати, у чому влада зацікавлена незалежно від того, планує якісь авантюри чи сподівається дотягти до завершення каденції. Очевидно, сьогодні або нарешті дійшли до цього руки, або з'явилася якась технічна можливість прохати той варіант списку, який її найбільше влаштовує. Наявність 13 вакансій за умовного дотримання квотного принципу дає можливість нарешті набрати потрібну кількість голосів. У будь-якому разі саме нині, від початку весняного парламентського сезону, ситуація довкола перезавантаження ЦВК раптом почала незвично стрімко розвиватися, і хтозна, чи це пов'язано з авітамінозом.

Процес пішов, коли в ефірі одного з телеканалів про актуалізацію питання заявив экс-прем'єр Арсеній Яценюк, чия фракція «Народний фронт», нібито незадоволена поданими президентом за її квотами кандидатурами, у парі з БПП загальмувала питання під соусом браку голосів у Раді для його безболісного проходження. Така версія небезпідставна (див. *Тиждень*, № 38/2016). Крім того, невдоволеними виявилися й інші фракції. Наприклад, «Батьківщина» через відсутність їхньої єдиної ставлениці Жанни Усенко-Чорної (нинішнього члена ЦВК), а хтось через узагалі невраховані пропозиції, як-от РПЛ, «Воля народу» чи Опоблок. Утім, якщо бути відвертим, то за великим рахунком і «Батьківщина», і Опоблок дуже навіть пасувало б не змінювати нинішньої ситуації якомога довше. Навіть за найкращих розкладів, коли їхні пропозиції були б ураховані й фракції отримали б по одному кандидату, це не до порівняння з тим, чим вони оперують сьогодні. Обое, враховуючи колишні конфігурації, мають зі старих запасів у хай не зовсім легітимний ЦВК по кілька своїх представників, і їм, звісно, хотілося б дочекатися виборів без жодних змін.

Утім, на великий подив, Арсеній Петрович цього разу не став зациклюватися на технічних

ФОТО: УНАН

Приготуватися на вихід. Бездоганий виконавець Михайло Охендовський мріє про спокій і відпочинок

труднощах, а повідомив, що питання заміни несприятливих кандидатів уже погоджено з гарантом. «Одна з наших кандидатур буде відкликана, на її місце будуть внесені інші, щоб президент міг зробити нове подання». І вся процедура має шанс відбутися впродовж кількох наступних тижнів. Чи має це означати, що решту неузгодженостей вдалося подолати й голоси, як тільки НФ отримає те, що хоче, раптом з'являться? Можливо.

Ніби на підтвердження щирих намірів, акурат за два тижні під час погоджувальної ради керівників фракцій і голів комітетів спікер ВРУ Андрій Парубій також висловив сподівання, що консультації щодо призначення членів ЦВК от-от завершаться і вже незабаром, себто починаючи з 20 березня, питання буде винесено до зали. Наступного ж дня один зі стовпів (незважаючи на юний вік) фракції БПП, заступник її голови Сергій Березенко теж підклав дровенят у багаття, заявивши, що його колеги готові проголосувати за новий склад ЦВК, хай лише керівництво парламенту внесе відповідну пропозицію на розгляд. А щодо можливості непроходження запропонованих кандидатур через відсутність голосів запевнив, що в такому разі «президент внесе інші кандидатури», адже ВР має пришивидшити призначення нового складу ЦВК.

Все б нічого, якби свою лепту в загалом динамічний процес не вніс ще один зацікавлений гравець — нинішній голова ЦВК Михайло Охендовський. Точніше, не зовсім він, а Генеральна прокуратура, яка 16 березня оголосила його потерпілим у кримінальному провадженні щодо дій детективів НАБУ. Після феєричної історії з Насіровим контрудар Охендовського по НАБУ, яке, запідозривши його на підставі «чорної бухгалтерії» Партії регіонів в одержанні хабарів, відкрило проти нього провадження і навіть вимагало усунути його з посади голови ЦВК, викликав чимало запитань. Зокрема, чи не з'явився в цього одіозного персонажа якийсь серйозний «дах», що дає йому змогу так нахабно й цинічно знущатися з молодих антикорупційних інституцій — останньої надії країни на оздоровлення? Або хто ці благодійники, які вирішили не дозволити втопити таку цінну фігуру й заблокувати її усунення з посади?

Щодо «даку», то в Охендовського він є давно, і вельми надійний. Основа його конструкції час від часу змінюється: від колишнього патрона экс-нардепа Олександра Задорожного через колишнього заступника генпрокурора Юрія Гайсинського й аж до кума Путіна Віктора Медведчука, але від цього не втрачає своєї міцності. Якості та вміння Охендовського цінуються завжди, за будь якого режиму, адже він незамінний слуга й чудесний виконавець, здатний легітимізувати що завгодно на доручення патрона. Власне, цим і пояснюються його самовпевненість і тривала невразливість. Навіть Петро Порошенко не зміг обійтися без його послуг під час сходження на посаду президента, за що й віддячив орденом Ярослава Мудрого V ступеня та можливістю ще трохи попрацювати. Втім, сам Охендовський, як твердять джерела, які час від часу з ним спілкуються, вже давно не в за-

хваті від своєї посади й не проти її позбутися. Він, мовляв, втомився і хоче кудись утекти. Раніше планував перекваліфікуватися в посла, але очевидно, що таке почесне заслання йому нині не загрожує. Весь цей ажіотаж довкола його персони, справи НАБУ добряче поплутали карти. І навіть незважаючи на те, чим закінчиться провадження проти нього, чи вдасться детективам довести провину, чи Охендовський викругиться й цього разу, на посаді голови ЦВК він більше не жилець. Хоча б тому, що вибори, організовані цим складом ЦВК (13 членів якого втратили свої повноваження) з Охендовським на чолі, ніхто не визнає. Дострокові чи не дострокові. Ані всередині країни, ані ззовні.

САМЕ БАЖАННЯ НАРЕШТІ ЗАКРИТИ ПИТАННЯ ЦВК ЗОВСІМ НЕ ВКАЗУЄ НА МОЖЛИВІСТЬ БЛИЗЬКИХ ПЕРЕГОНІВ. ЦЕНТРВИБОРЧКОМ — ЦЕ ВЖЕ ПРОСТО ТОКСИЧНА ПРОБЛЕМА, ЯКУ ТРЕБА ЯКОСЬ ВИРІШУВАТИ

Але чи вдасться насправді цього разу президенту і К^о здійснити свої плани? Двічі проанонсована ідея поки що так і не зрушилася з місця, хоча сигнали, які надходять від зацікавлених гравців, вказують, що теоретично якісь процеси відбуваються. Якщо вірити джерелам **Тижня** у фракції НФ, усі консультації наразі вперлися в персону Арсенія Петровича, який не може підібрати кандидатури, щоб запропонувати їх президентові. Йдеться про своєрідний кадровий голод (депутати не хочуть змінювати своє крісло на посаду в ЦВК, а інших надійних персонажів поки що обмаль). Як тільки пошук увінчається успіхом, НФ визначиться з двома кандидатурами й подасть їх президентові, а той — у Раду. Далі все залежатиме від процедури (спецперевірка, висновок комітету, голосування), яка мусить бути максимально якісною і стислою, адже часу обмаль. У який спосіб здійснюватиметься заміна, через відкликання списку та повторну його подачу чи, можливо, ті дві особи, з якими не згодні, візьмуть самовідвід і голосування буде формальним, а паралельно з'явиться ще одне подання з новими кандидатурами, наразі важко передбачити. Теоретично рішення має бути ухвалене до Великодня. П'ятниця 14 квітня — останній пленарний день, а наступне засідання аж через місяць — 16 травня, і було б дуже добре закрити питання до того. Звісно, у п'ятницю таке важливе питання ніхто не голосуватиме, цього дня Рада неїездатна, тому краще в четвер. Щоб у четвер це сталося, треба на початку тижня запустити процеси. На все про все залишилося два пленарних тижні й тиждень на роздуми. Нібито й багато. Але в дійсності існує жаклива проблема недовіри між партнерами, що виливається у формулу «ми хочемо дружити, але одне одному не віримо». Кожен має власні інтереси й очікує підстави. А тому, поки не з'ясується остаточно всі нюанси й не буде впевненості, що операція вдасться, згоди на старт ніхто не дасть. ■

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВЕРНІТЬСЯ ЗА ЯКОСЬ

Горда зупинка

Денис Казанський

Що буде з «націоналізованими» підприємствами в ОРДІЛО?

ФОТО: REUTERS

Без руди під наглядом. Заводи в ОРДІЛО сподіваються на кооперацію з російською металургією, але конкретних пропозицій з РФ наразі немає

Після того як бойовики «ЛДНР» оголосили про введення своїх «тимчасових адміністрацій» на українські підприємства, що містяться на території ОРДІЛО, минуло вже понад 20 днів. І, незважаючи на бадьорі заяви лідерів незаконних формувань, які пообіцяли, що тепер «віджаті» заводи запрацюють краще, ситуація наразі далека від оптимістичної.

Більшість захоплених підприємств нині фактично перебуває в режимі простою, працівники або відправлені в неоплачувані відпустки, або трудяться за скороченим графіком, отримуючи частину окладу. Ситуація з видачею зарплат узагалі «зависла». Українські власники відмовляються видавати робітникам гроші за вже відпрацьовані місяці, доки їм не повернуть контроль над виробництвом. А нова адміністрація бойовиків формально не має до цих боргів жодного стосунку й киває на власників із неокупованих територій. Мовляв, на них працювали — у них і запитуйте. Таким чином, склалася ситуація, коли люди взагалі можуть не отримати зарплати за попередні один-два місяці.

Така невизначеність гнітюще впливає на них. Адже всі розуміють: якщо ситуація затягнеться на кілька місяців, значна частина виробництва може її не пережити.

9 березня російське видання «Коммерсант» опублікувало матеріал під назвою «Донбаські заводи виробляють стратегію», у якому йшлося про те, що підприємства в ОРДІЛО після введення «тимчасової адміністрації» виявились у критичному стані й поки що не змогли переорієнтувати свій збут на Росію. Від моменту появи статті минуло вже майже два тижні, але, судячи з інформації, що надходить із ОРДІЛО, становище не змінилось.

«Коммерсант» повідомив, що критична ситуація склалася насамперед у металургійній галузі: на коксо-

хімічних заводах та металокомбінатах компаній Метінвест, Донецьксталь та ІСД. Так, після зупинки Донецького металургійного заводу зупинився і Ясинівський коксохімічний у Макіївці, що належить Донецьксталі, який постачав туди кокс. Єнакіївський металургійний припинив роботу після того, як 1 березня його заблокували люди з автоматами.

Цікаво, що під каток потрапили підприємства не тільки Ахметова, а й одіозного проросійського олігарха Віктора Нусенкіса (власник Донецьксталь), котрий довгий час відкрито декларував зневагу до українського суверенітету, спонсорував УПЦ (МП) й вимагав від церковників, щоб вони не думали дрейфувати в бік автокефалії. Нині Нусенкіс живе в РФ, має там безліч різних активів і фактично є швидше російським олігархом, ніж українським.

15 березня знову ж таки в ЗМІ Росії з'явилася інформація, що тамтешній уряд «настійливо рекомендував» металургійним холдингам своїх олігархів розглянути можливість постачання залізної руди на заводи в «ЛДНР». Адже раніше всі металургійні підприємства Донбасу отримували залізну руду з гірничозбагачувальних комбінатів Придніпров'я, а тому тепер фактично залишилися без сировини.

«На початку березня заступник глави російського уряду Дмитрій Козак провів зустріч із представниками промислових груп. Зокрема, туди були запрошені представники холдингів «Металлоинвест» Алішера Усманова та «Северсталь» Алексея Мордашова. На зустрічі обговорювали постачання залізної руди на підприємства самопроголошених Донецької та Луганської народних республік», — повідомило видання РБК. При цьому журналісти уточнили, що олігархи висловили готовність відправляти руду зі своїх ГЗК на Донбас.

У самих холдингах таку інформацію спростували, але це зовсім не свідчить, що переговорів насправді не було. Адже за поставки сировини на крадені заводи російські компанії можуть підпасти під санкції. Коли така схема й працюватиме, то лише через усілякі прокладки та посередницькі структури, а це автоматично збільшить вартість кінцевого продукту. А отже, малорентабельні та застарілі виробництва стануть ще менш рентабельними. Крім того, не зрозуміло, що буде з машинобудівними потужностями, які потребують не тільки сировини, а й комплектуючих, тому мають складніші виробничі ланцюжки.

«Очевидно, що підприємства, які не знайдуть нових покупців, підуть на «розпил». Ми зіткнулися із найкоштовнішими ризиками для промисловості Донбасу за всю його історію», — прокоментував ситуацію «Коммерсанту» донецький політолог Роман Манекін, що підтримує «ДНР». Цікаво, що можливість майбутнього «розпили» донецьких підприємств не відкидає навіть ця людина, яку складно назвати симпатиком України.

Досить імовірно, що така сама сумна доля спіткає і чимало донбаських шахт. Вугільна промисловість і раніше зазнавала тяжкої кризи. У 2014–2015 роках були фактично знищені два вугільні об'єднання: Ордзонікідзевугілля в Єнакієвому та Артемвугілля в Горлівці, а також закриті деякі інші шахти в Макіївці та Донецьку. «Націоналізація», швидше за все, збільшить цей скорботний список.

Усупереч заявам лідерів бойовиків Захарченка та Плотницького, які запевнили, що вугілля з рудників Донбасу вже постачають у Росію, багато вугледобувних підприємств у березні також були зупинені. А їхнє керівництво не може назвати працівникам жодних точних термінів відновлення роботи. Це спонукає персонал активізуватись і відкрито говорити про страйки, що в умовах «республік» фактично привірюється до саботажу та роботи на «карателів». Зокрема, про свій намір зібратись і поставити незручні запитання керівництву заявили гірники шахт «Щегловська» та «Комунарська», які входять до шахтоуправління «Донбас».

«О восьмій годині ранку 23.03.17 відбудуться збори на шахтній зупинці, поруч із магазином «Сармат» на шахті «Щегловська». Питання будуть такі: дальша робота підприємства, соцпакет, погашення заборгованості із ЗП, профспілка та її робота в інтересах трудящих. Якщо нас буде не менше ніж 300, обіцяю журналістів. Нехай проведуть збори й дадуть відповідь на наші запитання...» — написали організатори акції в паблік «Шахты Донбасса», де переважно обговорюють свої проблеми гірники.

«Працюю на шахті «Комсомолец Донбасу», м. Кіровське. Нас теж торкнулася націоналізація, а точніше державне управління від ДНР. З нового керівництва

ніхто до пуття нічого відповісти не може. А нас цікавить передусім питання оплати праці», — пишуть у тій самій групі працівники колись найбільшої шахти ДТЕК, яка тепер теж перейшла під контроль бойовиків.

Очевидно, що за бравурними заявами про майбутнє процвітання нині ховаються зворотні процеси. Зміна логістичних ланцюжків та гарячковий пошук нових ринків — стрес для будь-якого підприємства. Навіть найсучаснішого й високорентабельного. Ось тільки в ОРДІЛО таких майже немає. Там працює застаріла, енергозатратна радянська промисловість, яка поступово деградувала і в довоєнні часи. Як вона переживе теперішні потрясіння й чи взагалі зможе їх пережити, поки що сказати важко, але особливого оптимізму із цього приводу немає ані в експертів, ані в робітників підприємств.

До цього потрібно додати, що промисловість ОРДІЛО виявилася в умовах невизнаних територій, де до відновлення якоїсь правової визначеності не буде жодних помітних капіталовкладень та інвестицій. Отже, шансів пережити нинішню кризу в тривалій перспективі в підприємств на окупованих територіях дуже небагато.

Можливо, певний час Кремлю вдасться підтримувати в них життя адміністративними методами, змушуючи російський бізнес працювати із заводами в ОРДІЛО й дотувати їх за свій рахунок. Але історія довела, що довго й ефективно такі схеми не працюють. Економіка функціонує по-іншому. У неї свої закони, які не підкоряються законам «руського мира» та ідеологічним надбудовам.

Це означає, що найближчим часом ми поступово спостерігатимемо дальшу драматичну деіндустріалізацію Донбасу та поступовий відплив населення з «республік» до Росії та України. Утім, ці процеси тривають уже кілька років. ■

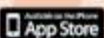
ЕСПРЕСО

УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ

КОНСТРУКТИВНА РОЗМОВА
З АВТОРИТЕТНИМИ ЕКСПЕРТАМИ

ПРО ПОЛІТИКУ

з Сергієм Руденком

ПО БУДНЯХ О 20:00

Привид металургійного колапсу

Олександр Крамар

Як проросійські металургійні олігархи вели економічну війну проти України у відповідь на блокаду ОРДІЛО

Минулого місяця в ЗМІ потрапила інформація про майже восьмигодинний «спільний обід» Петра Порошенка, Арсенія Яценюка, Олега Ляшка та Ріната Ахметова, який нібито відбувся в київському офісі останнього 11 лютого. Відповідну інформацію згадані учасники ані спростували, ані підтвердили. Однак після неї ймовірні гості донецького олігарха, а також представники їхніх політичних сил (БПП, НФ та РПЛ) розпочали активно тиражувати в ЗМІ досі традиційні хіба що для ДТЕК та Метінвесту Ахметова чи представників його Опоблоку аргументи про катастрофічні наслідки розриву економічних зв'язків із окупованими районами Донецької та Луганської областей, відсутність альтернативи їм та необхідність зберегти їх бодай у металургійній та енергетичній галузях (які, власне, і хвилювали найбагатшу людину країни). Як буде показано далі, відповідні аргументи не підтверджуються фактами й були лише відчайдушною спробою олігарха в обмін на лояльність його людей у парламенті до провладної більшості зберегти старий механізм соціально-економічного утримання українським коштом окупованих Росією територій. Не з альтруїстичних мотивів, звичайно ж, а для подальшого виправдання перед терористами та Кремлем тієї ролі, яку Ахметов (та інші формально «українські» власники активів в ОРДІЛО) відігравали у цій справі. У відповідному ключі була розроблена й урядова постанова (набрала чинності 14 березня) про «Порядок переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції». Однак після того, як стало зрозуміло, що терористи не збираються відмовлятися від «націоналізації», ймовірні домовленості з Ахметовим трансформувалися вже в оголошену владою тотальну, але тимчасову транспортну блокаду ОРДІЛО з головною вимогою — повернути відібрані в нього підприємства. А щоб виправдати такий варіант розвитку подій, представники металургійних корпорацій та високопосадовці й далі залякували українців катастрофічними наслідками для економіки втрати активів олігархів в ОРДІЛО. Так постаралися, що змусили МВФ відкласти надання вже погодженого чергового траншу кредиту.

ЯК ОЛІГАРХИ ВЕЛИ ЕКОНОМІЧНУ ВІЙНУ ПРОТИ УКРАЇНИ

Уже з кінця лютого погрози зупинити українську коксохімію та, як наслідок, усю металургію, що в такому разі залишиться без палива, стали потужним і явно новим порівняно з традиційним залякуванням вияловими відімкненнями струму аргументом проти розриву економічних контактів з ОРДІЛО. Генеральний директор Азовсталі Енвер Цкідішвілі заявляв,

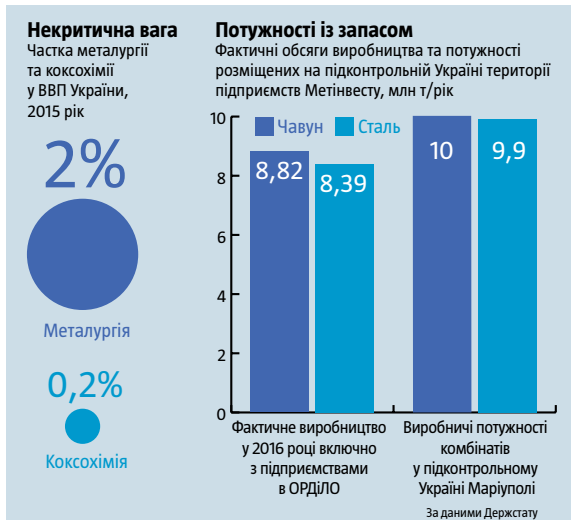
що в результаті блокади залізниці й припинення надходження коксу з Авдіївського коксохімічного підприємства працює лише на 55% своєї потужності, попри наявність замовлень для завантаження на 80–85%. А на сусідньому Маріупольському меткомбінаті (ММК), мовляв, ситуація ще гірша: потужності завантажені менш як наполовину. В Індустріальному союзі Донбасу (ІСД) узагалі вдалися до відвертої брехні щодо втрат розміщеного на окупованих територіях Алчевського меткомбінату (АМК) та шантажу повним зупиненням Дніпровського меткомбінату (ДМК), що на підконтрольній Україні території.

Насправді ж, як свідчить подальший аналіз, розвиток української металургії та навіть нарощування обсягів виробництва можливі за цілковитої відмови від контактів з ОРДІЛО. Понад те, як уже писав **Тиждень** (див. «На боці ворога», № 49/2016), така відмова здатна простимулювати додаткове зростання на підприємствах галузі, що містяться на підконтрольних Україні територіях. Однак це потребує не пасивного підігрівання влади відвертими шантажем та фактичній економічній війні проросійських металургійних олігархів проти України, а рішучих заходів, щоб змусити їх переналаштувати виробничі ланцюжки або продати розміщені на підконтрольних Києву територіях підприємства тим, хто зможе це зробити.

НОРМАЛЬНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УРЯД МАВ БИ В ЗАРОДКУ ПРИДУШИТИ СПРОБИ МЕТІНВЕСТУ ТА ІСД БРАТИ УЧАСТЬ В ЕКОНОМІЧНІЙ СКЛАДОВІЙ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ, АЛЕ НАТОМІСТЬ МОЖНОВЛАДЦІ ПІДІГРАЮТЬ ЇМ

Насамперед зазначимо, що припинення роботи розміщених на окупованих територіях металургійних підприємств не дає жодних підстав для зменшення загальних обсягів виробництва чи експорту металопродукції. У 2016-му всі підприємства групи Метінвест (включно з підприємствами в окупованому Єнакієвому та Макіївці) виплавили лише 8,82 млн т чавуну та 8,39 млн т сталі. При цьому сукупні виробничі потужності тільки двох комбінатів групи у підконтрольному Україні Маріуполі (Азовсталі та ММК) дають змогу виробляти 10 млн т чавуну та 9,9 млн т сталі за рік. Навіть по факту у 2013-му вони випустили більше, ніж 2016-го всі підприємства Метінвесту: 8,91 млн т чавуну та 9,5 млн т сталі. Тобто аби були попит і бажання виробляти. І якщо цього не відбудеться, а саме втрачені в ОРДІЛО обсяги виробництва металопродукції згадана група не компенсує

нарощенням виробництва в Маріуполі, це свідчить не лише про цілеспрямований шантаж.

Ще зухвалішою була поведінка менеджменту підконтрольного росіянам ІСД. «Заохочуючи» українську владу до рішучіших дій із відновлення торгівлі з окупованими територіями, там вдалися до відвертої брехні та економічної війни проти України. Оцінюючи збитки від припинення поставок з окупованого АМК у \$55,7 млн лише за три тижні блокади, в ІСД насправді назвали потенціал виробництва підприємства за умови роботи на повну потужність, а не його реальні обсяги в «доблокадному режимі», але вже під час бойових дій на Донбасі. Наприклад, було заявлено, що через припинення торгівлі за три тижні АМК не виготовив 0,13 млн т слябу та металопродукату. Тоді як згідно з даними корпоративної звітності підприємства за весь 2015 рік там було вироблено лише 0,62 млн т слябу та металопродукату. Понад те, фактичні (а не проектні) обсяги випуску металопродукції на Алчевському меткомбінаті в умовах бойових дій на Донбасі легко можуть бути компенсовані збільшенням виробництва на метпідприємствах підконтрольної території, завантаження потужностей яких останніми роками істотно погіршилися через проблеми зі збутом.

Натомість країна зіткнулася з прямим шантажем менеджментом ІСД, який під приводом припинення залізничного сполучення з ОРДІЛО взявся погрожувати цілковитою зупинкою навіть розміщеного на мирній території Дніпровського металургійного комбінату в Кам'янському. Посилаючись на недовиробництво за три тижні, з 13 лютого по 6 березня, 115,5 тис. т металургійного коксу на АМК та відповідно нездійснення поставок 65,7 тис. т із нього на ДМК, менеджмент ІСД різко зменшив випуск металопродукції на Дніпровському комбінаті й став погрожувати, що «відсутність негайного прогресу (з відновленням залізничного сполучення з Алчевським комбінатом ІСД. — **Ред.**) призведе до повної зупинки виробництва». Насправді ж увесь необхідний кокс для потреб ДМК можна придбати за кордоном. Як уже багато років робить розміщений поруч криворізький Арселор-Міттал. Та й сам ДМК, як свідчить його корпоративна звітність, давно завозив значні обсяги коксу з інших країн. Проте перевести його цілком на альтернатив-

ний алчевському кокс означало б знищити головний аргумент для відновлення економічних контактів з окупованим Алчевськом. Тож у контрольованому росіянами ІСД вирішили зробити ставку на економічний шантаж України й пішли на різке зменшення виробництва на ДМК: лише за три тижні, з 13 лютого по 6 березня, за даними офіційного сайту ІСД, було недовироблено 136,5 тис. т чавуну та 143,5 тис. т квадратної сталевий заготовки. Це, зокрема, спровокувало недонадходження в країну \$52,5 млн валютної виручки за неповний місяць.

Нормальний український уряд у такій ситуації мав би в зародку придушити спроби Метінвесту, що належить проросійським олігархам Ахметову та Новинському, й особливо підконтрольного безпосередньо росіянам ІСД брати участь в економічній складовій гібридної війни Путіна проти України. Наприклад, пояснивши, що згорання виробництва на розміщених на підконтрольній Україні території підприємствах і спроби поставити їхню роботу в залежність від торгівлі з окупованими територіями приведуть до їх націоналізації з подальшим продажем інвесторам, які зможуть забезпечити альтернативні виробничі ланцюжки. Натомість дії та заяви українських можновладців дають підстави говорити про те, що вони, навпаки, підіграють ІСД та Метінвесту, використовуючи їхні аргументи проти власної держави.

КОКСОВИЙ МІФ

Україна давно й стабільно є великим імпортером коксу та вугілля для його виробництва. Причина в тому, що якісного коксу та коксівного вугілля внутрішнього видобутку для його виробництва в Україні недостатньо, а головне — воно має гірше співвідношення ціна — якість. Тому імпорт бітумінозного вугілля, яке використовується для коксування, за даними Держстату, постійно зростає навіть до початку бойових дій на Донбасі та за режиму Януковича (оточення якого, як відомо, було тісно зав'язане на видобутку вугілля) — із 11,3 млн т у 2010-му до 14,2 млн т у 2013-му. Криза в металургії спричинила його просідання до 12,5 і 12,7 млн т відповідно у 2014 та 2015 роках. Однак у 2016-му, попри відсутність перешкод для ввезення коксівного вугілля з ОРДІЛО, його імпорт усе одно зріс до 14,15 млн т. Лише одна російська компанія Evraz торік збільшила поставки коксівного вугілля в Україну на 42% — до 2 млн т. І відповідно до річного звіту компанії планувала наростити їх до 3 млн т у 2017-му, навіть якщо блокади ОРДІЛО й не було. 2015-го частка імпортного вугілля в споживанні коксохімічними підприємствами країни сягнула 63%, а 2016-го, за оцінкою галузевого об'єднання Укрметалургпром, — 67%. Наголосимо: це відбулося ще до початку блокування залізничного сполучення з ОРДІЛО. Крім того, за даними Держстату, стабільно в останні роки зростає також імпорт готового коксу: з 0,3 млн т у 2010-му до 0,7 млн т у 2013-му, 1,64 млн т у 2014-му та 2,04 млн т у 2015-му. І лише 2016-го дещо зменшився — до 1,61 млн т.

Таким чином, твердження, що імпорт коксу чи вугілля для його виробництва — це наслідок розриву економічних зв'язків з ОРДІЛО і що це загрожує колапсом українській металургії, не витримує критики. Безпідставні й запевняння, ніби купувати коксівне вугілля чи кокс доведеться якщо не на окупованих територіях, то лише в Росії. У 2015 році, коли ■

Україна імпортувала коксу найбільше, лише 34,5% його загального обсягу (в тоннах) надійшло з РФ, тоді як 37,4% — із Польщі, 20,1% — із Китаю, 7,2% — з Колумбії. Вугілля для коксування тоді ж було імпортовано з РФ 55%, тоді як 29,1% — із США та Канади, ще 7,5% — з Австралії. Можна в Росії взагалі не купувати, адже нинішня залежність — це переважно наслідок наявних логістичних ланцюжків компаній, які часто є частиною російських фінансово-промислових груп (наприклад, ІСД, Evraz) або пов'язані з ними. Навіть без урахування закупівель у РФ Україна останніми роками вже імпортувала до 5–6 млн т коксівного вугілля та до 1,4 млн т готового коксу, тож нагнітання з приводу того, що для компенсації поставок з ОРДІЛО доведеться збільшити закупівлі на кілька мільйонів тонн, видається відверто спекулятивним.

Ще до початку блокади частка імпортного вугілля в споживанні коксохімічними підприємствами країни швидко зростала й сягнула **63%** у 2015-му та **67%** у 2016-му

До найбільш різкого зменшення виробництва металопродукції під приводом дефіциту коксу після припинення транспортного сполучення з ОРДІЛО вдалися на меткомбінатах ахметовського Метінвесту в Маріуполі, що є містоутворюючими для майже півмільйонного міста. І аргументи менеджерів цієї групи вкрай надумані.

У 2013 році лише на розміщених у Маріуполі та Запоріжжі коксохімічних потужностях Метінвесту було вироблено понад 2,47 млн т коксу. Натомість у 2016-му все виробництво коксу групою становило 4,32 млн т, причому з них споживання — лише 3,27 млн т, решта була реалізована за межі підприємств Метінвесту. Це свідчить про те, що навіть за умови завантаження коксохімічних підприємств групи лише в Запоріжжі та Маріуполі й лише на рівні, який був досягнутий у 2013-му, там можна продукувати до 80% коксу, необхідного для підтримання виплавки чавуну на виробництвах Метінвесту на рівні 2016-го. Тобто навіть за повної зупинки Авдіївського коксохімічного підприємства достатньо було б купити не більше ніж 0,8 млн т коксу за рік. Це цілком реальні обсяги, навіть попри обмеженість світової торгівлі цим товаром (близько 30 млн т на рік). Проте насправді потреба в таких обсягах імпорту може й не виникнути, адже повної зупинки Авдіївського коксохімічного підприємства наразі не відбулося, а потужності маріупольського та запорізького підприємств дають змогу виробляти коксу значно більше, ніж було отримано 2013 року (2,5 млн т).

Так само й страшилки менеджерів Метінвесту про зупинку їхніх коксохімічних підприємств у разі припинення постачання вугілля з ОРДІЛО також є лише спробою шантажу, а не реальною загрозою. По-перше, навіть цілковите припинення постачання з окупованого Краснодонвугілля (де у 2016-му було вироблено 0,79 млн т концентрату коксівного вугілля) можна компенсувати, відновивши хоча б на рівні 2015-го його виробництво на шахтах американської компанії United Coal тієї ж таки групи Метінвест. Адже в 2016-му United Coal через проблеми зі збутом зменшила його виробництво лише порівняно з 2015-м на 0,64 млн т (а це 81% усієї торішньої продукції Краснодонвугілля). І, як свідчать дані

Держстату, поставки коксівного вугілля зі США вже зростають (до \$40,54 млн у лютому 2017-го проти \$24,8 млн у січні), тоді як із РФ та Казахстану лишилися порівняно стабільними (\$138 млн проти \$129,7 млн). По-друге, відповідно до корпоративної звітності Метінвесту за 2015 рік внутрішнє виробництво вугільного концентрату для коксування й раніше покривало менш як половину потреби групи, а більшу частину купували в сторонніх постачальників.

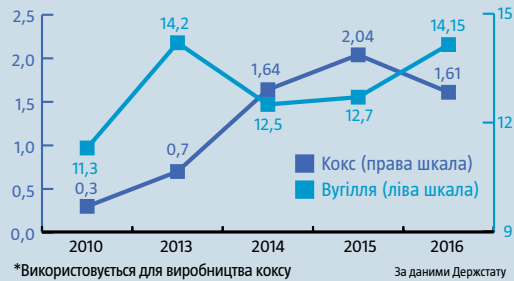
Окрім того, за даними Міненерговугілля, на підконтрольних Україні територіях у 2016-му було видобуто 8,36 млн т коксівного вугілля, і є потенціал для зростання цього показника. Інша річ, що з них на шахтах ДТЕК Ріната Ахметова торік справді було видобуто лише 0,93 млн т, на державних — 1,56 млн т, а більш як половина всього обсягу (4,3 млн т) припала на ПАТ «Шахтоуправління Покровське», яке контролюється Донецьксталлю скандального українофоба та, як повідомляють ЗМІ, спонсора терористів Віктора Нусенкіса. Для порівняння: на розміщеному в ОРДІЛО Краснодонвугіллі, що належить до Метінвесту, у 2013 році (тобто навіть на піках видобутку перед пов'язаним із війною падінням виробництва) піднімалося на-гора лише 5,46 млн т вугілля для коксування. Нусенкіс досі переробляв вугілля зі своїх шахт, що містяться на підконтрольних Україні територіях, на кокс на заводах, що містяться на підконтрольних терористам територіях. Випущену металопродукцію експортував під виглядом української. Проте це вже організаційне питання до уряду: у разі повного розриву транспортних зв'язків із ОРДІЛО ПАТ «Шахтоуправління Покровське» так чи інакше муситиме постачати вугілля на розміщені на підконтрольній Україні території коксохімії, зокрема й в Авдіївці чи Маріуполі. А спроби Нусенкіса зупинити роботу своїх шахт із політичних мотивів мали б призвести до їх повернення у державну власність із подальшим продажем тим, хто відновить їхню роботу.

НЕ ТАКИЙ СТРАШНИЙ РОЗРИВ, ЯК ЙОГО МАЛЮЮТЬ

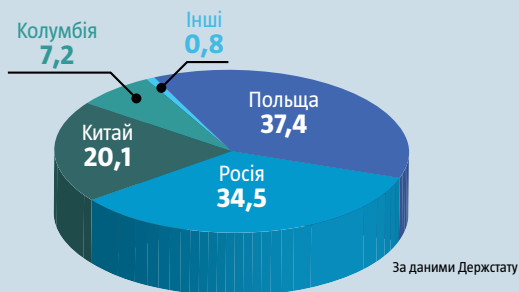
Врешті, навіть без належного реагування української влади на шантаж проросійських металургійних гігантів катастрофічних наслідків для економіки України від розриву зв'язків із ОРДІЛО в гірничо-металургійній галузі не буде. Цим слід завдячувати кардинальним змінам у структурі української економіки за останнє десятиліття. За даними Держстату, частка всієї вітчизняної металургії у ВВП 2015 року (новіших даних ще немає) становила лише 2% (40,03 млрд грн), а коксохімії — взагалі тільки 0,2% (4,39 млрд грн). При цьому, наприклад, сільське господарство забезпечило 12,5% (249 млрд грн), харчова промисловість — 8,3% (165,4 млрд грн), нафтогазовидобуток (попри все ще занижені у 2015-му ціни на газ внутрішнього видобутку, що змінюється у 2016-му) — 2,8% (54,8 млрд грн). Для широкого загалу це може видаватися неправдоподібним на тлі традиційних уявлень про металургію як ключовий сектор, локомотив української економіки. Однак ті ґрунтуються на поширених в інформаційному просторі, але дезінформативних за своєю суттю даних про обсяги й частку вітчизняної металургії в реалізації всіх товарів та послуг у країні (5,7% проти 12,9% сільського господарства) й особливо в експорті (у 2016 році 19,9% проти 42% продукції АПК). Такі значні відмінності

Міф про те, що блокада 2017-го вбиває металургію через необхідність збільшення імпорту дорогого коксу та вугілля для його виробництва

Динаміка імпорту коксу та бітумінозного* вугілля в Україні, млн т

Якщо не ОРДІЛО, то лише Росія? Звідки імпортувався кокс у піковому 2015-му, %

між часткою у ВВП, з одного боку, та обсягами реалізації чи експорту, з другого боку, пояснюються досить просто. Металургія та коксохімія в Україні традиційно належать до антилідерів за часткою валової доданої вартості (складається переважно із зарплати працівників та офіційно показаного валового прибутку) в кінцевій вартості своєї продукції: у 2015 році цей показник становив у них відповідно 13,5% та 8,4%, тоді як у сільському господарстві — 37,4%, нафтогазовій промисловості — 51,1%.

На оплату праці своїм працівникам металургійні магнати спрямували у 2015 році близько 6,9% вартості продукції галузі, а валового прибутку показали ще менше — 6,1% (17,35 млрд грн). Адже левова частка останнього завдяки трансфертному ціноутворенню (продажу продукції пов'язаним фірмам за заниженою ціною з подальшим перепродажем за ринковими) та активному використанню офшорів лишається за межами країни. А до бюджетів усіх рівнів «локомотив» у 2015-му сплатив аж 3,23 млрд грн, тобто менш як 0,5% усіх їх надходжень. Для порівняння: навіть підприємства сільського господарства, попри ще пільговий режим оподаткування у 2015 році, внесли майже вчетверо більше — 12,38 млрд грн. Врешті, головний бюджетотворюючий податок в Україні — це ПДВ, який експортоорієнтована металургія майже повністю отримує зі скарбниці назад. Тим часом левова частку кінцевої вартості української металургії та коксохімії становлять витрати на продукцію постачальників з інших галузей, причому часто з-за кордону. Наприклад, якщо говорити про проміжне споживання металургією продукції інших галузей (у 2015-му 200,5 млрд грн), то йдеться переважно (на 61%) про споживання коксу (40,1 млрд; 20%), руди (37,3 млрд; 18,6%), електроенергії (23 млрд грн; 11,5%), газу (21,8 млрд грн; 10,9%) та вугілля (16,8 млрд грн;

8,4%). У коксохімії, своєю чергою, понад 68% усіх закупівель у підприємств інших галузей становлять коксівне вугілля та його концентрат (23 млрд грн).

Усе це свідчить про те, що виробництво металургійної продукції за найгіршого розвитку подій після розриву контактів із ОРДІЛО якщо й зменшиться умовно на \$1–2 млрд, то не означатиме аналогічних втрат ВВП чи торговельного балансу країни, не кажучи вже про бюджети всіх рівнів. Ці втрати будуть принаймні в кілька разів меншими. Адже в умовах, коли для виробництва коксу використовується значною мірою імпортне (або донедавна завезене з ОРДІЛО) вугілля, пропорційно зменшиться його закупівля за межами України (підконтрольних їй територій). Руду, яка не буде запитана українською металургією, можна безпосередньо експортувати за валюту. Падіння споживання електроенергії означатиме й менше її продукування переважно на вугільних ТЕС, для яких відповідно треба буде менше імпортувати антрацити.

У 2016 році весь експорт чорних металів забезпечив Україні \$7,25 млрд валютної виручки. Однак більша частина цього обсягу надійшла від підприємств, що не мали тісних зв'язків з ОРДІЛО. А без плутивного шкідництва з боку менеджменту ображених блокадою проросійських металургійних компаній найуразливішим може виявитися хіба що виробництво на експорт чавуну. У структурі собівартості цього первинного продукту металургії (з якого уже потім виплавляють сталь і розливають прокат) високу питому вагу має ціна коксу. А отже, за значного подорожчання (дефіциту) останнього виробництво для подальшого експорту у вигляді напівфабрикату справді може втратити економічний сенс. Але вивіз чавуну та виробів із нього у 2016 році забезпечив лише \$0,55 млрд (1,5% усього експорту товарів із країни). Враховуючи, що левову частку в його собівартості становить кокс, якого тепер значно більше доведеться купувати за кордоном (а також вугілля для його виробництва), і залізна руда українського видобутку, яку можна експортувати за валюту, чисті втрати для країни від припинення виробництва й експорту торішніх обсягів чавуну не перевищать кілька десятків мільйонів доларів. Адже для його продукування лише коксу потрібно було б понад 1,4 млн т, що за ціни його імпорту в I кварталі 2017-го коштувало б майже \$0,4 млрд. Натомість у процесі подальшої переробки чавуну на сталь та сталевий прокат українські підприємства мають резерви, щоб компенсувати його подорожчання. У крайньому разі за рахунок зменшення прибутків, які залишають в офшорах завдяки трансфертному ціноутворенню.

Врешті, попри міфічну катастрофу від розриву економічних зв'язків з ОРДІЛО, насправді саме їх збереження досі створювало серйозні фінансові проблеми для України. І Алчевський меткомбінат (ІСД), і підприємства Ахметова на окупованих територіях завдавали цілком реальних багатомільярдних фінансових втрат нашій державі, коли роками не оплачували поставок струму. Так, лише за 2016 рік за поставлену на окуповані території Луганщини електроенергію не було сплачено 1,4 млрд грн. І це не міфічні втрати від зупинки діяльності підконтрольного терористам Алчевського меткомбінату, до яких апелюють менеджери ІСД, а реальні збитки для України та мільйонів її споживачів, що потім мусять покривати ті неплатежі завищеними тарифами на підконтрольній території. ■

Життя без віз

Іспит на (без)відповідальність

Анна Корбут

Між заголовками у ЗМІ на кшталт «10 міфів про Шенгенську зону та перспективу безвізового режиму між Україною і ЄС» та «Україна дістане безвізовий режим з ЄС до літа — Юнкер», вісім років. Хоча насправді епопея візової лібералізації між Україною та Євросоюзом триває довше. Чому процес так затягнувся? Що відбулося за цей час? І чи стане надання Києву безвізу кінцевою точкою?

ПЕРШІ КРОКИ

У 2005 році Україна відкрила безвізовий в'їзд громадянам країн-членів Євросоюзу на період до 90 днів і для транзиту через свою територію. Це було зроблено в односторонньому порядку з надією на те, що ЄС поступово робитиме аналогічні кроки у відповідь. Однак останній обмежився привітанням нашої відкритості. До наступної, вже наполегливішої, спроби Київ вдався під час чергової — і наразі останньої — хвилі розширення Європейського Союзу в 2007–2008 роках (відтак у 2013-му до спільноти приєдналася тільки Хорватія). «Тим більше після цього суттєво змінилася візова політика дуже важливих для України напрямків, як-от Польща, Литва тощо, — пояснює Ірина Сушко, виконавчий директор громадської організації «Європа без бар'єрів». — Ось тоді стало зрозуміло, що необхідно шукати нові інструменти пом'якшення наслідків розширення».

Відтак 2007 року Україна і ЄС підписали Угоду про спрощення оформлення віз. Та передбачала полегшену процедуру їх видачі різним категоріям громадян, зокрема науковцям, державним службовцям, студентам, журналістам, діячам культури, учасникам конференцій, спортсменам та ін. Крім того, людина, яка отримувала візу один раз, з'їздила за кордон і вчасно повернулася, потім могла претендувати на довшу й довшу візу. У 2008 році стартував діалог про візову лібералізацію з Україною (з Молдовою він почався у 2010-му, а з Грузією — аж у 2012-му). Це стало наступним етапом на шляху до безвізу. 2010-го ми отримали План дій з лібералізації візового режиму (Молдова здобула таку «дорожню карту» в 2011-му, а Грузія — аж у 2013-му). Підхід ЄС до безвізового діалогу з країнами Східного партнерства будувався за двофазним принципом: ухвалення обумовлених законів та їх імплементація. Крім того, він урахував моменти, що були пропущені під час пришвидшеної лібералізації з країнами Захід-

них Балкан і мали свої негативні наслідки (див. ст. «Обмежені перешкоди»).

ПДВЛ складався із чотирьох блоків, у яких слід було провести реформи. Перший — безпека документів. Якщо точніше, запровадження біометричних закордонних паспортів, які відповідали б вимогам Міжнародної організації цивільної авіації і були б уніфіковані з міжнародними системами контролю. «Важливий момент: безпека закордонних документів українців залежить від надійності внутрішніх паспортів, — підкреслює Катерина Кульчицька, аналітик «Європи без бар'єрів». — Нинішні паперові не так проблемно викрасти, підробити або «загубити», коли людині є що приховувати. Аби вирішити цю проблему, Україна поступово переходить на нові, більш захищені від підробок посвідчення особи — ID-картки». Теоретично це має бути

У 2005 РОЦІ УКРАЇНА ВІДКРИЛА БЕЗВІЗОВИЙ В'ЇЗД ГРОМАДЯНАМ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОСОЮЗУ. ЦЕ БУЛО ЗРОБЛЕНО В ОДНОСТОРОННЬОМУ ПОРЯДКУ З НАДІЄЮ НА ТЕ, ЩО ЄС ПОСТУПОВО РОБИТИМЕ АНАЛОГІЧНІ КРОКИ У ВІДПОВІДЬ

зручно: контрольні органи ефективно і швидко діставатимуть необхідну інформацію, а в громадян зникне потреба отримувати десятки паперових довідок та витягів від різних державних служб, адже все можна перевірити в електронному режимі. Крім того, ця система дає змогу обмінюватися інформацією про втрачені та крадені паспорти на міжнародному рівні. ID-картки в Україні видають від 1 січня 2016 року (але заміна ними паперових паспортів не обов'язкова). Утім, без проблем не обійшлося. На нових картках указано тільки основну інформацію про особу, як-от ім'я, стать, дату народження, громадянство. Решту (місце проживання, цивільний стан тощо, як і зміни цих умов) потрібно, принаймні наразі, засвідчувати паперовою довідкою, яку безплатно видають разом із ID-карткою. У більшості відділень ДМС уже є інфраструктура для видачі нових ID-карток, утім, мало де (особливо в регіонах) існує обладнання для їх зчитування.

Другий блок безвізового діалогу стосується контролю за нелегальною імміграцією та реадмісією. У випадку України цей пункт передбачав остаточну демаркацію кордонів та процедур їх

перетину із сусідами, що не мають із ЄС безвізового режиму. Ще один важливий момент — урегулювання міграційної політики, правил в'їзду та перебування в Україні іноземців, умов надання притулку і прав людей, які його просять, на нашій території. А також створення та регулярне оновлення міграційного профілю, аналіз потоків міграції.

У третьому блоці — громадський порядок і безпека — йшлося про боротьбу з організованою злочинністю, відмиванням грошей, фінансуваням тероризму, про запобігання торгівлі людьми, наркотиками та іншій протизаконній діяльності. Саме в цій секції містився один із ключових камнів спотикання, через який безвіз гальмувався за попередньої влади й пробуксовував до останнього часу. Стосується він боротьби з корупцією, а саме створення незалежних антикорупційних органів.

І останній блок — зовнішні відносини та фундаментальні права — стосувався прав людини, а саме недискримінації громадян України, іноземців, осіб без громадянства, вразливих груп, захисту меншин.

ЩО ЗРОБЛЕНО?

З першими двома блоками все більш-менш зрозуміло. Вони далися Україні не без скандалів, зокрема корупційних. Але якщо станом на березень 2014 року біометричних закордонних паспортів в Україні було видано нуль, то до запровадження безвізового режиму очікується, що вже 3,5 млн громадян матимуть такі документи. У 2010-му було створено Державну міграційну службу, яка відповідає за реалізацію політики та контролю у сфері міграції.

Третій і четвертий пункти давалися значно важче. Якщо відкинути очевидні політичні моменти, у процесі в багатьох виникало запитання: яким чином створення антикорупційних органів або недискримінація груп людей за расовою, етнічною ознакою чи через сексуальну орієнта-

цію всередині країни впливають на безвізовий режим?

Тут є доволі просте пояснення. Його добре ілюструє приклад балканських країн. Засвоївши той урок, ЄС змінив підхід до критеріїв безвізу: якщо раніше акцентували більше на безпековому аспекті, то далі не менше уваги й моніторингу зосередилося на гарантіях та дотриманні прав меншин. Адже що менше підстав у людини тікати від дискримінації в трудовій сфері чи особистому житті у своїй країні, то менше заявок (обґрунтованих чи ні, це вже інше питання) на отримання притулку буде у країнах ЄС після того, як вони відкриють кордони для третіх країн, особливо з численним населенням, як-от Україна чи Туреччина.

Якщо подивитися на елемент корупції, то й тут усе зрозуміло. Є безпековий момент. «Уявімо ситуацію, коли корупція процвітає і з нею ніхто не бореться, — коментує Катерина Кульчицька. — Усі ці корупціонери в разі чого можуть спокійно поїхати до ЄС. Тобто для останнього це питання безпеки. Аналогічна ситуація з відмиванням коштів, організованою злочинністю, торгівлею людьми тощо». Але є і значно глибший аспект. Корупція — першопричина погіршення економічної ситуації в країнах та зниження якості життя. А це найбільше штовхає людей до еміграції. Перспектива безвізу в такому випадку — найдієвіший батіг і пряник одночасно. В Україні завдяки ПДВЛ запрацювали НАБУ, НАЗК і САП, а ще, нехай і з тяжкою бідною, запустилася система е-декларацій. Можна говорити, що все це тривало дуже довго і влада не демонструвала реального політичного бажання щось робити. Плюс вона вже намагається підгребти антикорупційні органи під себе. Тому, шойно буде безвіз, вона спробує відіграти антикорупційний процес назад. Прикладів під боком досить: і на Балканах, і в Молдові, що оперативно отримала безвіз як донедавна «зразкова країна» Східного партнерства. А потім виявилось,

Нові правила

- Країни Шенгенської зони
- Країни Шенгенської зони, що не є членами ЄС
- Країни-члени ЄС, які очікують приєднання до Шенгенської зони
- Велика Британія та Ірландія

Безвізовий режим для

- туризм
- бізнес
- наукова діяльність (конференції, засідання тощо)

Візи залишаються для

- навчання
- працевлаштування
- постійне проживання
- власники закордонних паспортів старого зразка

Обов'язкові умови

- біометричний паспорт
- до 90 днів кожні півроку
- медичне страхування
- страхування автомобіля (у разі подорожі власним транспортом)

Можливі додаткові вимоги

- підтвердження платоспроможності
- квитки в обидва боки
- підтвердження проживання (бронювання готелю або запрошення)

що владу в ній монополізовано, а декларативно проєвропейський істеблїшмент корумпований наскрізь. Але стежити, щоб подібного не трапилося в Україні, — це вже завдання нашого суспільства. Крім того, протягом семи років після запровадження безвізу Єврокомісія моніторитиме дотримання Україною зобов'язань щодо боротьби з корупцією та інших реформ, розпочатих у межах ПДВЛ. У випадку регресу безвіз може бути тимчасово зупинено.

«Чому процес затягнувся так надовго? Приблизно між 2010 і 2011 роками майже всі блоки показали певний прогрес, — коментує Ірина Сушко. — Саме тоді була створена ДМС, закладені перші інституційні основи відомств, які пізніше фактично формуватимуть політику. Але вже від 2012 року ми помітили чи то суттєве відставання, чи то імітацію. І 2012–2013 роки — це було просто суто політичне просідання. Уряд Януковича не давав розвиватися фактично жодному напрямку: чи то біометричним паспортам, чи то протидії корупції. До боротьби з дискримінацією ніхто навіть не ставився серйозно. Понад те, всі вважали, що ці критерії можна буде якимось чином переіграти й видати за готовий результат». Але кожен критерій ПДВЛ пов'язаний з іншим. Якщо їх розглядати відокремлено, нічого не вийде. Після Майдану відбувся серйозний прорив, і перші півроку здійснювалися справді серйозні зміни. Поки вони не напштовхнулися на боротьбу з корупцією і протидію дискримінації ЛГБТ-спільноти. «Далі ми вже бачили, що змішувалися політичні інтереси з небажанням виконувати вимоги. Хоча технічний потенціал був на кожному з етапів від 2010 року. Тобто можна сказати, що небажання втілювати в чомусь непопулярні реформи на 80% пояснює, чому процес так затягнувся», — підсумовує Сушко.

ЯКІ РИЗИКИ?

Якщо припустити, що зрештою влітку Україна таки отримає безвіз, то перший ризик — це механізм тимчасового зупинення, без якого країни ЄС не погодилися б на лібералізацію. У Євросоюзі його погодили наприкінці 2016 року. Він діятиме щодо всіх угод про лібералізацію візового режиму для третіх країн. Здебільшого це зумовлено напливом до ЄС біженців та мігрантів із Близького Сходу й Африки та негативною реакцією на це виборців. Але подібна, хоч і менш жорстка, практика з'явилася ще раніше, після потоку прохачів притулку до ЄС із західнобалканських країн.

Новий механізм розширює перелік підстав для тимчасового зупинення безвізу. Тепер до нього входять ослаблення співпраці в питанні реадмісії своїх громадян, значне збільшення кількості відмов українцям у в'їзді до країн Шенгенської зони або кількості українських нелегалів там, збільшення ризиків для громадського порядку чи внутрішньої безпеки країн ЄС. Зменшено термін, що вважається достатнім для порівняння (з аналогічним періодом попереднього року чи часу до візової лібералізації) та висновків — від шести до двох місяців. Механізм можна задіяти через скаргу будь-якої країни-члена або Єврокомісії. Призупинення може тривати дев'ять місяців, а

повторно застосовуватись уже на півтора року. Воно може поширюватись тільки на певні категорії населення третьої країни, за якими зафіксовано найбільше порушень. Тобто теоретично цей механізм не мали б запускати за першої-ліпшої нагоди. І критерії його адекватні.

Утім, не забуваймо про політику. Сьогодні на Заході активно набирають голосів популісти. І для цього експлуатують якраз теми розширення ЄС, відкритих кордонів, мігрантів, заробітчан. А свою риторику будують часто на не підтверджених фактами аргументах. Торік у Нідерландах вони організували референдум стосовно Угоди про асоціацію України з ЄС, маніпулюючи під час кампанії відверто некоректними лякалками, ніби домовленість дасть українцям право працювати в Євросоюзі, зобов'яже його підтримувати Київ фінансово та у військовому сенсі. Хоча нічого такого в Угоді й близько не було. Подібні (але тут уже не пов'язані з Україною) не обгрунтовані фактами й статистикою гасла були і в кампанії Трампа, і в агітації за Brexit. То що завадить іншим ласим до політичних балів популістам заявити, ніби після запровадження безвізу до них поїхали українці й почали красти їхні робочі місця? Мейнстрімні політики можуть цьому не вірити. Але боротимуться з міфами на шкоду власним рейтингам вони мляво: у цьому ми переконалися на прикладі й нідерландського референдуму, й механізму тимчасового зупинення, на якому під тиском своїх популістів, виборців та міністерств внутрішніх справ наполягли європейські лідери.

ПРОТЯГОМ СЕМИ РОКІВ ПІСЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗУ ЄВРОКОМІСІЯ МОНІТОРИТИМЕ ДОТРИМАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО БОРЬОТБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ІНШИХ РЕФОРМ, РОЗПОЧАТИХ У МЕЖАХ ПДВЛ

Тут буде дуже важливо, аби Україна сама могла аргументовано відповідати на такі закиди. Для цього в нас має відбуватися якісний моніторинг міграції, поїздок українців до країн Шенгену, а також порушень.

І, нарешті, наша власна відповідальність. Навряд чи варто чекати на серйозне зростання чисельності українців, що вирушатимуть до ЄС і залишатимуться там нелегалами. Або ж проситимуть притулку. Особливо з огляду на той факт, що практично в усіх випадках подавачам заявок на притулок в Україні в країнах ЄС у минулі роки відмовляли. Але треба розуміти, що кожна відмова на кордоні через недбало зібрані документи, неадекватну підготовку до поїздки чи спробу провезти зайвий блок сигарет поповнюватиме статистику, яка врешті може стати причиною тимчасового зупинення безвізу. Що кожен новий скандал, пов'язаний із корупцією в українській політиці, додаватиме скепсису й аргументів російській пропаганді та європейським популістам. А головне, що безвіз — це не квиток у щасливе життя. Останнє треба облаштовувати в себе вдома. ■

Обмежені перешкоди

Ольга Ворожбит

Як безвізовий режим посприяв модернізації та євроінтеграції колишніх республік Югославії та деяких країн Східного партнерства

ФОТО: REUTERS

Альтернативне громадянство. У Молдові популярним способом виїзду за кордон на роботу є румунський паспорт. Від початку 1990-х заявки на його отримання подало півмільйона громадян

Потяг зупинився посеред безкрайньої рівнини. Позаду був регіон Сербії Воєводина, попереду — Угорщина. До вагона зайшов сербський офіцер прикордонної служби. Мирно оглянув паспорти. За деякий час прийшов його колега угорець. Із не менш спокійним виглядом представив необхідні відмітки. Ніхто з мандрівників не виймав додаткових паперів чи документів. Десяток чи трохи більше хвилин — і колеса застукотіли далі. Безвіз у дії. Станом на 2014-й, коли відбувалася ця рутинна на той час сцена, безвізовий режим із ЄС у Сербії діяв уже чотири роки. Проблеми трапляються й досі. Попри це, лібералізацію візового режиму між п'ятьма державами регіону та ЄС можна вважати успіхом.

На сьогодні право безвізового в'їзду до Шенгенської зони (22 країни ЄС і чотири члени Європейської асоціації вільної торгівлі: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія) мають громадяни 61 держави світу. Крім того, ці правила безвізового пересування (90 днів протягом 180-денного періоду) поширюються на чотири країни, що є членами ЄС, але наразі не Шенгенської зони: Кіпр, Хорватію, Румунію та Болгарію. Щодо останніх двох у квітні 2016 року з'явилися заяви представників Європейської комісії: Бухарест і Софія виконали всі необхідні умови, аби стати повноцінними чле-

нами Шенгену. Тепер справа за країнами ЄС. Деякі (Німеччина, Франція, Нідерланди) раніше чинили серйозний опір їхньому вступові до безвізової зони. Що ж до Кіпру та Хорватії, то на сайті Європейської комісії зазначено: ці країни «тимчасово відсторонені» від прийняття до Шенгену й виконують необхідну підготовчу роботу.

У списку із 61 країни фігурують потужні, але територіально далекі партнери ЄС, як-от США чи Австралія, але є і маленькі держави, скажімо, Барбадос чи Сальвадор. Протягом 2009–2010 років до цього переліку приєдналися ще п'ять балканських країн (Сербія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина, Албанія, Македонія). Наступною була Молдова — у 2014-му. Вона стала першою серед країн Східного партнерства, якій надали таке право. Спершу видавалося, що безвізовий режим із ЄС швидше запроцює в Україні, однак ми й досі чекаємо погодження відповідного документа Європейським парламентом та лідерами держав-членів Євросоюзу. У цих перегонах Україну випередила навіть Грузія, яка дістала безвізовий режим із ЄС нещодавно.

БАЛКАНСЬКА СПРОБА

Ідея лібералізації візового режиму для Сербії, Чорногорії, Боснії і Герцеговини, Албанії та Македонії з'явилася ще під час саміту в Салоніках 2003-го. Однак детальніше до цього підійшли вже у 2007 році, коли ЄС запровадив Угоду про спрощення візового режиму (тоді ж такі її було підписано і з Києвом). Крім того, Рада ЄС запропонувала низку реформ, що їх ці країни повинні були запровадити для початку безвізового пересування між ними та ЄС. Навесні 2008-го було представлено «дорожні карти» для Сербії, Чорногорії, Македонії, а також Албанії та Боснії і Герцеговини. Вони містили, зокрема, чотири блоки: стосовно безпеки документів; незаконної міграції та реадмісії; громадського порядку та безпеки; міжнародних відносин та фундаментальних прав людини. Виконуючи їх, країни повинні були надсилати до Брюсселя звіти про готовність. Там їх перевіряли на відповідність реальіам, а відтак представники ЄС проставляли власні оцінки урядом. Урешті протягом 2009–2010 років громадяни всіх цих держав дістали право безвізового в'їзду до ЄС і можливість перебувати там 90 днів протягом піврічного періоду.

Однак запровадження безвізу із цими балканськими країнами стало уроком та іспитом для ЄС. Щойно він запрацював, лави мігрантів звіттіля (зокрема, із Сербії та Македонії) рекордно помножилися (і до 2015 року тільки зростали). Так, до надання безвізового режиму в 2009-му кількість прохачів притулку із Сербії та Македонії

становила в Євросоюзі майже 9860. У 2012-му відповідна цифра сягнула приблизно 34 тис., а у 2014-му їх налічувалося понад 30 тис. тільки із Сербії. Із Македонії — більш ніж 10 тис. Тоді представники ЄС говорили про потребу негайно стримати наплив приїжджих. Звучали заклики тимчасово зупинити дію безвізового режиму зі згаданими країнами.

На перешкоджання саме таким та деяким іншим порушенням візового законодавства націлений механізм тимчасового зупинення дії безвізового режиму, від якого залежало затвердження безвізу для України та Грузії і який запровадили також для Молдови.

У балканській проблемі із шукачами притулку варто відзначити такий чинник: за деякими даними, 95% цих людей виявилися незаможними безробітними представниками ромської спільноти у своїх країнах. Зазвичай причиною прохання була можливість дістати допомогу, яку держави надають шукачам притулку, доки ті місяцями чекають на висновок влади про те, від кого надійшла заявка: від переслідуваного чи від ошуканця.

Як пізніше для членів Східного партнерства, так і для балканських країн напередодні, запровадження безвізового режиму було одним із інструментів євроінтеграції та зближення з ЄС. Потреба у здійсненні реформ, необхідних для набуття цього «блага», а також простий шлях для в'їзду в Євросоюз мали очевидний вплив на ці країни, добробут їхніх громадян та настрої в суспільстві. Нині Албанія, Сербія, Чорногорія та

Македонія мають статус кандидатів на вступ до ЄС. Боснія і Герцеговина — потенційний кандидат. Запровадження безвізу, окрім іншого, стало ефективним інструментом зменшення кількості незаконно працевлаштованих громадян із країн колишньої Югославії, адже вони змогли поїхати в країни ЄС на короткий термін, знайти там робо-

Торік найбільше українців подалося із проханням про надання притулку до таких країн ЄС: Іспанія — **2550**, Польща — **595**, Чехія — **350**. Порівняймо: до Польщі з проханням про притулок звернулося **7435** громадян Росії

ту, повернутися додому по робочу візу й легально працювати. Понад те, такі трудові мігранти частіше повертаються додому, адже для них не проблема згодом знову поїхати до ЄС, на відміну від нелегалів «візового періоду».

ЕКСПЕРИМЕНТИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Навчений гірким балканським досвідом, ЄС запровадив після цього дещо інший набір вимог до країн, що претендували на безвізовий режим. Як пишуть у своїй аналітичній записці «Успішна історія Молдови: безвізовий режим один рік у дії» дослідники Леонід Літра, Якуб Бенедичак та Кшиштоф Мрозек, так звані дорожні карти у випадку з країнами Східного партнерства були замінені на «плани дій щодо візової лібералізації». Ті були більш деталізовані й передбачали проведення близько 40 системних

ЗІК. СТАЄМО БЛИЖЧИМИ

ТЕТЯНА ДАНИЛЕНКО

FACE 2 FACE

щосередини та щоп'ятниці
19:30

БЕЗВІЗ ДОПОМІГ ЗМЕНШИТИ КІЛЬКІСТЬ НЕЗАКОННО ПРАЦЕВЛАШТОВАНИХ В ЄС ГРОМАДЯН ІЗ КРАЇН КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ. ВОНИ ЗМОГЛИ ПОЇХАТИ ТУДИ НА КОРОТКИЙ ТЕРМІН, ЗНАЙТИ РОБОТУ, ПОВЕРНУТИСЯ ДОДОМУ ПО РОБОЧУ ВІЗУ

реформ. Проведення останніх оцінювали не групи чиновників ЄС за кілька коротких візитів, а спільні команди за участю представників Європейської комісії та відповідної третьої країни. Попри те що в ЄС продумали страховий механізм для кейса Молдови, а пізніше Грузії та України, на випадок повторення балканської історії із шукачами притулку, виявилося, що в цьому разі підстав його застосовувати немає. Громадяни Молдови, вочевидь, не вважали привабливим варіантом такий спосіб залишитись у країнах ЄС, тому зростання лав шукачів притулку із цієї країни не сталося. За словами експерта Інституту світової політики Леоніда Літра, близько 10% населення Молдови проживає в Італії. Протягом 2014 року подав заявок про отримання статусу біженця там було «аж» вісім. Розширених даних за 2016-й отримати не вдалося, однак Молдова точно не в топі шукачів притулку в Італії (найбільше прагнуть знайти прихисток на Апеннінському півострові громадяни Нігерії, Пакистану, Гамбії, Сенегалу та

тих, хто бачить себе в західному світі й не бачить у Молдові», — каже аналітик.

Утім, саме через румунські паспорти на безвізовий режим із пієтетом дивляться навіть молдовські євроскептики. У нещодавньому інтерв'ю нинішній президент Молдови Ігор Додон, який є проросійським у своїй політиці, зазначає, що хотів би зберегти безвіз із ЄС, бо це певним чином перешкоджатиме прагненню громадян здобути румунське громадянство.

Кейс Молдови має ще одну особливість — Придністров'я. «Після того як відбулася візова лібералізація, багато жителів Придністровського регіону зробили біометричні паспорти і стали більше подорожувати в Європу. Це однозначно показує Молдову, а також ідею євроінтеграції в кращому світлі», — каже Леонід Літра. Хоча загалом за час дії безвізового режиму між Молдовою та ЄС це поняття в уяві громадян країни дещо роздвоїлося. Хоча річ не в зневірі чи розчаруванні досягненнями євроінтеграційного напрямку, а радше в політичному істеблішменті, який репрезентував себе як проєвропейський, а насправді плодив корупцію. Саме в час урядування коаліції «Альянс за європейську інтеграцію», яка декларувала свої проєвропейськість і відданість європейським цінностям, стався найбільший корупційний скандал в історії Молдови — так звана крадіжка століття. Тоді із трьох тамтешніх банків зник \$1 млрд (а це 12,5% ВВП країни). Той злочин спровокував масові протести, а міжнародні кредитори відмовилися виділяти фінансову допомогу урядові країни. «Усі ці негативні моменти люди асоціюють із правлячим альянсом («Альянс за європейську інтеграцію»). — **Ред.** і трактують як побічний ефект євроінтеграції, бо його представники проголошували, що все робиться в її ім'я», — каже Літра. Як наслідок — нині падає популярність євроінтеграції, на урядовому рівні бачимо кризу у відносинах із ЄС, а президентські вибори виграв проросійський політик Ігор Додон.

Загалом підготовка до запровадження безвізового режиму, який ми нібито відчуваємо, лише перетинаючи кордон із ЄС, обіцяє значно більше позитивних моментів для держави та суспільства. Особливо коли йдеться про країни Східного партнерства (Молдова, Грузія та Україна), котрим довелося торувати нелегкий шлях реформ. І хоч у випадку з Молдовою це не вберегло від сповзання в корупцію, досягнуте вже не так просто знищити. «Найбільший здобуток безвізового режиму полягає в його «внутрішньому» ефекті», — зазначає Леонід Літра. І тут складно сперечатися — лишається очікувати на запровадження безвізу між ЄС та Україною. Крім того, лише тоді напереді вдасться позбутися непотрібного візового акіотажу, оголошень на зразок «Візи. Шенген. Недорого» і, головне (що доведено прикладом балканських країн), буде зменшено нелегальну трудову міграцію. Це так само плюс для бізнесу, коли відрядження не потрібно буде планувати аж надто заздалегідь, а комунікувати з іноземними партнерами стане простіше. Однак проведення великої кількості потрібних реформ не звільняє суспільство від уваги до їх реалізації на практиці. І це великий урок для України від Молдови. ■

Кот-д'Івуару). Та сама ситуація з українцями. На думку Літра, Україна повинна відзначати цей фактор, комунікуючи з ЄС. Адже з країни, де точиться війна і є понад 2 млн внутрішньо переміщених осіб, надходить, попри те, дуже мало прохань про надання статусу біженця в ЄС. За даними Евростату, торік найбільше українців подалося із проханням про надання притулку до таких країн ЄС: Іспанія — 2550, Польща — 595, Чехія — 350, Португалія — 140. Порівняймо: до Польщі з проханням про притулок звернулося 7435 громадян Росії, а найбільше заявок було від вихідців із Африки (до Італії такі заявки подало 26550 нігерійців). «Мені здається, що така поведінка України — приклад для інших країн, і ЄС мав би винагородити її за це», — вважає Літра.

Важливим елементом у молдовському кейсі була також наявність у частини населення румунських паспортів. Саме набуття громадянства Румунії є важливим кроком для охочих поїхати працювати до Євросоюзу. Якщо у випадку з балканськими країнами безвізовий режим спрощував пошуки роботи (можна було вирушити за туристичною візою), то у випадку Молдови румунський паспорт забезпечує ширші перспективи. Молдованинові легше отримати його і працювати в ЄС (лише членство країни в Євросоюзі дає змогу її громадянам безперешкодно трудитись у країнах спільноти, хоча, наприклад, Болгарія та Румунія здобули це право не відразу по приєднанні). За даними Фонду Сороса, від початку 1990-х до сьогодні понад півмільйона жителів Молдови подали заявки на здобуття румунського громадянства. Як зазначає Літра, 1 грудня почне діяти безвізовий режим між Румунією та Канадою. За кілька років така перспектива очікується й зі США. «У цьому є певна привабливість для

27 березня — 1 квітня

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

28 березня, 18:30 — лекція Варела Лозового «Китайська йога — не індійська!».

29 березня, 18:30 — презентація поетичної збірки радіоведучого та журналіста Володимира Бєглова «Faithbook». Модерує Олена Гусейнова. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

31 березня, 18:30 — презентація нового роману Павла Вольвача «Сни неофіта». Модерує Тетяна Терен. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

1 квітня, 12:00 — дитяча субота для дітей 6–10 років. «Подарунок для Чудовиська» — веселощі до Дня сміху. Спільно з театральною майстернею Христини Герцик «Птаха».

Київ (вул. Хрещатик, 46):

28 березня, 18:30 — до урочистого відкриття 11-ї Книгарні «Є» в Києві на Хрещатику лекція Юрія Макарова на тему «Шевченко як творець українського модерну».

Львів (просп. Свободи, 7):

28 березня, 18:30 — розмова з Галиною Вдовиченко, Роксоланою Ортинською-Гривул, Мар'яною Савкою «Як виховати дитину, готову до викликів XXI століття?». Модерує Тетяна Пилипець.

29 березня, 18:30 — презентація книжки «Муза і чин Остапа Луцького». Спільно з видавництвом «Смолоскип». Учасники: Надія Мориквас, Данило Ільницький, Петро Ляшкевич, Олександра Салій.

31 березня, 14:00 — презентація книжки Валерії Пікколи «Мій друг — єдиноріг» за участю авторки. Спільно з видавництвом «Самміт-книга».

31 березня, 18:30 — дискусія «Переклад як дзеркало, або Культурна дипломатія через книжки». Спільно з ГО «Форум видавців». Учасники: Олександра Коваль, Алла Татаренко, Юрій Прохасько, Андрій Павлишин, Катерина Міхаліцина. Модерує Ірина Забіяка.

Дніпро (вул. Глінки, 15):

27 березня, 19:00 — до Всесвітнього дня театру. «Палімпсести: Діалоги» від майстерні українського театру «ГЕРЦЬ». Розмова з режисером та акторами.

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

31 березня, 18:30 — Speaking club від ГО ФРІ. Перегляд та обговорення британського науково-фантастичного фільму «Місяць» (режисер Данкан Джонс, 2009, 97 хв).

Вінниця (вул. Соборна, 89):

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

31 березня, 18:00 — лекція психолога Юлії Короцінської «Токсичні люди — токсичні відносини».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

28 березня, 18:00 — «Драма Є!» Читання п'єси Марії Ладо «Дуже проста історія». Спільно з «Новим театром».

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Луцьк (вул. Ліси Українки, 30):

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Рівне (вул. Короленка, 2):

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

1 квітня, 14:00 — дитяча субота для дітей 12+ та їхніх батьків. Зустріч із письменником Сергієм Гридіним, автором книжок «Кігтик Ковбаско», «Не-ангел», «Незрозумілі», «Відчайдушні».

Суми (вул. Соборна, 44):

1 квітня, 12:00 — дитяча субота для дітей 4–7 років «Уже недалеко червоне яєчко».

1 квітня, 17:00 — публічна лекція театального критика Олега Верегеліса (Київ) про сучасний український театр.

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

29 березня, 18:00 — проект «Мандри». «Вікінги Ісландії» — розмова з Юрієм Завадським про культуру та звичаї однієї з найцікавіших скандинавських країн. Модерує Юрій Матевощук.

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

31 березня, 18:00 — літературно-мистецький захід «Обмін речовин». Модерує Мар'ян Радковський.

Харків (вул. Сумська, 3):

28 березня, 17:00 — засідання Харківського історико-філологічного товариства, представлення його книжок.

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Хмельницький (вул. Проскурівська, 2):

29 березня, 18:00 — «Все літо наче один Рей, або Казки для дорослих та дітей». Лекція Юлії Рахно про життя і творчість Рея Бредбері.

30 березня, 18:00 — Чеський четвер. Перегляд фільму «Чорний Петр» (режисер Мілош Форман, 1963, 86 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Інформаційний партнер

Вхід на заходи вільний.

З детальними анонсами та змінами в графіку
можна ознайомитися за адресою
<http://book-ye.com.ua>

Безвіз. Погляд із Донбасу

Елизавета Гончарова, Бахмут

Як ставляться до спрощеного перетину кордону з ЄС мешканці звільнених територій Донецчини

Чи очікують на Донбасі можливості вільно пересуватися країнами Європи? Якщо не зважати на ті тисячі людей, які годинами стоять на КПВВ, щоб потрапити до сусіднього міста, напевно, багато хто цікавиться інформацією про безвіз. Але в країні, у якій одночасно вирують війна, боротьба з корупцією, відбуваються реформи, становлення політичних еліт, навряд чи це зараз аж таке важливе питання, як було в 2013 році.

Традиції активних подорожей своєю країною та за її межами, відверто кажучи, у східняків не дуже розвинені. Про це, мабуть, треба робити великі психологічні та соціологічні дослідження. По-перше, найближча Мекка для мандрів — Росія — не вимагає візи, тому прогулянки «по Золотому кільцю» для простого мешканця Донбасу — реальніша подорож, ніж мрії про Париж. По-друге, багато простих робітників півжиття микалися чужими хатами та гуртожитками, а отримавши нарешті своє житло, вже не бажають кудись їздити: набігалися. Можна зазирнути ще глибше в підсвідомість, намагаючись болісне питання заселення Донбасу, коли отримання нарешті хоч якої батьківщини супроводжувалося страхом: ти поїдеш — до тебе в хату прийдуть інші. Як колись прийшов ти. Хтось навіть не бажає дивитися в бік «Гейропи», бо окрім російського телевізійного сміття взагалі нічого цікавого в житті бачити не хоче. Левова частка через війну ледь зводить кінці з кінцями, тому може мріяти про подорож тільки своїм населеним пунктом, якщо водій візьме пільговиків. Але, на щастя, у житті все змінюється, тому молодь, навіть із прифронтових населених пунктів, вирушає у свої перші подорожі, пов'язані з відпочинком, роботою тощо.

«Хочу, як вони, просто купити квиток на автобус і податися в іншу країну на вихідні, а не робити документи півмісяця, щоб з'їздити на два дні! Безвіз, звичайно, буде для нас економією грошей та часу. Після першої подорожі до Польщі, куди нас запросили друзі, у родині просто «захворіли» мандрями! І не тільки дорослі, а й наші сини. Молодший Нестор навіть слова польські вивчив. Хочу ще раз до Кракова, Рима, Парижа, Праги... Можливість їздити без віз для нас — це ще й шанс налагодити бізнес у сусідніх країнах. Чому раніше не їздили? Якою не привчали нас бувати за кордоном: звикли відпочивати на Азовському морі в будиночках зі зручностями на вулиці», — ділиться досвідом підприємця Ольга Мяснікова.

Тому бажання дізнаватися про майбутні зміни вже є. Особливо серед тих, хто вже зараз активно подорожує, бо люди мають уявлення про незручність оформлення дозвільних документів. Якщо це можна зробити на сусідній вулиці, то не є великою проблемою, незважаючи навіть на черги, необхідність заповнювати купу документів, принизливе очікування результату. Але

поїздки за сотні кілометрів спершу для оформлення, а потім для отримання візи не додають бажання кудись подорожувати. Чи чекати скасування хоча б цих незручностей, розмірковують мешканці Донецчини.

«Боюся, що все буде не зовсім так, як ми припускаємо: є закордонний паспорт, їдеш куди хочеш. Швидше за все, ми муситимемо доводити свою платоспроможність, розповідати про цілі та показувати квитки. Але не у візових центрах, а на кордоні чи в аеропорту. Ще ці показові гойдалки з наданням безвізу нагадують маніпуляції фокусника для відволікання від чогось важливого. Наприклад, брак реформ я вважаю важливішою проблемою, ніж відсутність безвізу. Через дивне розуміння реформ нашим урядом мені довелося закрити свій бізнес, який я започаткував ще на зорі 1990-х, вирішивши не покладатися на державу, а

МОЖНА ЗАЗИРНУТИ В ПІДСВІДОМІСТЬ, НАМАЦЮЮЧИ БОЛІСНЕ ПИТАННЯ ЗАСЕЛЕННЯ ДОНБАСУ, КОЛИ ОТРИМАННЯ НАРЕШТІ ХОЧ ЯКОЇ БАТЬКІВЩИНИ СУПРОВОДЖУВАЛОСЯ СТРАХОМ: ТИ ПОЇДЕШ — ДО ТЕБЕ В ХАТУ ПРИЙДУТЬ ІНШІ. ЯК КОЛИСЬ ПРИЙШОВ ТИ

самостійно заробляти собі на життя, зокрема й на мандрівки. Але все одно бачу вагомий плюс: нас, образно кажучи, визнають гравцем загального клубу. Ще не посадили за одним столом для гри в покер, але вже розповідають правила. Наприклад, я бачу, що бізнес локуюстів уже пожвавився в Україні, це може вказувати на те, що в нас вірять. Стосовно того, що Європа боїться великого натовпу українців, не думаю, що кількість нелегальних мігрантів збільшиться в рази: ті, хто хотів виїхати на заробітки, і зараз мають багато засобів. А мандрувати стане відсотків на 10 більше: це обов'язково будуть студенти, можливо, пожвавляться ті, хто це робив не так часто. Сподіваюся, запрацює проект «Вільне небо», що дасть змогу кожному аеропорту самостійно відкривати популярні маршрути. Я ще чекаю відповіді на багато питань. Наприклад, як оформлятиметься мультівіз? Але почуваюся стриманим оптимістом: дайте нам спробувати хоч шматок цього піріжечка, а там подивимося, чи сподобається він нам», — розмірковує засновник громадської організації «Велоінтеграція» Валерій Руденко.

Ще більше перепон для поїздок за кордон у людей, які мають певні обмеження: реєстрацію на окупованій території чи вади здоров'я. Наприклад, переселенці, що оселилися в Бахмуті, навіть закордонний паспорт можуть отримати не за місцем проживання, а тільки в Краматорську, який зараз відіграє роль обласного центру. Та й, чесно кажучи, багато з них без зайвих

ФОТО: УНАН

Актуальний кордон. Для жителів Донбасу найважливіший рубіж — лінія розмежування. Європейські терени для більшості туманна перспектива

грошей, бо змушені орендувати житло, часто не маючи змоги отримати хорошу роботу за своєю спеціальністю. Але саме війна зробила їх жвавішими: виїхавши в незвичні умови, багато хто просто мріє щось змінити у своєму житті. Наприклад, Олеся Майорова, яка із сином приїхала з Горлівки, вже взяла участь у проекті для переселенців зі знайомства з Україною. А ось для подорожей до Європи, на жаль, грошей немає: «Я не дуже досвідчена мандрівниця, тільки нещодавно побувала в кількох містах України. Але, якби були гроші, із задоволенням купила б квиток на літак і відпочила б!».

Подорожі людей з інвалідністю — окрема історія. На жаль, комфорту в Україні вони навряд чи дочекаються найближчим часом. Виявляється, відпочивати та подорожувати людям з особливими потребами за кордоном зручніше. Інколи навіть дешевше. І можливість без зайвого клопоту їздити на лікування чи відпочинок вони сприймають позитивно. Бо хоча б так зможуть відчувати себе звичайним туристом, а не обмеженим у своїх правах інвалідом: «Думаю, безвіз — це цікаво й потрібно для українців, але не головне. Він зробить простішим оформлення документів, менше часу, такого важливого перед подорожжю, доведеться витратити на всілякі бюрократичні прибабаси. Сподіваюся, тепер не потрібно буде обманювати, для чого їдеш: працювати чи відпочивати. Але безвіз, на мою думку, істотно не вплине на кількість тих, хто їздитиме. Бо ті, кому подобається подорожувати і хто має гроші, й так роблять це. Просто з'явиться більше можливостей. Я дуже люблю мандрівки. Але, зважаючи на мій теперішній стан, доводиться дуже прискіпливо обирати все: від виду транспорту до місця, де планую жити. Подорожуючи в Україні, я спробувала різний транспорт. Найзручнішою є залізниця: працівники вокзалу йдуть назустріч, щоб підібрати маршрут і місце, є така зручна

послуга, як спецкупе для інваліда та супроводжуючого, плюс підйомник у вагон. Якщо він працює, це пцастя! А ще залізниця, на відміну від інших перевізників, багато зробила задля зручності вокзалів для людей з особливими потребами. Автобуси в нас — суцільний жах. Високі сходишки. Страшно уявити, як тебе ними тягтимуть. Зрозуміло, якщо затягли, то сиди й не рухайся, не мрій про туалет, чисте повітря, а тільки й думай, як вилізеши звідти. Українські водії майже ніколи не допомагають. А два роки тому я летіла літаком. В аеропорту «Бориспіль» працівники довго думали, як перевозити візок: колеса — це два місця чи одне? На дуже старенькому кріселищі мене затягли в салон, якось пересадили. З'ясувалося, що згідно з правилами інвалід має сидіти спереду, але ті місця були вже зайняті. І стюардесам довелося терпляче перетасовувати пасажирів, щоб усе ж таки розсадити всіх зручно! Я вже звично думала: «Ну сяк-так затягли, а як витягатимуть?». Але в аеропорту Анталії до борту підігнали спеціальний підйомник. У салон зайшло двоє робітників із дуже сучасним кріслом. Самі, не дозволивши чоловіку втручатися, легко пересадили мене й вивезли спеціальним автобусом, там провели через митницю, оминаючи черги, залишили вже біля автобуса туроператора. Я хочу так почуватися на відпочинку, тому вітаю будь-які корисні для цього зміни», — каже психолог Наталя Зубар.

Але деякого питання безвізу навіть дратує, мовляв, їздити Європами, коли точиться війна, не час. Вважають, що таке роблять тільки ті, хто байдужий до долі країни та людей, які страждають: «Краще б гроші віддали на потреби армії (переселенцям, церкві, хворим)». Але багато хто, навіпаки, переконаний, що для розвитку країни та громадян треба дивитися навкруги, набувати досвіду, обмінюватися цікавими та корисними ідеями. Тому вважає отримання можливості без перепон пересуватися Європою дуже своєчасним. ■

З окопів у бізнес

Юрій Лапаєв

Як ведення власної справи допомагає ветеранам АТО подолати наслідки війни

Нещодавно країною прокотилася хвиля чергового флешмобу. Це був 22 Pushup Challenge: учасникам треба було відтискатися по 22 рази протягом 22 днів. Участь у цьому брали як звичайні українці, так і військові: від рядових до начальника Генерального штабу. Встановлювали якісь рекорди, залучали зірок шоубізу, всім знайшлося місце. Попри детальний опис, у багатьох виявилось хибне розуміння справжньої причини події. Чимало хто в соцмережах підтримував спортивну складову, а хтось, навпаки, сварив, мовляв, є в країні справи важливіші, ніж відтискання.

Але 22 Pushup Challenge — це не про спорт і навіть не про розваги у вільний час. Це спроба привернути увагу до серйозної проблеми — психологічної реабілітації військових, які були учасниками бойових дій. Власне, сам флешмоб прийшов до України зі США, де цьому питанню приділяють значно більше уваги, але, як виявилось, і там є проблеми. За статистикою 2016 року, 22 людини — саме стільки учасників бойових дій армії Сполучених Штатів щодня накладали на себе руки. Що й казати про нашу країну, де реабілітацією учасників АТО займаються переважно невеликі волонтерські проекти, які фізично не можуть охопити всіх бійців. Із таким явищем, як посттравматичний стресовий розлад

(ПТСР), у нас зіткнулися ще після збройного конфлікту в Афганістані. Як і нинішня, афганська війна збіглася з економічною кризою в країні. Інфляція, дефіцит, безробіття навіть із нормальних людей роблять психічно неврівноважених, що й казати про бійців, які пережили жахіття. За дослідженнями вчених, головні проблеми з ПТСР виникають на п'ятий-сьомий рік після події, тож у наших військових, на жаль, найгірше ще попереду.

У таких умовах дуже важливо мати щось, що допоможе впоратися з викликами. Для когось єдиний вихід — алкоголь, хтось після безуспішних спроб знайти роботу повертається до війська. Але є інша дуже цікава категорія учасників бойових дій на Сході. Ці люди знайшли в собі сили відкрити власний бізнес і нині бойовий досвід змінюють на ділову активність. У цьому Україна має шанс повторити успіх Ізраїлю — країни, у якій надзвичайно потужна бізнес-активність виникла великою мірою саме завдяки армії, де майбутні підприємці знаходять собі партнерів для ведення справ. Військо вчить брати на себе відповідальність і вміти оцінювати ризики, крім того, лише в бойових умовах можна побачити справжню суть людини.

Тиждень зібрав кілька історій ветеранів АТО, які започаткували свій невеликий бізнес.

Валерій Хартман: «Скоро, як у фільмі «Бійцівський клуб», можна буде сказати: «Ми всюди!»

Колишній луганчанин, у 2012 році перебрався до Києва. Але з приходом «руського мира» до його рідного краю зрозумів, що не може залишатися осторонь. Далі були роки війни в складі «Айдару», поранення, шпиталь та реабілітація. А нині — мережа кав'ярень із міцним характером Veterano Coffee, яку він розвиває в Києві.

Ідея відкрити свій ресторанчик, як у старих американських фільмах, була у Валерія з дитинства. Але повернувшись до цієї мрії через війну. Після демобілізації зіткнувся із проблемою працевлаштування, виникали певні конфлікти з начальниками. Майже через рік глибокої депресії та самотності в хостелі зрозумів, що може розраховувати лише на себе. Так з'явилася думка відкрити невеличку кав'ярню. Став у пригоді попередній досвід роботи в барах. Як стартовий капітал була використана компенсація за поранення, а перший партнер — дружина, з якою познайомився під час реабілітації у шпиталі. «До війни була невпевненість у собі, а після якось заспокоївся», — згадує він. Корисним стало й знайомство з Леонідом Остальцевим, разом із яким розробляли

новий бренд. У своїй роботі Валерій дотримується принципу «зробити якість», обираючи дорожчі продукти, ніж у конкурентів, навіть із меншим прибутком. Це помічають і мешканці прилеглих кварталів: біля його кав'ярні на березі озера Тельбин стоїть черга, хоча поруч можна налічити близько десятка аналогічних торговельних точок. Хтось із місцевих навіть лавку зробив біля його кав'ярні.

«Важко конкурувати з великими фірмами, але ми не опускаємо рук», — каже Валерій. На його думку, значно покращило б ситуацію надання пільгових торговельних місць, як це зараз намагаються зробити в Дніпрі. Можливість займатися своєю справою зменшила б серед ветеранів АТО кількість тих, хто ризикує стати алкоголіком або, ще гірше, тітушкою. «Цифри, податкова та бухгалтерія — і в голову не лізуть погані думки», — додає він.

Сьогодні Валерій готовий поділитися з усіма охочими ветеранами своїми знаннями кавового бізнесу. Радить не сидіти на місці, а піднятися і починати щось робити. За час підготовки матеріалу відкрив черговий заклад, залучивши свого побратима по загону, який готуватиме смаколики до його кави. У планах розширювати мережу, долучаючи до справи дедалі більше колишніх військових.

Леонід Остальцев: «Моє завдання зробити так, щоб ветеранам стало комфортно в цьому новому для них мирному житті»

Певно, один із найвідоміших бізнесменів-військових — це Леонід Остальцев, засновник ресторану Pizza Veterano. Його важко спіймати вільним: він постійно у справах, повністю відповідає власному гаслу «Бери і роби». У ресторані зустрічає гостей, керує персоналом, а в разі потреби сам долучається до обслуговування. Крім того, веде власну програму на радіо «Армія FM», де намагається поділитися успішним досвідом ветеранів-бізнесменів. Бо, за його переконанням, відкриття справи не тільки допоможе колишнім військовим вирішити проблему пошуку роботи, а й слугуватиме певною терапією. Адже на негативні думки просто не залишатиметься часу.

Після повернення із фронту мешканець київської Троєщини Леонід разом із друзями вирішив створити Спільку ветеранів АТО Деснянського району, щоб чимось займатись і допомагати побратимам. Після місяців постійних поїздок та допомоги колишнім бійцям зрозумів, що однією з головних проблем для учасників АТО є працевлаштування. Когось за час мобілізації встигли звільнити, хтось не зміг залишатися на старому місці після повернення, а інших відмовлялися приймати, дізнавшись про участь у бойових діях. А оскільки до війни він працював у піцеріях, добре готував і мав певний досвід кулінара-наставника, виник саме такий проект: ресторан, у якому працюють ветерани, як місце, де всі розуміють одне одного й немає проблем із пошуком спільної мови. Після тривалого

створення бізнес-плану та довгих пошуків грошей Леонід зумів почати. Нині серед колективу його піцерії щонайменше 50% учасників бойових дій, частина зароблених грошей іде на допомогу пораненим. Крім власне роботи Леонід вимагає від своїх працівників ще й створення бізнес-плану. Таким чином, кожен, хто пройде через його заклад, матиме змогу розпочати свою справу, щоб покращує адаптацію. Крім того, обов'язковою умовою роботи є щотижневе відвідування психолога. Леонідова піцерія дуже популярна: навіть у будні тут важко знайти вільне місце без попереднього замовлення. Проект став успішним не лише в Києві: Pizza Veterano у Дніпрі теж має достатньо відвідувачів.

Наразі Леонід та його побратими створили й розвивають Асоціацію підприємців — ветеранів АТО, щоб підтримувати один одного й спільно долати труднощі. Один із проектів, який хочеться реалізувати разом із міською владою, — програма з надання бійцям ліцензій на ведення свого бізнесу, наприклад відкриття мобільних кав'ярень. На думку Остальцева, замість пільг за радянським зразком треба давати можливості для заробітку (за прикладом американської програми підтримки ветеранів війни у В'єтнамі, відповідно до якої центральні місця для вуличної торгівлі розподілялися саме між колишніми військовими).

Мета Леоніда — не лише допомагати учасникам АТО. «Багато хто вважає, що ветеран АТО — це обов'язково людина з нелегальною зброєю, алкоголік, у якого незрозуміло що в голові», — зазначає Леонід. Проте він хоче зламати стереотипи й показати, що це люди з характером і потужним потенціалом, який просто треба реалізувати в добрих мирних справах. Як, власне, сталося з ним.

Олександр Матяш: «Треба триматися своїх — вони підкажуть і допоможуть»

Своя історія, не пов'язана з кулінарією, в Олександра, колишнього топ-менеджера й бізнесмена. Зараз йому 38, і після повернення з війська, куди пішов добровольцем, він разом із партнером робить чоловічу білизну Regata Club.

Ідея створення саме такої продукції виникла під час військової служби, коли Олександр переконався, наскільки важливою є якість спідньої білизни як для бійців, так і для звичайних чоловіків. Зараз фішка його продукції — особливий анатомічний крій та річна гарантія якості. На відміну від попередніх бізнес-ветеранів він уже займався власною справою до війни, але саме нині зрозумів, що може розраховувати лише на себе та своїх побратимів. Хоча, на його думку, було б непогано, якби й держава теж зробила щось на підтримку не лише ветеранів-виробників, а й усього українського малого бізнесу. Наприклад, ввела певні квоти на національну продукцію в торговельних закладах, як це роблять у деяких країнах. Значно спростила б ведення справ і наявність прийнятної програми кредитування малого бізнесу.

На думку Олександра, бізнес справді рятує від багатьох психологічних проблем. «Постійна зайнятість просто не дає шансів почати робити дурниці», — каже він.

Андрій Салагорник: «Віна дала чітке усвідомлення, що треба розвиватись і йти далі»

Андрій, лікар-стоматолог за освітою, також вважає, що власна справа дуже мобілізує людину. Особливо якщо це те, що подобається.

Про те, щоб розпочати свій бізнес, він думав довго до війни. Але спершу був Євромайдан, у якому він брав активну участь, заснувавши громадське об'єднання «Білі берети» — медичний загін спеціального призначення. Потім участь в АТО у складі 59-го мобільного шпиталю.

Нині Андрій відкрив власну стоматологічну практику SONRISA в Тернополі й змушений вести війну вже з вітчизняною бюрократією. Крім зміни ще радянських механізмів державного управління він вважає потрібним і введення певної програми для ветеранів АТО. «Ми воювали, ще й знайшли в собі сили розпочати власну справу. Хіба ж не заслужили на податкові й комунальні пільги для нашого бізнесу?» — питає він. ■

Політичні ігри з вогнем

Польща утверджує за собою репутацію проблемної дитини Європи

Призначення Дональда Туска головою Європейської ради у 2014 році, здавалось, ознаменувало проникнення Польщі в саме серце Європейського Союзу. Через десяток років після того, як вона першою з восьми колишніх країн радянського блоку ввійшла до ЄС, її прем'єр-міністр поставили на одну з найвищих посад у Брюсселі. Ця робота передбачає головування на самітах європейських лідерів і пошук компромісу в їхніх дебатах. На початку дехто гадав, що Туск діє більше як прем'єр-міністр Польщі, ніж європеець, котрий намагається шукати консенсус. Але більшість прозріла, коли він холоднокровно провів Євросоюз через фінансові проблеми з Грецією, кризу біженців та британський референдум про Brexit. Тож переобрання Туска ще на два з половиною роки на саміті ЄС 9 березня більше скидалося на просту формальність.

Але шлях йому перекрила власна ж таки країна. Польська психодрама перенеслася до Брюсселя. Прем'єр-міністр Польщі Беата Шидло розіслала своїм колегам з інших країн лист, у якому фактично звинуватила Туска у зраді. «Він скористався своєю посадою в ЄС, щоб особисто долучитися до політичного диспуту в Польщі», — написала вона (тут може йтися про промову Туска торік у Вроцлаві, де він закликав уряд поважати Конституцію). На заміну Тускові Шидло висунула кандидатуру європарламентарія Яцека Саріуша-Вольського. Врешті дійшло до голосування. Це незвичний поворот подій на форумі, який здебільшого такі справи вирішує оплесками і схвальними вигуками. Доти були думки, що такий гамбіт підтримає Угорщина, яка час-то стає на бік Польщі. Але врешті Туска перебрали 27 голосами проти одного. Шидло у відповідь образилась і заблокувала висновки саміту з таких питань, як торгівля та оборона, хоча й без будь-яких правових наслідків.

Ворожнеча між Туском і Качинським, керівником владної партії «Право і справедливість» (ПіС), а отже, й реальним лідером Польщі, триває вже понад десять років. Ярослав Качинський безпідставно звинувачує свого опонента в авіакатастрофі біля Смоленська у 2010-му, у якій загинув його брат-близнюк і тодішній президент Польщі Лех. Затаврувавши власного найбільшого ворога зрадником, Качинський сподівається зменшити його шанси на повернення до вітчизняної політики. В очах ПіС і її прихильників Туск та його правоцентристська партія «Громадянська платформа» уособлюють посткомуністичну еліту, яка торгувала інтересами Польщі після 1989 року. У нафосному й награному відео, яке поширила ПіС цього місяця, Туска звинувачують у знищенні польської суднобудівної галузі. Проти нього використано й міцні зв'язки з Німеччиною, які він налагодив, будучи прем'єром. Міністр закордонних справ Вітольд Вашиковський сказав, що голосування у Брюсселі довело: ЄС перебуває «під диктатом Берліна».

Схожий рівень параної можна помітити в рішенні польського уряду від 14 березня: тоді було схвалено поправки до закону про службу за кордоном. З першого

Сварки напоказ. Керівництво ПіС таврує Дональда Туска як зрадника, намагаючись таким чином зменшити його шанси на повернення у вітчизняну політику

погляду новий документ має на меті позбутися тих, хто співпрацював зі службами безпеки комуністичних часів; деякі дипломатичні місії за кордоном описуються в законопроекті як скансени комуністичної доби, а деяких дипломатів звинувачують у «недостатньо міцних зв'язках із польською державою». Насправді якщо парламент цей закон ухвалить, то наслідки будуть набагато масштабнішими: контракти всіх працівників Міністерства закордонних справ закінчатся через півтора місяців. Залишаться тільки ті, кому запропонують нові, і критерії для цього невизначені. Так ПіС може полегшити собі завдання з укомплектування служби закордонних справ своїми лоялістами або прихильниками конфронтаційного курсу в зовнішній політиці. У новій версії закону зазначено, що роль МЗС — «захистити суверенітет Польщі», а це співзвучно із закликами Шидло не слухати Брюсселя. Навіть якщо дипломатичну службу не укомплектують виключно ставлениками ПіС, ця зміна призведе до постійної політизації досить нейтрального інституту. «Право і справедливість» провадить небезпечну політику поляризації ще після перемоги на виборах 2015-го. Уряд Качинського змальовує своїх політичних опонентів ворогами держави. Чистки офіційних органів повинні утвердити погляд ПіС на революцію після 1989 року і вже перетворили державні ЗМІ на рупор влади. Схоже, ця тактика працює: влада лідирує в опитуваннях громадської думки.

Польща не перестає віддалятися від європейського мейнстріму. Хоч би про що йшлося (від енергетики й клімату до підготовки великого саміту ЄС у Римі цього місяця), дипломати й чиновники говорять про уряд, із яким дедалі важче працювати. Хтось закликає Єврокомісію задіяти ст. 7 Договору про ЄС — іще досі жодного разу не використану «ядерну опцію», якою можна призупинити право голосу Варшави у ЄС. Утім, власне польський уряд стане й першою жертвою поверхового дипломатичного шуму, який сам спровокував. Скажімо, навряд чи він зможе розраховувати на щедрість у майбутніх перемовинах про бюджет ЄС. Туск після переобрання застеріг, що по зруйнованих мостах не перейти річку знову. Але Качинського, схоже, піроманія накрила по-серйозному. ■

1917-й і влада Путіна

Едвард Лукас

Путінізм сплітається з малопоєднаних трьох ниток: червоної, білої та коричневої. Режим прославляє здобутки Радянського Союзу (червона), зокрема перемогу над Гітлером, царську імперію (біла): РПЦ канонізувала розстріляних Романових. І спирається на фашистські методи (коричнева): змішування політики та економіки, суворі цензура ЗМІ, культ особи та служби безпеки. Спільне в усіх цих практик — зневага до лібералізму, підозра до зовнішнього світу й схильність до ксенофобії. Однак сторіччя революції 1917-го суттєво (катастрофічно?) актуалізує ці суперечності та неузгоджений підхід Кремля до історії.

70 років значення 1917-го не оскаржувалося. Річниця його була найважливішим святом у радянському календарі. Кожен російський патріот та іноземний гість здійснював паломництво до мавзолею Володимира Леніна на Червоній площі. Попри деякі помилки, комунізм вважався втіленням альтруїзму, сучасності й інтернаціоналізму.

Насправді ж імперія зла будувалася на брехні, страху та масових убивствах. Її економіка була нежиттєздатною. Подекуди, зокрема в Польщі й країнах Балтії, її падіння ознаменувалося фундаментальним запереченням минулого. Комуністичну добу трактували як ворожу окупацію (навіть ті, хто добре за неї жив).

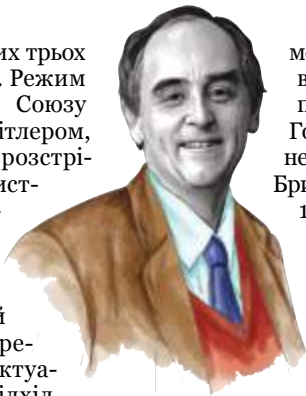
Росія, послаблена розколом і скрутою, відреагувала на 1991 рік інакше. Компартію повалили, Радянський Союз розпався, але російська держава, збудована Леніним і Сталіним, здебільшого збереглася, переживши тимчасові демократичні перетворення.

КГБ перейменовували, але не розформували. У 1990-х були спроби розслідувати злочини минулого, але путінський режим придушив їх. Не було суду над винними, компенсації жертвам, комісії з правди й примирення. Не шукали власників майна, украденого комуністами. Його тихо передали (тепер казково багатий) кремлівській установі.

У дечому годинник перевели назад. У центр громадського життя, звільнений Компартією, заступила РПЦ. У Москві відбудовані розкішні церкви приваблюють більше відвідувачів, ніж нещасне тіло Леніна. Гламурні торговельні центри та їхні клієнти теж змінюють пріоритети: Росія стала раєм для плутократів.

Але крихіткість підвалин режиму означає, що російській державі бракує легітимності. Її кордони й владні структури — переважно справа рук Леніна і Сталіна. Але росіяни не можуть ані прославляти, ані ганити тих лідерів, бо багато питань про 1917 рік і його наслідки лишаються без відповіді.

Передусім чи можуть здобутки революції (масова освіта, індустріалізація й урбанізація) виправдати мільйони зруйнованих життів і смертей, знищення культури та ізоляцію Росії від Європи? Ні. Але й перехилити маятник на користь білих небезпечно. Утікачі з Росії, зокрема козаки, воювали на боці нацистів. Якщо

можна виправдати їхнє прагнення знищити більшовизм у зародку в чотирирічній громадянській війні після 1917-го, то як пояснити їхні дії після 1941-го? Головним національним міфом Росії стало спрощене трактування війни проти Гітлера (скажімо, Велика Британія такого не допустила б). Ретельніший аналіз 1917-го ставить його під небезпеку.

Лінія Путіна — засуджувати революцію як явище (це мудро, враховуючи некомпетентність, корупцію і стагнацію режиму). Це відповідає головному меседжу режиму: альтернатива авторитаризму — хаос. Зручна позиція, адже росіяни натерпілися в 1990-х. Путін ганить більшовиків за принизливу мирну угоду на закінчення війни, але прославляє потугу держави, яку вони збудували.

Замість того щоб розібратися з парадоксами, Путін намагається замаскувати їх, закликаючи до спокою та примирення між білими й червоними, натякаючи, що провокатори хочуть принести в життя Росії розколи, конфлікти та копірвання в минулому. Він заснував комісію на чолі з головою Служби зовнішньої розвідки Сергієм Нарішкіним, що має сприяти науковим дослідженням і соціальному діалогу.

Не зациклюватимемося на дивному призначенні (хоча це як доручити керівникові МІ6 комісію з вивчення загального страйку 1926 року в Британії). Але Путін уникає справжньої проблеми. Білі й червоні, за деякими винятками, чинили жажливо й неправильно (просто по-різному). Важлива революція 1917-го стала не восени, а навесні, коли цар зрікся престолу, а недовговічний ліберальний уряд Керенського провів реформи, зокрема запровадив свободу слова та зібрань (і дав право голосу жінкам раніше за Британію).

БІЛЬШОВИЦЬКА РЕВОЛЮЦІЯ БУЛА СПРЯМОВАНА НЕ ПРОТИ ЦАРЯ, А ПРОТИ РЕАЛЬНОГО І ЄДИНОГО У ХХ СТОЛІТТІ ШАНСУ РОСІЇ СТАТИ ВІЛЬНОЮ, ПРАВОВОЮ ТА ЗАМОЖНОЮ КАПІТАЛІСТИЧНОЮ ДЕМОКРАТІЄЮ

Ця спроба перетворити Росію на конституційну демократію провалилася. З міркувань лояльності до Британії та Франції Керенський продовжував війну з Німеччиною та Австро-Угорщиною. Це не залишило йому шансів дати мир, землю і хліб, яких потребував російський народ. Добре організовані фанатики-більшовики на тлі хаосу, скрути та безнадії скористалися нагодою влаштувати путч. Більшовицька революція була спрямована не проти царя, а проти реального (і єдиного у ХХ столітті) шансу Росії стати вільною, правовою та заможною капіталістичною демократією.

Цю перспективу Путін прагне задушити й тепер. 1917-й небезпечний для нього не через різницю, а через схожість між білими й червоними: і ті, і ті вели країну до глухого кута. Як і він зараз. ■

Папа — католик?

Франциск справляється з опонентами серед традиціоналістів і бюрократів у Ватикані. Але видається безсилим, коли йдеться про сексуальні скандали за участю духовенства

FOTO: REUTERS

Чужорідне тіло. Невдовзі після прийняття папського сану Франциск створив команду кардиналів, які мали консультувати його в питанні реформи Римської курії, спеціально відібравши більшість із них із-поза високих ватиканських мурів

Тихоокеанський острів Гуам від Ватикану відділяє понад 12 тис. км. Але саме на цьому далекому шматочку американської території переплелися минулого місяця два найскладніші питання, що стоять перед Папою Франциском: скандал навколо сексуальних зловживань духовенства й бунт традиціоналістів. Кардинал Реймонд Берк провів на Гуамі два дні, головуючи на церковному суді над архієпископом Ентоні Апуруном. Того звинувачують у розбещуванні хлопчиків-вітварників. Архієпископ Апурун — найвищий католицький церковний ієрарх, якого судять за звинуваченнями в сексуальному насильстві. Справа може затягнутися на роки. А архіконсерватор кардинал Берк — найвідвертіший критик Папи.

Непослух папській владі серед меншості вищого католицького духовенства за останні місяці є найзухвалішим від 1970-х. Тоді покійний архієпископ Марсель Франсуа Лефевр відмовився розпустити архітрадиціоналістське Товариство св. Пія Х. Минулого місяця ватиканські чиновники отримали електронною поштою розсилку, схожу на цифрову версію ватиканської газети *L'Osservatore Romano*. Відкривши повідомлення, вони побачили факсиміле, у якому висміюється той, кого католикам показують як намісника Бога на Землі. У заголовку «Він відповів!» саркастичний натяк на відмову Папи відповісти на вересневий лист чотирьох кардиналів, зокрема кардинала Берка (опублікували вони його чомусь у листопаді). Тим листом у понтифіка вимагали

підтвердження, наскільки уривки з його апостольського повчання «*Amoris Laetitia*» («Радість любові») відповідають усталеній доктрині церкви. У фейковій версії *Osservatore* всі чотири відповіді були «так і ні». За кілька днів до того в Римі з'явилися плакати із закликом до Папи — із фамільярним звертанням «Франче», що римською говіркою звучить приблизно як «Франику», — розповісти, як його хвалене проповідування милосердя узгоджується з безцеремонним поведінням з інститутами католицької церкви, зокрема й Римською курією — центральним адміністративним церковним органом.

СКЕЛЯ НАВИКИ

Як засвідчили ці вияви протесту, невдоволення в церкві випливає із двох таборів, які частково перетинаються між собою. Перший, звісно, консерватори. До нього входять усі ті з Ватикану й із-поза його меж, хто хоче від релігії ясності й певності. А ще вважає, що правила не можна змінювати, не відмовляючись при цьому від суті католицизму. У Папі Франциску вони із жахом убачили брак інтересу до теології та відступництво від принципу в ім'я якоїсь туманної вимоги про милосердя.

Торік австралійська дослідниця Анна Сільвас закинула понтифікові, що він пише «цілі трактати невибагливих доброзичливих порад, котрі міг би давати будь-який невіруючий світський журналіст, такі можна знайти на сторінках якогось «Читацького дайджесту».

© 2017 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Найбільше консерваторів дратує «Amoris Laetitia», яка фактично дозволяє повторно одруженим католикам приймати таїнство євхаристії, котру віряни вважають тілом Христовим. Опитування свідчать, що парафіяни Європи й обох Америк з ентузіазмом підтримують цю зміну. Але критики вбачають у ній узаконення перелюбу. Навряд чи Франциск переконав їх у протилежному минулого місяця, коли закликав священників виказувати розуміння стосовно тих парафіян, які живуть разом до шлюбу. 10 березня він знову шокував традиціоналістів, припустивши, що церква може висвячувати у священничий сан одружених чоловіків, щоб зменшити різкий дефіцит священників.

Друга, значно менша група критиків складається з ватиканських церковнослужителів, яких не влаштовує ставлення Папи до своїх посадовців. Не секрет, що понтифік не має особливої симпатії до Ватикану. Ще коли він був архієпископом Буенос-Айреса, ватиканські бюрократи не раз заважали йому в роботі. Невдовзі після прийняття папського сану він створив команду кардиналів, які мали консультувати його в питанні реформи Римської курії, спеціально відібравши більшість із них із-поза високих ватиканських мурів. За рекомендаціями цієї команди він заснував два нові «надміністерства», або секретаріати (один із фінансів Ватикану, другий зі зв'язків із ЗМІ), та об'єднав шість менших «міністерств» у два.

ПАПА НЕ МАЄ ОСОБЛИВОЇ СИМПАТІЇ ДО ВАТИКАНУ. ЩЕ КОЛИ ВІН БУВ АРХІЄПІСКОПОМ БУЕНОС-АЙРЕСА, ВАТИКАНСЬКІ БЮРОКРАТИ НЕ РАЗ ЗАВАЖАЛИ ЙОМУ В РОБОТІ

Сам лише цей крок забезпечив Франциску ворогів у Римській курії, сумновідомий своїм опором до змін. Але консерваторам муляє не тільки суть, а й стиль інновацій. Єзуїт Франциск прийшов з ордену, заснованого колишнім солдатом, святим Ігнатієм Лойолою, який забезпечував каральні заходи для Контрреформації. Перший папа-єзуїт—скромний чоловік із почуттям гумору, але водночас прямий і безжалюсний. «Святий Отець не з тих людей, що без проблем працюють з інституціями»,—зауважив хтось, хто зблизювався з ним безкомпромісній рішучості.

У перший рік після обрання Франциск шокував ватиканських високопосадовців списком із 15 недоліків, які знайшов у їхніх лавах. Один із них, як сказав він своїм літнім слухачам, — це «духовна хвороба Альцгеймера». Не так давно Папа втрутився у диспут серед керівництва Мальтійських лицарів — старовинного військово-релігійного ордену. Хоча вони більше не контролюють жодних територій (і не беруть до рук зброю, щоб захищати християн у мусульманських країнах), а загалом займаються доброчинністю, їхній орден зберігає суверенітет із тих часів, коли владарював на острові Мальта. Він зберігає чимало ознак держави, наприклад підтримує дипломатичні відносини з понад сотнею країн і має статус спостерігача при ООН. Юридично не підпорядковується Святейшому Престолу. Але 24 січня Папа висунув вимогу до великого маістра підкоритись і подати у

відставку. Згодом він вибрав довіреного помічника для залагодження диспуту зсередини.

У справах, де Франциск передбачає опір ватиканських консерваторів, він їх обходить. Наприклад, Папа довірив сторонньому духовенству спроектувати правила анулювання шлюбу (заяву про недійсність шлюбу не слід плутати з розлученням, якого церква не дає). Кажуть, що він створив комісію для перегляду нових перекладів текстів богослужінь, обійшовши відповідний департамент Ватикану, який очолює консерватор кардинал Роберт Сара.

ОДНОМУ З БРАТІВ МОЇХ НАЙМЕНШИХ

Найбільша загадка, пов'язана з постаттю понтифіка, у якому поєднуються суворість і співчуття, — чому він не застосовує свою грубу тактику до проблеми, яка найбільше волає про втручання: сексуального насильства серед священнослужителів. Це не просто питання моралі. Для всіх нещодавніх лідерів церкви пріоритетом було припинити секуляризацію, яка почалася в серці Європи й шириться в обох Америках. На першому місці в списку причин, із яких католики втрачають віру, — відраза до щоразу частіших свідчень про зґвалтування й розтління неповнолітніх священниками, на яке церковні ієрархи раз по раз не звертають уваги, ба навіть і потуркують. Ватикан досі не вимагає від єпископів повідомляти поліцію про підозри стосовно таких злочинів, якщо до цього прямо не змушує цивільне законодавство (а в багатьох країнах, зокрема й в Італії, це не обов'язково).

У 2014 році Франциск заснував Понтифікальну комісію для захисту неповнолітніх. Відтоді ж такі поширюються й сумніви щодо її ефективності. Один із членів комісії поскаржився на брак фінансування. А минулого місяця по довірі до неї вдарила відставка єдиної жертви насильства у її складі — Мері Коллінс з Ірландії (іншу жертву, британця Пітера Сондерса, відсторонили торік, навіть не повідомивши його). Як заявила Коллінс, вирішальним моментом для неї стало те, що відповідальний департамент Ватикану, Конгрегація доктрини віри, не відповідає на листи жертв. Вона, окрім того, каже, що роботі комісії «перешкоджають члени Курії».

Дві з найважливіших рекомендацій комісії лишилися невиконаними. Трибунал для розгляду справ єпископів, звинувачених у бездіяльності стосовно заяв про насильство, сховали під суцільну інструкції для єпархій про запобігання, виявлення та реакції на насильство не поширюються. Голова Конгрегації доктрини віри кардинал Гергард Мюллер стверджував, що розмови про обструкцію з боку Ватикану спроб припинити сексуальне насильство щодо дітей — це просто «кпіше». Але він водночас сказав, що ніколи не зустрічався з Коллінс.

Папа Франциск щосили намагається змусити церкву рахуватися з реальністю, у якій багато католиків порушують церковне вчення, бо користуються штучними методами контрацепції і мешкають разом до шлюбу. Дедалі менше вірян поділяють погляди своїх релігійних лідерів на гомосексуальність як гріх. Але зростає загроза того, що цей понтифік увійде в історію не так доблесним реформатором і модернізатором, як Папою, який побоявся проявити до нахабних педофілів і запламованих єпископів ту твердість, яку виказує до замшлених консерваторів із Ватикану. ■

Батіг і пряник

Юрій Макаров

Роки праці в публічному інформаційному просторі навчили мене не боятися самоповторів, не соромитися бити в одну точку, не уникати занудства. Аж доки хтось тобі не скаже: «Навіщо ти знову? Усі ж про це знають! Ось, бачиш, і закон ухвалили». По-перше, не всі. По-друге, ще не ухвалили. По-третє, мовні квоти на телебаченні й, ширше, система заходів, яку багато років тому я, здається, першим у нашій країні назвав необхідною й неминучою позитивною дискримінацією на користь державної мови, — це все лише частина проблеми.

Почнімо з того, що масштабів проблеми не знає ніхто. Ще раз, капслоком: НІХТО. Останній перепис населення проводився 15 років і 3 місяці тому: у попередню епоху, задовго до війни, двох Майданів і виходу на арену «покоління 91-го», тобто в зовсім іншій країні. Згідно з тим переписом ми мали трохи більш як 2/3 україномовних громадян і більш як 3/4 етнічних українців. Приблизники «руського мира», «спільного культурного простору» й свободи забивати

ЯКЩО УКРАЇНЦІ ВОЛІЮТЬ ЗБЕРЕГТИ СВОЮ МЕНТАЛЬНУ СПАДЩИНУ Й ІДЕНТИЧНІСТЬ, ОСОБЛИВО ПІД ЧАС АГРЕСІЇ, ВОНИ ЗМУШЕНІ ДІЯТИ НАСТІЛЬКИ РАДИКАЛЬНО, НАСКІЛЬКИ ЦЕ ВЗАГАЛІ ДОЗВОЛЯЮТЬ СУЧАСНІ ПРАВИЛА ПОЛІТКОРЕКТНОСТІ

болт на ближнього, навпаки, стверджують, що в побуті не більше ніж 40% співвітчизників послуговуються державною мовою, решта або російсько-, або суржикомовні. Це, так би мовити, крайні точки. Посередині окремі соціологи, які стверджують, що кількість україномовних коливається в межах 52–57%, причому точніше її виміряти неможливо, бо ті самі люди залежно від поточної суспільно-політичної драматургії віддають перевагу то одній, то іншій мові.

Я вже мав задоволення досить розлого ділитися своїм баченням конфлікту (*Тиждень*, № 1-2, 4, 6, 7, 9, 10/2016), а те, що нинішня ситуація має ознаки ніякого не мирного співіснування, а саме неприхованого конфлікту інтересів і світовідчуттів, для мене аксіома. Тут неможливий психологічно комфортний та особливо модний зараз компроміс на кшталт win-win (це коли обидві сторони розходяться задоволені одна одною та світоустроєм загалом). Виграш одного означає програш іншого, так уже влаштований світ мови.

Якщо українці воліють зберегти свою ментальну спадщину й ідентичність, особливо під

час агресії, вони змушені діяти настільки радикально, наскільки це взагалі дозволяють сучасні правила політкоректності. Отже, у приватній сфері цілковита, нічим не обмежена свобода, у публічній — забезпечене законом повне домінування державної мови зі спеціально прописаними винятками.

Коли в інформаційній війні противник оперує поняттям порушення прав російськомовних, слід пам'ятати одну істину: зовсім неукраїномовних у країні немає, якщо, звісно, не враховувати свіжих мігрантів чи то з-за далекого кордону, чи то, власне, з Росії. Ті, хто народився або прожив тут багато років, чудово розуміють українську, принаймні на побутовому рівні, й лякати, що вони не зможуть розібрати в інструкції до ліків слово «парацетамол», — це вже геть лицемірство.

Мій особистий досвід нагадує: якщо пропонувати сучасний тип комунікації й справді якісний продукт, як це робив наприкінці 1990-х телеканал «1+1», споживач навіть у вкрай русифікованих регіонах без вагань пристане на таку пропозицію. Тож ніякої шкоди представникам російськомовної громади квоти не завдадуть, окрім, зрозуміло, важкої травми від припинення показу останкінських серіалів і трансляції виступів Філіппа Кіркорова. Інша річ, що таким чином буде обмежено присутність в ефірі не лише російськомовних ведучих, а й російськомовних спікерів (їх доведеться або синхронно перекладати, або дублювати, що, нічого не вдієш, незручно), але це річ наживна. Двадцять років тому телебачення стало форпостом боротьби з упередженнями й невірою стосовно української мови в Україні. Зараз приблизно те саме, хіба що кадрів побільшало.

Не варто лицемірити: період адаптації для домінуючої мовної меншості (парадоксальне становище, чи не так?) не буде простим, можна поспівчувати. Але хіба це не відплата за емоційну глухість стосовно багаторічного, м'яко кажучи, дискомфорту безмежно дискримінованої більшості? Якби свого часу, коли ще не випекло, представники тієї меншості проявили готовність бодай у чомусь йти назустріч, зіткнення не було б таким болючим.

Єдине, з чим можна погодитися з-поміж скарг на життя загалом і кровожерливих націоналістів зокрема, — брак практичної можливості в тих, хто щиро хотів би як слід опанувати українську, зробити це в більш-менш технологічному режимі. Щоб у довгостроковому вимірі забезпечити справжню, а не показушну мовну реформу, краще необхідна державна освітня програма: підручники, безплатні (або як мінімум доступні) курси для дорослих, викладачі. Таке масштабне завдання в гуманітарній царині перед Україною ще не стояло. І не схоже, щоб вона до нього готувалася хоча б морально. ■

«Не отрекаются любя»

Катерина Барабаш

Російська ліберальна журналістика ніколи особливої довіри не вселяла. Як будь-яке явище, що з'явилося в країні переможного шовінізму, вона змушувала придивлятися до неї поволі, щосекунди очікуючи пастки. І не дарма. Все ж таки спіткнулася панянка. На чому може спіткнутися російський ліберал? Звісно ж, на українському питанні. Мабуть, Володимир Винниченко й подумати не міг, як часто майже через 100 років ми згадуватимемо його відому фразу «Російський демократ закінчується там, де починається українське питання» і як вона з часом набуватиме ще більшої актуальності, ще більше нюансів.

Дивуватися тут не варто: російська ліберальна думка надто ніжна та нестабільна, щоб витримати перевірку теперішнім моментом. А вже її творіння — російська ліберальна журналістика — узагалі як було в стані ембріона, так у ньому й лишилося.

Іспанський філософ Ортега-і-Гассет у книжці «Бунт мас» дає хороше визначення лібералізму. «Лібералізм — це той правовий політичний принцип, згідно з яким суспільна влада, незважаючи на свою всемогутність, сама себе обмежує і старається, навіть на шкоду власним інтересам, надати в державі, якою керує, місце й тим, хто думає і говорить інакше, ніж вона сама, тобто інакше, ніж більшість».

На теренах російського лібералізму зараз черговий скандал, героєм якого став ліберальний журналіст Євгеній Левковіч, що з'їздив у своїх справах до Криму без санкції української влади, через Росію. Після чого його прізвище з'явилося на українському сайті «Миротворець» як пособника сепаратистів.

Страшна це річ — правовий нігілізм. Вдуматися тільки: відомий журналіст, ліберал, що виступав на підтримку України з поодинокими пікетами, не бажає бодай трохи напружити мозок: а чи є в мене право порушувати українське законодавство? Він успішно притримується улюбленої російської аксіоми: «Якщо не можна, але дуже хочеться, то можна». Розніжена душа російського ліберала вимагає до себе підвищеної уваги.

Згадалося знайоме подружжя, у якому дружина, втомившись від чоловікових зрад, подала на розлучення. Чоловік був проти й не міг зрозуміти, чим він заслужив таку немилість: «Я ж хороший!» — як мантру повторював він. «Так, але ти мені зраджуєш постійно». — «Але я ж хороший!» — «Ти спускаєш гроші на коханок, а я не можу нові черевики собі купити». — «Але я ж хороший!» От і російські ліберальні журналісти так: «Ну їжджу в Крим через Росію, але ж я так захищав Україну! Я хороший».

Катастрофічне розбещення умів. Війна, яку твоя країна веде проти сусідньої держави, страшна не тільки пролиттю кров'ю й осиротілими сім'ями. Будь-яка війна розбещує умів, а надто якщо вони постанали на удобреному імперськими амбіціями й нутряними, не усвідомленим навіть найпрогресивнішими членами суспільства, шовінізмом. При цьому той самий Левковіч обома руками проти війни в Україні. (А, власне, хто «за»? Ніби всі й проти.) Він був помічений у поодиноких пікетах на

підтримку України й не раз опинявся в буцегарні. «Я ж із добрими намірами!» — обурюється він, звинувачений у незаконному відвідуванні окупованого півострова. Та немає ніякого доброго наміру, що дозволяв би зараз, у ті хвилини, коли і далі гинуть українські хлопці через роздуті амбіції правителів, через сліпу ненависть, через бабло, чхати на законодавство держави, з якою твоя країна веде несправедливу війну.

Які примхливі, слабенькі, дитячі мізки в російських лібералів, які вони, ліберали, вразливі та розслаблені! Як неохоче приймають той факт, що Росія веде загарбницьку війну з Україною! Ні-ні, вони все знають, факти на поверхні, але внутрішнє переконання імперця не дає до кінця звикнути з думкою, що це всерйоз. Можна скільки завгодно судити, чи хороший сайт «Миротворець» і чи треба справді викладати в мережу особисті дані пособників сепаратистів. Але я переконана: сперечатися про це мають право в Україні й тільки там. Тому що війна йде там. І хлопці гинуть там. Сім'ї втрачають батьків і синів там. Проблеми, що звалилися на країну не з її вини, там. А ви громадяни країни-агресора.

Війна — змішування та зміщення всіх звичних критеріїв і сюжетів. Те, що немислимо в мирний час, не бачиться ненормальним у воєнний. І навпаки.

БУДЬ-ЯКА ВІЙНА РОЗБЕЩУЄ УМІВ, А НАДТО ЯКЩО ВОНИ ПОСТАЛИ НА УДОБРЕНОМУ ІМПЕРСЬКИМИ АМБІЦІЯМИ Й НУТРЯНИМ, НЕ УСВІДОМЛЕНИМ НАВІТЬ НАЙПРОГРЕСИВНІШИМИ ЧЛЕНАМИ СУСПІЛЬСТВА, ШОВІНІЗМОМ

За відсутності по-справжньому опозиційних ЗМІ в Росії (частковий виняток — «Новая газета»), та ще й через три роки з моменту анексії, та ще й за незграбної політики нової української влади поступово, непомітно проблема висвітлення кримського питання згладжується навіть у середовищі ще вчорашніх затятих противників «возз'єднання». Люди починають звикати. Крим зараз щосили намагаються зробити привабливим для журналістів: фестивалі, конференції. Кому ж не хочеться тиждень побути на морі безплатно? І ламаються журналісти. Дивись — один поїхав («я ж по роботі!»), другий («дуже важливий захід!»). А тут ще відомі опозиційні або ще вчора опозиційні політики дивись та й вставлять слово. «Не обманюймо себе. І українцям дуже раджу теж не обманювати себе. Крим лишиться частиною Росії і в близькому майбутньому не стане частиною України» (Алексей Навальний). «За демократичної системи, яку я хотів би бачити в Росії, Крим Україні повернути не вдасться» (Міхail Ходорковський). «Крим перейшов до Росії мирно й спокійно, і Путін професійно розіграв цей бліцкриг» (Ірина Хакамада). Як же легко виявилось зламати московських лібералів, що підтримували Україну, коли там був героїчний Майдан, але відвернулися від неї, коли там почалися рутинні проблеми! ■

Від футуризму до електроніки

Алла Загайкевич

З чого і як починалася історія української електроакустичної музики

Коли майбутні музикознавці писатимуть історію української електроакустичної музики, дуже ймовірно, що для свого твору вони оберуть жанр «детективна драма» чи, можливо, «міфи та легенди». Надто багато в ній драматичних ситуацій, невідомих імен, зниклих партитур та інструментів.

Парадоксально, але імена українських митців, дотичних до появи електроакустичної музики як жанру сучасного мистецтва, добре відомі спеціалістам у Європі й практично невідомі в Україні. Більшість електронних інструментів, виготовлених українцями, зараз за кордоном. Ще більше з них існують лише у вигляді креслень.

Хто ж був першим українським композитором електроакустичної музики? І як усе це починалося?

МИСТЕЦТВО ФУТУРИЗМУ

Дослідники електроакустичної музики вважають, що саме естетика футуризму закріпила за електронною музикою статус музики майбутнього й митці футуристичного напрямку, подібно до італійця Франческо Балілла Прателлі, проголошуючи «хвалу Машині й тріумф Електрики», ідейно готували її появу.

Звичайно, кожен сучасний саунд-артист, читаючи «Вірш» Михайля Семенка 1919 року «...фффф/дмухало пирхало/шшшш/шипіло шумно за машиною/брудносніг...», почує там майже noise music, але в європейській історії є приклади абсолютно реальної співпраці українських та європейських митців, які відчутно вплинули на розвиток електронної музики.

Про українського режисера Євгена Деслава (1899–1966) я дізналася від французького композитора Філіпа Бланшара, що очолює фундацію італійського футуриста Луїджі Русоло, автора знаменитого «Маніфесту шумів» (1913) та винахідника шумових інструментів *intonarumori*.

Фраза «Дякую Україні за Євгена Деслава!» приголомшила, спонукала знайти фільми Деслава. Як свідчать документи фундації, саме він змусив знаменитого винахідника використати шумові інструменти в авангардній естетиці, понад те, навіть виготовити для озвучення стрічок у кінотеатрах портативний шумовий інструмент.

Історія про те, що Луїджі Русоло мав брата-композитора, який писав більш помірковану музику та використовував шумові інструменти знаменитого футуриста як екзотичні, зворушує. Діяльність колишнього дипломата уряду Директорії Євгена Деслава (Євгена Слабченка)

Інженерія чистого звуку. Композитор та інженер Макс Бранд поряд із синтезатором

в мистецькому середовищі Парижа 1920-х насправді змінила хід історії, і світ почув первісну «шумову музику» абсолютно «електронної» естетики. Звукозапису супроводу до фільмів Євгена Деслава, на жаль, не лишилося, а він міг би бути насправді отим першим документом у майбутньому музеї історії української електроакустичної музики.

Ще одне ім'я українського митця-кінематографіста постійно фігурує в сучасних європейських дослідженнях. Дзига Вертов (1896–1954) та його знаменитий фільм «Симфонія Донбасу» («Ентузіазм») 1930 року абсолютно аргументо-

У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ Є ПРИКЛАДИ АБСОЛЮТНО РЕАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ МИТЦІВ, ЯКІ ВІДЧУТНО ВПЛИНУЛИ НА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ МУЗИКИ

вано вписані в історію французького напрямку «конкретної музики». Система запису та монтажу звуку Александра Шоріна, що використовується в стрічці, забезпечила присутність у кадрі якісно записаних індустріальних шумів, звуків міста, народного співу, військових парадів, промислових процесів, із яких Дзига Вертов і композитор Ніколай Тімофеев створили справжню самодостатню музичну партитуру та змонтували первісну електронну музику для «звукозорової симфонії». Подібним чином композитор П'єр Шеффер у 1947 році монтуватиме звукові

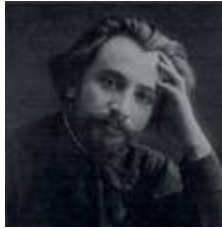
записи та створюватиме свої знамениті «шумові етюди» для концертів на французькому радіо. Ім'я Дзиги Вертова було завжди добре відоме кінематографістам світу, однак, схоже, його творчість у майбутньому вивчатимуть і в консерваторіях.

Сучасний медіа-арт теж має свої джерела у «вибухових» 1920-х. Український художник і теоретик мистецтва Соломон Нікрітін (1898–1965), учень Олександра Мурашка та Олександри Екстер, вражав сучасників послідовним прагненням творити універсальне мистецтво майбутнього. Ще в 1919 році він починає розробляти метод «проекціонізму» (від лат. *projectus* — закинтий у майбутнє). Це був час його співпраці з Олександром Екстер і знаменитою танцівницею Броніславою Ніжинською в Києві. Під час роботи над декораціями до вистав Ніжинської Нікрітін починає вивчати аспекти руху людини, розробляє графічні біомеханічні партитури їх запису. Як і багато українських митців, на початку 1920-х він опиняється в Москві, де під час навчання у Василія Кандінського в 1922-му створює Проекційний театр. У виставах нового театру розроблялася ідея втілення якісно нового мистецтва, де скульптура, архітектура, музика, поезія розчиняються одна в одній на основі категорій потоку, динаміки, щільності. Перші експериментальні вистави Проекційного театру, крім того, супроводжувалися виключно шумовою музикою, а актори виступали в ролі живих моделей майбутньої «соціально-інженерної Машино-Людини». Доля Соломона Нікрітіна була типовою для митців цього покоління: яскравий злет у 1920-х та цілковите забуття упродовж наступних десятиліть. Однак його проекційний метод дедалі більше цікавить сучасників.

КОМПОЗИТОРИ-ДОДЕКАФОНІСТИ

У Європі додекафонний напрям, як і футуризм, вважається одним із джерел формування електроакустичної музики. 12-тонова система звукової організації розхитувала звичну європейську тональність, формувала відчуття нової музичної виразності, наближала композиторів до створення алгоритмічної музики.

Творчість Миколи Рославця (1881–1944) надто маловідома українському слухачеві. Саме цей композитор паралельно з віденськими додекафоністами розробляв власну 12-тонову техніку композиції на основі поняття «синтетакорд». Свою систему композитор називав «Новою системою організації звуку» і вперше написав про неї в московському журналі «Современная музыка» у 1924-му. Протягом 1921–1923 років був професором і ректором Харківського музично-драматичного інституту. Там активно пропагував ще абсолютно невідому в Радянському Союзі творчість Арнольда Шенберга та Антона Веберна (композиторів, які були серед засновників Нової віденської композиторської школи. — **Ред.**), паралельно створюючи вокальний цикл на вірші Тараса Шевченка. Доля Миколи

Композитор
Микола
Рославець
(1881–1944)

Винахідник
одного з пер-
ших у світі
електронних
оптичних му-
зичних інстру-
ментів
Володимир
Баранов-
Россіне
(1888–1944)

Родоначаль-
ник австрій-
ського музич-
ного авангар-
дизму Юзеф
Кофлер
(1896–1944)

Рославця дуже подібна до долі поета Павла Тичини. Вже наприкінці 1920-х він зазнав жорстких політичних репресій, і після цього його музика нічим не нагадувала попередню творчість.

Про те, що львівського композитора Юзефа Кофлера (1896–1944) вважають родоначальником австрійського авангардного напрямку сучасної музики, я дізналася від відомого композитора Йоганеса Шольхорна. Кофлер народився в Стрию, навчався у Львові та Відні. З 1928 по 1944 рік викладав у Львівській консерваторії. Доля цього композитора трагічна. У 1944-му він потрапив у гетто у Величці (Польща), де життєвий шлях обірвався, а більшість його творів періоду Другої світової війни зникли. Але серед його учнів у 1920-х був знаменитий композитор авангардного напрямку, автор, зокрема, й електроакустичної музики Роман Гаубеншток-Раматі (1919–1994). Пошану до свого вчителя львівського додекафоніста Юзефа Кофлера він передав і власним учням. Вишукана та експресивна музика Кофлера вже почала звучати і в Україні.

Обов'язково слід згадати тут і Бориса Лятошинського, бо без нього не було б сучасної української музики, включно з Київською школою авангардистів, де з'явилися і українська «конкретна музика», і українська «алгоритмічна композиція». І вкотре варто обуритися, що музичних партитур чи записів музики до реформаторських вистав театру «Березіль» Леся Курбаса практично не лишилося.

ІНСТРУМЕНТИ

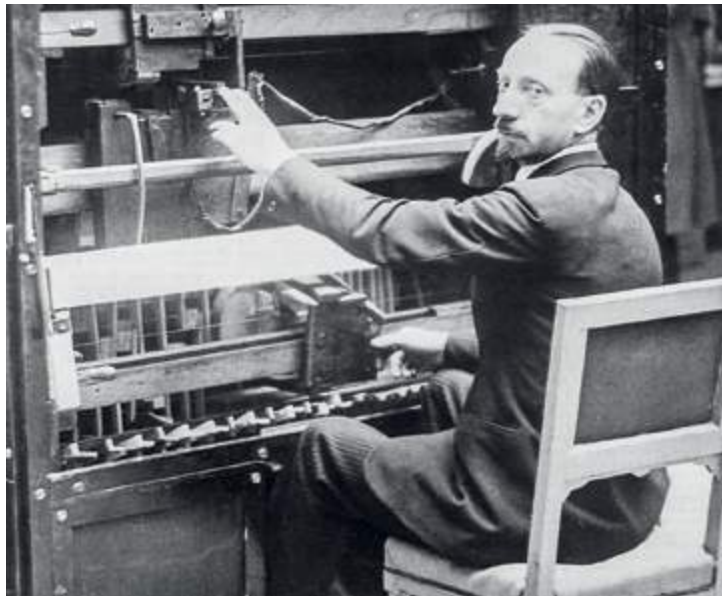
Без музичних інструментів електроакустичну музику уявити практично неможливо. Хвиля винахідництва електромеханічних інструментів буквально накрила Європу та Америку на початку ХХ століття. У довідниках з історії електроакустичної музики є інструмент відомого художника-авангардиста, що народився в Таврійській губернії, Володимира Баранова-Россіне (1888–1944). Мова про майстра, який народився в селі Велика Лепетиха Мелітопольського повіту Таврійської губернії (тепер Запорізька область), навчався в Одеському художньому училищі та Петербурзькій академії мистецтв. У 1910 році поїхав до Парижа, де організував виставку в «Салоні незалежних». У 1912-му спільно з Марком Шагалом, Олександром Архипенком стає мешканцем знаменитого паризького будинку «Вулик», бере участь у паризьких салонах під псевдонімом Даніель Россіне. Був активним пропагандистом «абстракціонізму», «кубізму», «орфізму», «симультанізму», автором перших рухомих політехнічних скульптур — «асамбляжів». 1943-го загинув у концтаборі Аушвіц.

Оптофонічне фортепіано Баранова-Россіне (1916) — один із перших електронних оптичних інструментів у світі. Для його творця важливо було винайти музично-світловий інструмент, що відповідав би потребам «синтетичного

мистецтва», яким його бачили композитори та художники початку ХХ століття Олександр Скрябін, Василь Кандінскій. Робота над оптофоном розпочалася 1909 року, практично паралельно зі спробами Скрябіна поєднати колір і звук у партитурі «Прометей». У трактаті «Інститут оптофонічного мистецтва» (1926) Баранов-Россіне так описує принцип роботи інструмента: «Уявіть, що клавіша фортепіано фіксує в обраному положенні або з більшою чи меншою швидкістю пересуває певний елемент з комплексу прозорих фільтрів, крізь які проходить потік білого світла». Одночасно з видобуванням звуків інструмент продукував зображення спеціально підготовлених художником дисків, фільтрів, відбивачів і лінз. Після демонстраційних показів інструмента в Москві 1924 року Баранов-Россіне був розчарований нищівною критикою Російською академією мистецтв, однак отримав патент на винахід оптофона в Росії та Франції. Цікаво, що саме метод оптичної генерації звуку пізніше буде використано у відомих російських синтезаторах «Варіафоні» (1935) Євгена Шолпа та АНС (1958) Євгена Мурзіна. Так, у «Варіафоні» синтез звуку пов'язаний з ідеєю «малюваного звуку», що використовувався в кінематографі для нанесення звукової доріжки на кіноплівку.

У синтезаторі АНС, що названий на честь композитора Олександра Скрябіна, використано принцип графічного зображення та відтворювання звукових хвиль у їхньому динамічному розвитку. Цей синтезатор складався з оптичного генератора тонів, фотоелектричних елементів зчитування сигналу та прозорої дошки (партитури) з невисихаючим шаром фарби, на яку композитори наносили малюнки відповідно до спектральної будови звуків.

Про Max Brand Synthesizer, виготовлений композитором та інженером українського походження Максиміліаном Брандом, ми теж дізналися від іноземців. Відома австрійська композиторка, директорка Інституту медіаархеології ІМА у Відні Елізабет Шимана 2011 року привезла цей інструмент, що є експонатом музею Інституту, до Києва на концерт своїх

Шляхом проб і помилок. Луїджі Руссоло за руссолофоном, одним із праобразів сучасного синтезатора, 1930 рік

творів. Максиміліан Бранд (1896–1980) народився в Бродах на Львівщині, але в 1907-му переїхав із батьками до Відня. Там почав займатися композицією, цікавився одночасно додекафонією та електромеханічними музичними інструментами. У 1929-му пише вкрай еклектичну оперу «Машиніст Гопкінс», у якій поєднуються елементи додекафонії, романтичної музики та індустріальних шумів. У 1938-му переховується від нацистів у Парижі, а в 1940-му емігрує до США. Max Brand Synthesizer і сьогодні вражає спеціалістів функціональними можливостями та музичною виразністю.

Відомо, що під час розробки інструмента Максиміліан Бранд консультувався з директором Кельнської студії електронної музики Гербертом Аймертом, композитором і винахідником електронного інструмента Mixtur-Trautonium Оскаром Сала, чия електронна музика звучала у фільмі Гічкока «Птахи». Нарешті, у роботі над синтезатором Бранда 1964 року взяв участь Роберт Муг, який у той час впритул наблизився до комерційного виробництва синтезаторів. У 1968-му з'явився інструмент, виконаний строго за схемою Макса Бранда, що вражає до сьогодні кількістю та якістю контролерів синтезу звуку та подібністю архітектури синтезатора до сучасних модульних інструментів.

Поки що йдеться лише про певну передісторію, початки української електроакустичної музики, нехай у чомусь дуже опосередковані. Чи можна говорити серйозно про тяглість культурних процесів, зв'язки митців через кілька поколінь, кордони, океани, покаже історія. Але беззаперечним лишається факт надзвичайної мистецької активності українських поетів, композиторів, винахідників, кіномитців, художників у всій цій передісторії. ■

Музика в кіно. Режисер Євген Деслав (крайній ліворуч) одним із перших почав використовувати «шумову музику» у фільмах

Оберіть зручний для вас спосіб передплати

«Український тиждень» можна передплатити у друкованій та електронній версіях.

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

СПЛАТИТИ БАНКІВСЬКОЮ КАРТКОЮ:

або на сайті tyzhden.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 55 грн
- на 3 міс. – 156 грн
- на 6 міс. – 300 грн
- на 12 міс. – 600 грн

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»

за індексом 99319

Телефон редакції: 044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»		26009000022321
			35392656
	поточний рахунок отримувача		код отримувача
	Назва установи банку		
	300023		
	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	МФО банку		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
Касир	Вид платежу: за передплату на журнал *		
	Період:		
	сума, грн		
	Платник (підпис)		

* У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Михайло Черенков:

«Реформація — духовне вікно в Європу»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Про Реформацію, яка змінила європейський культурний ландшафт, коріння плюралістичності протестантизму і його вплив на соціополітичні трансформації та боротьбу за права людини й громадянина від часів Мартіна Лютера до сьогодні *Тижню* розповів Михайло Черенков.

Цього року Європа та світ відзначають 500-річчя від початку Реформації. Що характеризує це явище в його релігійних, духовних та культурних виявах? Чому воно переломне для долі європейського суспільства?

— Для долі європейської цивілізації Реформація була обов'язковим пунктом. Не можна було побудувати західний світ таким, як ми його знаємо сьогодні, перестрибуючи через це явище. Для України, як на мене, Реформація — духовне вікно в Європу. Долучитися до європейського шляху, оминувши згадане явище, нерально. І мова не суто про історичну, а про архетипічну подію. Усвідомлюю, що Реформація будувала світ або відкривала можливість для розвитку цього світу в усіх його суперечностях. Явище, про яке говоримо, не було однобоким, скажімо, лише позитивним і добрим. Але в тих процесах, повторюся, народився європейський світ, який ми знаємо тепер. Якщо Україна бачить себе частиною західного світу, для неї Реформація так само постає певною необхідністю, а не опцією. Реформація почалася з питання про церкву, а далі вже переходить до питання про зміну суспільства, переустрій світу як такого. Для церкви це означає, що вона не обмежується своєю конкретною епохою, а може існувати в майбутньому, може підлаштовуватися, адаптуватися під нього, відвоювати в ньому собі місце. У момент пізнього Відродження ми бачимо Реформацію як відповідь на запитання: чи є в новому світі місце для церкви? Церква для себе вирішувала, чи може вона адаптуватися до умов, що склалися, і зіграти на випередження, а не просто

попросити собі місце в майбутньому, яке сформує хтось інший. Ренесансні, гуманістичні, дуже болючі для неї процеси, теми, техніки, ідеї адаптувала, вмістила у свою картину світу. І цю оновлену картину світу запропонувала і для кліру, і для миру. Реформація в дуже простому форматі відповідає на питання про долю церкви: чи має вона лишатися в середньовіччі на віки вічні, чи приречена розділити долю епохи, що минає, чи може поборотися за своє місце в майбутньому й навіть за той образ майбутнього. Реформація запропонувала свій образ майбутнього. Католицька церква довго трималася за образ минулого, намагалася його законсервувати. Згодом пішла на поступки, почала адаптуватися до нових умов. Але то не були радикальні зміни, як у випадку реформатів, що побудували й виборили свою версію майбутнього. Світ досі рухається вперед за тим сценарієм, який вони запропонували в XVI столітті.

Християнство в моделі, початок якій поклав Лютер, стало у вигляді не однієї цілісної церкви, а радше в багатоманітті різних деномінацій, які принесли із собою ідейне різноманіття, своєрідну плюралістичність думок та інтерпретацій. Яким чином такий стан справ став можливим?

— Плюралістичність походить принаймні з того, що реформаційний рух виникає в різних місцях Європи. Якщо мова про Ульріха Цвінглі, то це Цюрих і Базель. Жан Кальвін експериментував у Женеві. Лютер — це Німеччина. Можна також згадати багатьох інших діячів, які жили до XVI століття, зокрема ранкову зірку Реформації Джона Вікліфа, Яна Гуса. Предтеч, сучасників та ідейних нащадків Лютера можна зарахувати до широкої когорти реформаторів, з-поміж яких важко виокремити першу особу, а решту підпорядкувати їй. Усі вони виконували кожен своє не тільки релігійно-церковне, а й національно-культурне завдання. Але всі вкладаються в певну матрицю, що стосувалася

простої теми: як ми читаємо Біблію і як ми мислимо своє християнство, якщо узгодити його з біблійними засадами. Що залишається від нас, який вигляд маємо, якими повинні бути, як змінюємося, якщо читаємо Біблію серйозно і якщо скоригуємо свій образ християнства відповідно до того, що прочитаємо у Священному Писанні? Усі реформатори починали з цих питань. Вони були і служителами церкви, монахами, і перекладачами Біблії, її проповідниками. У цьому спиралися на гуманістичні техніки, завдяки яким працювали з текстами в новий спосіб, критичніше. Джерелознавча техніка того часу давала змогу звертатися до тексту з власними питаннями, а не тільки читати в канонічний спосіб, дозволений церквою. Звернення до Біблії як до авторитету не лише для мирян, а й для церкви об'єднує всіх реформаторів і дає кожному з них власний шанс показати, як Біблію треба читати в цьому конкретному, сучасному контексті Швейцарії, Німеччини, Англії чи Франції. Звернення до Біблії в актуальний спосіб формує щось спільне для протестантів й уможливорює той плюралізм, який ми бачимо і в історичному, і в сучасному протестантизмі. Прочитання, інтерпретація, переінтерпретація Священного Писання контекстуальні, залежні від особи. Персональний, контекстуальний, культурний, політичний контексти — усе це впливає.

Про прямий зв'язок і впливи доби Відродження на Реформацію мало хто говорить. Чому так відбувається?

—Ця тема цікава тим, що з такого погляду Реформація не є радикальною новизною доби, яка починається, а вписується в контекст наукових, культурних, релігійних пошуків пізнього Середньовіччя. Таким чином ми бачимо, що вона не виникає на порожньому місці, є явищем підготовленим. У якомусь сенсі Реформація XVI століття, про яку говоримо, згадуючи Мартіна Лютера з його 95 тезами, 1517 рік як початок масштабних загальноєвропейських процесів, є продовженням низки реформацій середніх віків, однією з багатьох. Тут зв'язок не тільки з церковними процесами, а й із культурними. Доба Відродження — це той культурний ландшафт, на якому стала можливою Реформація Лютера. І Кальвін, і Лютер, і решта спиралися на потужну гуманістичну традицію. Навіть критикуючи панівний лад, опонуючи йому, вони використовували гуманістичні техніки. Реформація часів Лютера, що цікаво, була культурно зумовленою. Це вписує, споріднює і показує той факт, що церква в спробах змінитися знаходить себе в певному культурному контексті, може спиратися на нього й таким чином підніматися над собою. У цьому контексті культура Ренесансу не бачиться богоборчою, а є культурою різних, інколи конфліктних, образів, зокрема образів християнства. Реформація обирає свій шлях між цих багатьох образів культури, спирається на те в ній, що, як здавалося реформаторам, збігається з біблійними текстами. Тут ми бачимо вибірковість, але ту саму культурну традицію.

Соціолог Макс Вебер писав про протестантську етику та дух капіталізму, прив'язуючи ці два поняття одне до другого. Але чи справді протестантизм у його різноманітті має підвалини для розвитку саме капіталізму як економічного порядку, а демократії як порядку політичного?

—Тут більше йдеться не про Лютера, а про Кальвіна, радше про реформатську традицію, ніж лютеранську. Хоча Лютер так само освячує повсякденність, працю

Михайло Черенков — український релігієзнавець, суспільний і релігійний діяч, доктор філософських наук, професор. Автор книжок «Європейська реформація та український євангельський протестантизм», «Баптизм без лапок», «Протестантська етика і дух постмодернізму».

як таку. Цікаво подивитися, як це відбувалося в проповідях середньовічних містиків, на спадок яких спирався Лютер. У проповіді Майстера Екгарта про Марфу і Марію є виправдання першої. Він каже, що вона насправді зробила набагато більше, показавши Христові практичну любов. Ту, яка виявляє себе в піклуванні про іншого, яка не є просто слуханням чи спогляданням, вкляканням, а в дії для Бога. Цікаво, як Лютер, спираючись на такі містичні прозріння, стверджує, що різна праця є однаковою мірою святою. Не тільки священики, а й ремісники, навіть домашня господарка виконують певну священнодію для Бога. Макс Вебер спирається на іншу традицію, зокрема на кальвіністську. Питання про коріння новоевропейського підприємництва, ініціативності, активізму, коли заохочують примноження, інновації, праця за покликанням, успіх як прояв Божого благословення. Сам Вебер писав про свій образ протестантизму як про ідеальний тип. Ми бачимо протестантизм різним. Не тільки таким, який заохочує активне преображення світу та діяльність у ньому, а й радикальним, таким, що каже: лютеранство і кальвінізм — це спроби пристосуватися до світу й не так його змінити, як знайти собі тепленьку місчину. Тому радикальні реформатори закликали до сектантської закритості, тобто зберігали свою громаду, церкву десь на маргінесах. Вони не були помічені в мейнстрімі капіталістичного світу. Водночас протестантизм уможливує таку картину світу, у якій постійний розвиток благословляється Богом. Середні віки — це життя перед обличчям смерті, на яку чекають і до якої готуються. Реформація і Новий час — схема прогресу. Бог благословляє працю людини та її активізм. І це більше, ніж добробут, науково-технічна революція, пізнання світу тощо. Таким чином Бог і далі працює у світі, й людина покликана співпрацювати з ним у тому, щоб продовжувати творіння. Тому мова не просто про заробляння грошей, а про формування світу або його реформування.

Історія боротьби за права людини та громадянина у XX столітті неможлива без баптистського проповідника Мартіна Лютера Кінга, борця із сегрегацією в США, й англіканського єпископа Десмонда Туту, борця з апартеїдом у ПАР. Яким чином боротьба за політичні та громадянські права вкладається в загальну канву Реформації як процесу, що триває до нашого часу?

—Протестантизм справді стосується не власного інтересу. Тому Вебер тут багато чого не розумів. Йому здавалося, що все обмежується власним добробутом людини й що вона працює на себе. Але людська діяльність є частиною чогось більшого, того, що Бог робить у світі. Навіть капіталізм як форма виробництва чи демократія як форма суспільної організації підпорядковані більшому, тобто місії Божій у світі. Людина не просто заробляє, щоб витратити, вона зберігає дещо, щоб далі вкладати не лише у свій бізнес, а й у «бізнес Божий», тобто в добрі справи, справи місійні, громадські, благодійництво, освіту. Це інвестиції не у власну

кишенню, а в культуру, структуру того, на чому тримається світ. Ми бачимо, як від самих початків протестантизм фокусувався не на індивідуальному збагаченні, а на перетворенні суспільства.

Справді, є певний парадокс. Ми бачимо Мартіна Лютера у XVI столітті й Мартіна Лютера Кінґа у XX столітті. Це два великих реформатори, і їх варто порівнювати. Перший фокусувався на богословському виправленні церковного вчення та практики. Другий спирався на серйозну богословську традицію, де багато речей переосмислили й ще багато чого написали. Протестантизм долучився до створення нових теологічних систем у межах ортодоксального християнського теологічного мейнстріму. Також було створено багато контекстуальних версій, наприклад теології негритюду, фемінізму, революції, смерті Бога тощо. Мартін Лютер Кінґ побачив, що треба займатися трошки іншим. Річ не у виправленні богословських помилок, а в оновленні нашого каритативного руху, почуття суспільної справедливості. Він переходить від теоретичної праці до прямої дії. Протестантизм займається виправленням віровчення церкви (як вона себе бачить, як вона має вірити згідно з біблійними принципами) і водночас має змінитися у своєму впливі на суспільство, у своїй відповідальності за нього, у своїй місії як церковна практика. Мартін Лютер Кінґ фокусується на тому, що протестантське розвинене, серйозне, багате богослів'я значить для простої практичної поведінки, особливо в громадському вимірі. Як на мене, Мартін

РЕФОРМАЦІЯ НЕ Є РАДИКАЛЬНОЮ НОВИЗНОЮ ДОБИ, ЯКА ПОЧИНАЄТЬСЯ, А ВПИСУЄТЬСЯ В КОНТЕКСТ НАУКОВИХ, КУЛЬТУРНИХ, РЕЛІГІЙНИХ ПОШУКІВ ПІЗЬНОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Лютер Кінґ є актуальною постаттю для українців і сьогодні, бо показав, як церква може бути в авангарді боротьби за майбутнє. Він не просто мріяв, а вірував, поклав своє життя за переконання. Сьогодні нам бракує саме такого типу реформатора, який на власному життєвому прикладі показує зв'язок між, умовно кажучи, правильним богослів'ям і громадянською відповідальністю.

Мартін Лютер Кінґ і Десмонд Туту були частиною церкви, яка підтримувала політичні інституції, була зацікавлена в статус-кво. Але як особистості вони були лояльними не тільки до церкви, а й до звичайних людей, свого народу. Це типовий приклад, як церква має зберігати готовність до радикальних змін, іноді на шкоду собі. Фактично то була форма її критики. Мартін Лютер Кінґ багато критикував своїх братів-одновірців, тому що їм сегрегація здавалася нормальним, навіть біблійно обґрунтованим станом речей. Іноді на шкоду церковним інтересам протестантські реформатори ставали на бік звичайних людей. Чому? Бо вони бачили більше, ніж церкву, знали, що Бог діє і поза її стінами. Тому думали радше про справедливість перед Богом. Цікаво, що протестантизм певною мірою показує відносність церкви як цінності для християнства. Іноді бути з людьми, послужити їм важливіше, ніж служити суто своїй церковній організації. Цікаво, що

багато хто з людей, які не були революціонерами за покликанням, допомагали Кінґу, відчувши в ньому щось. Наприклад, Біллі Грем, який на той момент був проповідником вулиць, хіпі, груп ризику, а став проповідником американських президентів. Він активно долучився до звільнення Кінґа з в'язниці, особисто за нього поручився, підключив до цього процесу церковну дипломатію. Цікаво, що протестанти у своїй різноманітності побачили в Мартіні Лютері Кінґу революціонера й зрозуміли, що хоча вони самі не можуть бути такими, проте мають підтримати та допомагати йому. Так само сталося і в англіканській церкві, яка має свою історію. А історія ця працювала не на користь архієпископа Десмонда Туту. Але церква побачила в його діяльності та позиції знак часу, те, що вона має змінитися. Мова про людей, які підштовхнули церкву до того, щоб бути в авангарді суспільних змін іноді на шкоду власним церковним інтересам.

Власне, звідси походить той потенціал протестантизму до перегляду як своїх панівних, так і суспільних практик? Як це було, наприклад, із питанням работорівлі в Британській імперії?

—Протестантизм формувалася в контекстах, які певного часу виявлялися релевантними щодо сучасності, потім вони ставали компрометуючими. Він змінював їх, реформував. Бачимо, як колонізатори, а серед них і місіонери, торгівці та військові об'єднували світ під владою певних імперій. На початку XIX століття той самий Вільям Вільберфорс не тільки став церковним реформатором, а й доклався до скасування работорівлі в Британській імперії. У парламенті він створив фракцію, яка працювала на це. Протестанти переглядали свої стереотипи, змінювалися. Був період, коли вони виправдовували рабство, але з часом критикують і цю практику, і своє минуле. Таким чином протестантизм показує, що необхідно рухатися далі власної історії, потрібно її щоразу переглядати, бути вільним від свого контексту.

Сьогодні ми бачимо нові виклики: кризу з біженцями до Європи, яка також потребує перегляду стереотипів щодо християнських країн, щодо світу нехристиянської більшості. Я бачу, що протестантське християнство здатне адаптуватися до цих змін. Воно рухається разом зі світом, рухає світ. Здатність переглядати свою історію, підкреслювати, що форми християнства не тотожні християнству як такому, а є лише шляхом до нього. У будь-якому разі воно відмовляється від свого контексту, перевизначає його і рухається далі. Мова про силу, яка не лише формувала колоніальний світ, а й спричинила процеси деколонізації.

Протестанти, як впливає з усього сказаного вище, лишаються вельми чутливими до соціальних, економічних та інших процесів, які відбуваються в їхніх суспільствах. Чи є в них рецепт, як можна прагматично відреагувати на таке явище, як постправда?

—Якщо мова про постправду, то ми сьогодні справді опинилися у світі, де не шукають правди. Чи то через те, що її немає, чи то через байдужість до неї, навіть якщо вона є і доступна тут і зараз. Вона не цікавить, бо обирають комфорт або комфортне незнання. Протестантизм у цьому сенсі багатолікий, бо спричинився і до релятивізації канонічних визначень того, чим є церква, у яких

відносинах вона має бути з державою, що таке особистість, які її права тощо. Не можна сказати, що та релятивність мала лише негативний ефект, вона давала й своєрідне звільнення, була частиною ширшого емансипаційного руху. Гегель казав, що сенс реформації дуже простий: людина визначає себе у свободі. Добре, коли вона знає, на що їй орієнтуватися, і тоді визначає себе у свободі, спираючись на щось гідне. А якщо всі орієнтири втрачено, рівень самосвідомості є недостатнім, немає зрілості для того, щоб зробити згадане вище самовизначення? Релятивізація, про яку мова, з одного боку, приводить до звільнення особистості для творчості, реформації своєї віри та особи. З другого — цим скористалися ті, хто знав, як на тому можна заробити, маніпулювати, пригнічувати особистостей і цілі країни, нації, граючись посправдою. Протестантизм тримається того курсу, що немає жодних людських абсолютів, є тільки абсолюти божественні. При цьому дотримується того, про що Лютер сказав: «На цьому стою і не можу інакше». І тут ми доходимо до наріжного каменя того, чим є протестантизм як конфесійний рух. Своєрідний лютерівський пафос, що є щось дуже надійне, на що можна спертися, тобто Божа правда. І це протестантизму притаманно не менше, ніж релятивізм людських абсолютів.

Не секрет, що Революція гідності торкнулася також порядку денного життя різних релігійних громад України. Якими є вітчизняні протестанти постмайданного часу?

—Протестантизм в Україні після Майдану в якомусь сенсі показав суспільству й з'ясував для себе, що можна бути європейською країною, але водночас треба бути християнською країною. Поєднання елементів українськості, європейськості та християнськості можливе якраз завдяки включенню протестантизму в процеси в нашій державі. Протестантизм дає можливість зробити християнство не лише церковною практикою, а й силою соціальних трансформацій. Знову процитую Гегеля, який сказав, що революція без Реформації може лишень зруйнувати старі інститути, але не відкриває дорогу в майбутнє. Ідея Реформації в цьому контексті постає як ідея модернізації країни загалом, активації широкого громадського руху на євангельських принципах. Під час Революції гідності протестанти не кричали про єдину канонічну, помісну церкву, бо в них такої моделі немає, були громадянським суспільством у церкві. Мова про громадянську церковність, низовий рух, який показував, що немає церковних інтересів, а вони тут, щоб бути разом із людьми. Вони знаходили й утверджували себе як частину українського громадянського суспільства. Протестанти в Україні є частиною не титульного, інституційного, церковного, а церковно-громадянського руху. Саме там вони з ідеєю реформації є на часі для України, дають на що спиратися в її спробах реформ, які мають вкладатися в ширші рамки, зокрема й Реформації. Звичайно, протестанти також мають розібратися самі із собою, бо ставляться до Європи неоднозначно. Цінність Європи для них у тому, що вона християнська. Але християнська по-європейськи, коли в ній є місце для плюралізму. ■

Хозацький Стан

Ресторан • Бар • Конференц-центр • Спорт зала • Сауна • Більярд
Дитячий майданчик • Парковка • Електрозаправка
Трансфер • Хімчистка • Wi-Fi

Київ, Україна
Бориспільське шосе, 300 метрів від Харківської площі
044 585-11-65 | www.kstan.com.ua

Дуже дрібний бізнес

Вікторія Малишева

Життя зараз на всі смаки. Якщо стежити за рекламою та місцевими новинами, ми вже майже в ЄСРР, а якщо зазирнути до найближчої крамниці, то десь у передмісті капіталізму: все занадто дороге. «Москва відпочиває», — каже на наші ціни моя подруга й радить мені не купувати в «республіці» нічого, а, назбиравши грошей, їхати хоча б у Рубіжне по обновки.

Напередодні 8 березня в луганських магазинах спостерігався споживацький бум. Але це якщо дивитися на все з відстані, то враження багатства та можливостей, а якщо постояти в чергах на базарі, життя вносить певні корективи. Жіночка при мені купувала 250 г напівкопченої ковбаси. Продавець помилилася, відрізала 180 г — замало. Жінка попросила відкоригувати замовлення. Таке саме в молочному відділі: 150 г сиру на стіл на один раз. Рибу купують порційними шматочками — на кожного гостя чи члена сім'ї по одному. Банани по штучці. Цукерки по 100 г. Люди хочуть свята за будь-яких умов...

До мого сусіда навідалася «міліція». Він був відомим виробником самогону в нашому районі. Жив сам, торгував. Приймав друзів у гаражі. Такий собі джентльменський клуб, у якому грали в карти, зловживали та пліткували всі місцеві чоловіки. «Міліція», звичайно ж, знала про це, бо опорний пункт від будинку цього видатного самогонника за якісь там 10 м. Але відреагувала лише тоді, коли хтось із незадоволених місцевих написав чергову анонімку, якій дали хід. І до мого сусіда навідалася ціла група уповноважених: дільничний, його ад'ютант, помічник. Ліквідували десятки літрів стратегічного запасу оковитої, вилучили самогонний апарат і зобов'язали сплатити штраф 5 тис. руб. до «державного» банку. Сусід був у відчаї. Клієнти втішили: знайшли йому самогонний апарат і вмовили не кидати вигідне виробництво. Його клієнтами були всі тутешні чоловіки, яким він наливав у борг і давав під чесне слово. Тепер він носить пляшки сам із доставкою на дім, у себе не приймає нікого. Поки що. Таке зараз життя.

У новинах показували, як розкрили злочинну схему харбарництва в одному з місцевих вишів. Схема ця така типова, що її можна включати в посібники чи то з правознавства, чи то з геніальних злочинів світу. Студент придивляється книжки на лотку у виші, продавчиня зі співчуттям питає: «Важко вчитися зараз?». Хитає співчутливо головою. Студент жаліється: бракує часу, робота, а знайомих допомогти немає. Продавчиня каже, мовляв, а давай я допоможу, декого знаю. Не безплатно, звичай-

но. Тобі що? Один залік (300 руб.) чи, може, всю сесію закрити без клопоту (до 5 тис. залежно від факультету та курсу)? Далі студент лишає гроші й залікову, продавчиня телефонує знайомій лаборантці, яка виконує роль кур'єра: бігає із заліковою по викладачах. Гроші навпіл. Викладачі «своїм» (тобто колегам) ставлять безплатно. І ось саме цю схему розкрили. Нам у новинах розповіли про неї як про акт дивовижного злочину. Назвали злочинною схемою та показали книжковий прилавок, де все починалося. Це так само, як із сусідом-самогонником. Усі зазирають до нього цілодобово, виходять із пляшками в руках, але того ніхто не помічає, доки анонім не напише про це куди слід.

Думаєте, ця схема із сесіями під ключ тривала місяць? Такий бізнес будувється роками, триває роками, бо він годув. І тому от такий клаптик від ковдри, який нам показали, — нічого не варті дрібнички. Може, саме на тому факультеті стали трохи обережнішими. А на інших зітхнули з полегшенням: нас це не стосується. Всі знають, що триває боротьба з корупцією. Всі живуть із цією інформацією, але нічого не роблять. Тобто ми всі вдаємо, імітуємо. Треба на мітинг? Добре. А вже потім питаємо одне одного: а чому він хоч був присвячений? Ми проти чого чи за що? Хоча різниці немає жодної. Дотримуємо формальних правил. Треба — зробимо. Сказали — послухали. Збирають підписи для листа Ангелі Меркель. Ми проти війни. Але підписувати ніхто не хоче: усі бояться. Хтось відверто каже: у мене в Україні пенсія, я не ризикуватиму й не ставитиму десь свій підпис, хтось просто боїться. Трохи смішно виходить. Ми проти війни, але так проти, щоб ніде не світитися. А на тих мітингах під запис прагнемо стати подалі від камер. Це як подвійна гра. Якщо ми тут живемо, треба ж приймати певні умови життя. Ось ми їх і приймаємо. Як можемо та як розуміємо.

Моя колега ходила в Станицю. Коли повернулася, поділилася враженнями: інвалідів і малюків місцеві мешканці здають напрокат за гроші заради місця в черзі. Старі на візках мандрують туди й назад, а дітей вигулюють на руках. Люди задоволені, бо йдуть за такою пільгою без черг, родичі цього живого товару теж раді: їм гроші. Навіть старі на візках тішаються, бо коли вони ще отримали б стільки емоцій та ще й на свіжому повітрі. Дивовижні речі відбуваються навколо. Іноді треба просто йти містом і дивитися широко розплющеними очима. А життя — найкращий режисер. І навколо нас дуже часто сюжети, сильніші за голлівудські блокбастери. Іноді вони викликають сум, а іноді сміх. Залежно від того, як на все подивитися. ■

Синдром Джигурди

Станіслав Васін

Ейфорія після визнання РФ документів «ЛДНР» не так давно була розбавлена ложкою дьогтю в Донецьку. Відомий, зокрема й своєю участю в Євромайдані, шоумен Микита Джигурда отримав паспорт громадянина «ДНР». Взагалі епопея з «республіканськими» документами остаточно перетворюється на цирк. Як відомо, до Джигурди паспорт «ДНР» отримав й актор Іван Охлобистін, який, утім, викликає в місцевих куди більшу повагу, ніж новоспечений «громадянин Джигурда». Охлобистін ніколи не приховував своїх поглядів і прямо заявляв: «Я прихильник «руського мира», «Росії потрібен цар» і все в такому дусі. Тому його паспортизація ще була на щось схожа.

І все ж таки на тлі черг у місцевих паспортних столах легкі розчерки пера Захарченка, якими він роздає паспорти невідомо кому, дратують. Після визнання документів у відділеннях «міграційної служби ДНР» кількість охочих отримати «документ» зросла втричі. Це той поодинокий випадок, коли реальний стан справ збігся з місцевою пропагандою, яка щодня показує черги в паспортних столах. Але все не так просто. У Горлівці, наприклад, біля паспортного столу люди збираються з 5-ї ранку. За повідомленнями місцевих, уже кілька разів приїжджала «поліція» й забиравала українські паспорти в тих, хто порушує тут комендантську годину. Але інакше не можна, позаяк система така. Перед отриманням самого паспорта слід подати документи. Для цього видають талони. Талони в Горлівці можна отримати щосуботи, але для цього треба прийти рано-вранці й записатися в список якоїсь невідомої жінки, котра не має офіційного стосунку до паспортного столу. Як розповідають горлівчани, запис ведеться вже з ночі, й до 5-ї ранку в списку ти можеш опинитися під сотим номером, хоча видадуть лише 40 талонів. Потім та жінка зачитує свій список начальнику паспортного столу, який і видає талони. Якщо ви приходите й стаєте по-чесному в чергу, шансів немає жодних: доведеться чекати до наступної суботи. А номер у списку коштує, за словами місцевих, 500 руб.

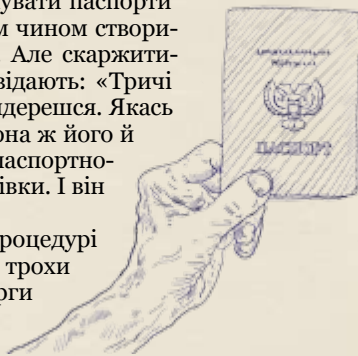
У такому стані справ частково винні й самі місцеві мешканці, які кинулися отримувати паспорти «республіканського» зразка й таким чином створили ажіотаж і простір для корупції. Але скаргитися в «ДНР» нікому. Місцеві розповідають: «Тричі писали скарги, але офіційно не придерешся. Якась ліва баба пише список, але потім вона ж його й зачитує заступникові начальника паспортного столу Калінінського району Горлівки. І він чомусь вірить тільки її списку».

У Макіївці й Донецьку в процедурі отримання паспортів порядку трохи більше, однак і тут довжелезні черги й безліч формальних процедур. Але це лише одна реальність.

Паралельно існує зовсім інша, коли без будь-яких проблем ці папірці видають відомим росіянам і не видають тим, хто сам і заснував «ДНР». Серед останніх Пургін, який також виявив бажання стати громадянином «країни», якої немає на мапі. Але йому відмовили. Причина банальна: відповідно до процедури паспорт «ДНР» видається лише тим, хто має постійну прописку на її території, тобто в Донецькій області, оскільки «ДНР» мислить себе саме в її межах. Підійде навіть «окупований» Слов'янськ чи Маріуполь. Але в Пургіна такої прописки немає. Утім, напевно чи є вона й в Охлобистіна, але тому бути громадянином годиться, а ось Пургіну — ні.

І тут на тлі всіх цих списків, бійок у чергах та пошматок головного інтерна з'являється Джигурда як останній цвях у труну ейфорії та гордості. Всіма сепаратистськими пабліками одразу ж поширюється відео, на якому Микита стоїть на сцені Майдану й читає вірші українською, горлаючи «слава Україні» та «не помре дух України, бо безсмертя має». Тоді як у відділенні «міграційної служби ДНР» каже, що «за російську мову на віки» й проти тих, хто «ставить на коліна заради «слава Україні». Дров до багаття підклала і його їзда на коні на площі Леніна в Донецьку з якимось радянським прапором і георгіївською стрічкою на шії, де його радісно вітає натовп. І це вже не кажучи про те, що тільки-но він заповнив документи, як йому одразу ж видали паспорт. У тих самих чергах за паспортами тепер жартують: «Приходиш у паспортний, кажеш «я від Джигурди» й одразу отримуєш паспорт». Не останньою чергою саме завдяки обуренню тих, хто представляє «ДНР» у місцевих ЗМІ, й стався останній абсурд у цій темі, коли в новоспеченого громадянина «ДНР» паспорт таки відібрали.

Сприйняття всього, що відбувається, найкраще висловили самі сепаратисти в особі прихильника «ДНР» блогера Едуарда-Комуніста, якого процитувало вже багато українських сайтів і на якого пошлюся в підсумку і я: «Замість протесту ми бачимо карнавалізацію війни. Це не тільки коли Джигурда отримує паспорт громадянина ДНР. А й коли клоуни влаштовують щоденні шоу на федеральних каналах, замилюючи тему Донбасу в нескінченних криках. Або коли в ДНР і ЛНР проводяться щоденні флешмоби, збираються підписи під зверненнями до Трампа, Олланда, Меркель, влаштовуються різноманітні показушні конкурси. Або головний курячий фельдмаршал ДНР Захарченко обіцяє взяти то Київ, то Лондон, то Нью-Йорк та багато іншого, все так швидко навіть не згадаєш. У цьому ж ряду стоїть відправка Прілепіна на Донбас, де він нібито очолив батальйон. У підсумку дуже багато людей, дивлячись на цей кривавий цирк, плюють на все й прихильників ДНР і ЛНР у Росії та на самому Донбасі стає менше». ■

Час

ОНУХ

«Час — ілюзія»

Альберт Айнштейн

«Час — ілюзія. Час існує тільки тоді, коли ми думаємо про минуле і про майбутнє. Час не існує в теперішності, тут і тепер»

Марина Абрамович

«То що ж таке час? Коли мене ніхто не запитує про це, я знаю. А якщо намагаюся пояснити тому, хто запитує, не знаю»

Св. Августин

У неділю 26 березня о другій годині ночі ми вже матимемо третю годину. Як і щороку цієї пори, ми прокинемося на годину пізніше.

Власне, на годину раніше. Раніше почнемо наші щоденні ритуали, зате здобудемо годину денного світла. Літній час вітає вас.

Сьогодні ми знаємо, що як раціональний аргумент літній час має небагато доказів на свою користь, проте як суспільний ритуал зберіг свою цінність. Наш «збій у системі», яка стається кожні півроку, нагадує нам, що вимірювання часу завжди умовне. Деякі опонен-

МІРКУВАННЯ ПРО НЕМОЖЛИВІСТЬ ЗРОЗУМІТИ ЧАС ДОСІ ГЛИБОКО ПРАВДИВІ. АЛЕ, ЩОБ БУТИ В ПОВНІЙ ГАРМОНІЇ З ЦІЄЮ ПРАВДОЮ, ТРЕБА ДИВИТИСЯ ЛИШЕ НА ГОДИННИК, ЯКИЙ ЗАВЖДИ ПОКАЗУЄ ТІЛЬКИ «ТЕПЕР»

ти запровадження літнього часу, по суті, не проти цієї процедури. Адже вони вважають, що DST, тобто літній час, слід запровадити як цілорічний стандарт, бо він, власне, не має в собі нічого негативного і триває залежно від країни від семи до восьми місяців на рік. 1880 року Велика Британія запровадила Greenwich Mean Time (GMT), середній гринвіцький час, як обов'язковий стандарт. Через чотири роки міжнародна конференція визнала GMT за нульовий меридіан, відносно якого визначатимуть решту значень часу на земній кулі. Визначення часу в будь-якому місці планети стало підпорядковане технократам із Лондона, а не позиції Сонця над головами, як упродовж тисячоліть доти. Завдяки цьому можна було легко координувати поштові перевезення, морські подорожі, залізничні поїздки, ринки й різноманітні зустрічі.

Daylight Saving Time, або, як кажуть у світі, DST, а в Україні літній час, уперше запропонував 1907 року в британському парламенті Вільям Біллетт. Він стверджував, що завдяки переведенню стрілок можна буде довше користуватися денним світлом і це дасть велику користь фермерам. Однак першою країною, яка запровадила літній час, була Німеччина. Велика Британія, Росія і США ввели його під час Першої світової війни, як стверджували, для заощадження енергії, і так, попри невеличкі зміни, лишилося й досі.

У найдавніших календарях за основу було взято рухи Сонця, Місяця і планет. Античні греки дали дням тижня назви відомих їм небесних тіл: Сонця, Місяця і п'яťох планет (крім Землі), їхнім слідом пішли римляни, а потім германські племена. Запровадження семиденного тижня було радикальним відкиданням природного місячного циклу, відтоді ритм людської діяльності спирався на суто математичну формулу. Семиденний тиждень виявився одним із найвидатніших винаходів в історії людської цивілізації. За доби Промислової революції годинниковий час визволив нас із кайданів сонячного часу і прив'язав до рутини, визначеної графіками, розкладом уроків, розкладом руху. У XX столітті найпопулярнішим виразом тієї зміни функціонування часу стала формула «праця від 09:00 до 17:00».

У XXI столітті праця звільнилася від регулярних циклів у межах восьмигодинних часових модулів. Виникло таке нове уявлення, як Network Time, синхронізований час певної мережі комп'ютерів: від нас сподіваються виконання роботи тоді, коли в ній є потреба, без огляду на наш місцевий час.

Наше щоденне існування виявилось цілковито підпорядковане стандартизованому вимірюванню часу. GPS, глобальна система визначення координат, спираючись на стандартний час, керує нами на суходолі, у морі й у повітрі. Глобальні суспільства, залежні від автоматизованих ланцюгів постачання, спертих на принцип «рівно на певну годину», вимірюють час мікросекундами. Може, час уже контролює нас? Ні, і ми самі, і решта людей цілком добровільно стаємо залежні від нього, забуваючи, що, зрештою, час — це ілюзія. У неділю 26 березня о другій годині ночі твій комп'ютер, айпед чи айфон автоматично поміняє час на DST — літній. Невдовзі решта приладів, якими ми оточуємо себе, змінюватиме час автоматично з точністю до мілісекунди. А поки це станеться, я руками переводжу стрілки свого годинника Schaaflhausen, успадкованого від батька й діда.

Міркування про неможливість зрозуміти час, про що згадував св. Августин, писали Альберт Айнштейн та багато інших дослідників, і досі глибоко правдиві. Але, щоб бути в повній гармонії з цією правдою, треба дивитися лише на годинник, який завжди показує тільки «ТЕПЕР».

1999 року в каталозі виставки «ID», демонстрованої в Парижі в Passage de Retz, я, характеризуючи творчість видатного українського митця Андрія Сагайдаковського, — і, мабуть, під впливом думки св. Августина, — написав: «Хоч би що належало до минулого чи майбутнього, воно не підвладне визначенню, а існує лише в пам'яті або очікуванні, а отже, суб'єктивно. Натомість теперішнє, коли ближче підступити до нього, скорочується до невлесного пункту, що за визначенням зникає, тільки-но ми намагаємося вхопити його. Тож усе, що є «в» часі, ніколи не «є».

У неділю годинник знову втратить свою годину, а ми здобудемо ілюзорну годину денного світла. Каву вип'ю, як і завжди, о 9:00. ■

CINEFIESTA

з **30** **ТИЖДЕНЬ**
БЕРЕЗНЯ **ІСПАНСЬКОГО**
кінотеатр «Київ» **КІНО**

Тижень

LB.ua
ІЗБРАННОЕ ДЛЯ ВСЕХ

oKino.ua
кінофільм, все про кіно

CULTPROSTIR.UA

MOVIE
GRAM

ОТРИМАЙ ШАНС
НАВЧАТИСЯ
В НАЙКРАЩИХ
ДЕРЖАВНИХ
УНІВЕРСИТЕТАХ ЧЕХІЇ

KYIV.CZECHCENTRES.CZ

ЧЕСЬКИЙ
ЦЕНТР – ВМІННЯ
ПОРОЗУМІТИСЬ

ЧЕСЬКИЙ ЦЕНТР
ČESKÉ CENTRUM

при Посольстві
Чеської Республіки
в Україні

МИ
ПРОПОНУЄМО:

КУРСИ
ЧЕСЬКОЇ
МОВИ З НОСІЄМ!

Ви можете
опанувати мову
від рівня A1 до C1

Курси починаються
щороку в квітні,
вересні та січні.

Групи до 9 осіб
Курси чеської мови різних рівнів
Професійні викладачі / носії мови
Спеціалізовані курси
Знижки та бонуси
Знижка на складання
Сертифікованого іспиту
Бібліотека
Безкоштовний розмовний клуб
Освітні та культурні заходи

ВИВЧАЙ
МОВУ
З НАМИ!

Сертифікований
іспит з чеської мови
CCE на рівні

A1 / A2 / B1 / B2 / C1

Вам потрібен сертифікат про знання чеської для роботи, навчання чи візи? Складіть сертифікований іспит на знання чеської мови, що визнається у всьому світі! Ми єдині, хто приймає CCE в Україні у співпраці з Карловим університетом в Празі. CCE проходить двічі на рік: у грудні та березні. Вам не доведеться складати іспит повторно, адже сертифікат не має часових обмежень у дії.

АДРЕСА:

вул. І. Франка 24а,
офіс № 1, Київ 01030

+38 044 230 29 64
+38 095 687 31 58

semenova@czech.cz
cckiev@czech.cz
kyiv.czechcentres.cz
facebook.com/cz.kyiv

КИЇВ / ЛЬВІВ / ХАРКІВ / ДНІПРО / ВІННИЦЯ / ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
ВІДКРИТТЯ НОВИХ РЕГІОНІВ: КВІТЕНЬ 2017 - ЗАПОРІЖЖЯ / ВЕРЕСЕНЬ 2017 - ОДЕСА